

๗๒ ปี
วันสันติภาพไทย

๗๒ ปี วันสันติภาพไทย: สยามในยามสงคราม

หนังสือที่ระลึกในวาระ ๗๒ ปี วันสันติภาพไทย

ISBN: 978-974-315-953-4

พิมพ์ครั้งแรก ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐ จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม

สำนักพิมพ์
สยามปริทัศน์

ในเครือบริษัทสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด

๑๑๓ ถนนเฟื่องนคร แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๕-๙๕๓๖ ถึง ๙ โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๕๑๘๘

เจ้าของ: บริษัทสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์: สุลักษณ์ ศิวรักษ์

คณะกรรมการบริหาร: ลัจจา รัตนโฉมศรี, อนันต์ วิริยะพินิจ,

วินัย ชาตอินันต์, ทิชากร ชาตอินันต์, อาสา นาดไตรภพ

ประสานงานการผลิต: ชานน จงประสพมงคล

บรรณาธิการประจำฉบับ: กษิติศ อนันทนาวร

แบบปก: สุรพงษ์ เพชรน้ำไหล

รูปเล่ม: นริศรา สายสงวนสัตย์

พิสูจน์อักษร: วรวิฒิ พงษ์พิจิตร

- ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

๗๒ ปี วันสันติภาพไทย: สยามในยามสงคราม. -- กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์,
๒๕๖๐.

๒๐๘ หน้า.

๑. ไทย--ประวัติศาสตร์. I. กษิติศ อนันทนาวร, บรรณาธิการ.

II. ชื่อเรื่อง.

๙๕๙.๓

ISBN 978-974-315-953-4

จัดจำหน่าย: สายส่งศิษิต บริษัทเคล็ดไทย จำกัด

โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๕-๙๕๓๖ ถึง ๙ โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๕๑๘๘

www.kledthai.com

ราคา ๑๕๐ บาท

๗๒ ปี วันสันติภาพไทย

สยามในยามสงคราม

นายกษิตีศ อันทันทนาธร บรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ มูลนิธิปรีดี พนมยงค์

ร่วมกับ สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระ ๗๒ ปี วันสันติภาพไทย

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

ภาพการสวนสนามของขบวนการเสรีไทย

เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๘๘ ณ ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ

(ภาพจาก pridi-phoonsuk.com)

สารบัญ

คำนำ ศ.ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์	๘
บทบรรณาธิการ กษิติศ อนันตนาถ	๑๐
เรื่องของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า กับ นายปรีดี พนมยงค์ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ กษิติศ อนันตนาถ	๑๘
ชีวิตของข้าพเจ้าในยามสงคราม และสันติภาพ ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์	๓๘
ชีวิตในยามสงครามโลกครั้งที่ ๑ สุดา พนมยงค์	๖๔
มองประวัติศาสตร์ไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ และขบวนการเสรีไทยอย่างมีชีวิต: ผ่านมุมมอง และร่องรอยทางศิลปวัฒนธรรม อนุสรณ์ ตีปยานนท์ สิทธิธรรม โรหิตสุข ศุภวัฒน์ หงษา อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ	๗๔

ธรรมกถวสันติภาพไทย	๑๓๔
พระคุษฎี เมธังกุโร	
ภารกิจเพื่อสันติภาพและเอกราชของขบวนการ เสรีไทย	๑๕๘
อนุสรณ์ ธรรมใจ	
บทละครร้อง มังกรสลัดเกล็ด ฉบับพิเศษ	๑๗๖
(เฉพาะฉากเสรีไทย)	
ประดิษฐ์ ประสาททอง	

ภาคผนวก

ก. พระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ	๑๙๗
พุทธศักราช ๒๔๘๔	
ข. แถลงการณ์ เรื่องหน้าที่ของคนไทยในเวลารบ	๒๐๑
ค. ประกาศสันติภาพ	๒๐๔

คำนำ

เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๘ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประกาศสันติภาพไทย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติภารกิจรับใช้ชาติของขบวนการเสรีไทย ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ส่งผลให้ประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม

ระยะเวลาของสงครามโลกในประเทศไทยกินเวลาเกือบ ๔ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๘ ตลอดระยะเวลาการปฏิบัติภารกิจช่วยชาติของขบวนการเสรีไทย ฯพณฯ ปรีดี ซึ่งเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้ใช้ศักดิ์ม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นศูนย์บัญชาการลับ ติดต่อประสานงานกับฝ่ายสัมพันธมิตร และเสรีไทยทั้งในไทยและต่างประเทศ ทั้งยังใช้พื้นที่ธรรมศาสตร์เป็นที่กักกันเชลยชาวต่างประเทศที่มาจากประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร รวมทั้งศาสตราจารย์ เจ. เอฟ. ฮัตเจสสัน อาจารย์สอนวิชาภาษาละติน อยู่ด้วย นอกจากนี้พื้นที่ในมหาวิทยาลัย ยังจัดให้มีการฝึกสารวัตรนายสิบทหารเพื่อช่องสูมกำลังและฝึกอบรมต่อต้านญี่ปุ่น จากคำบอกเล่าของอดีตนักเรียน ต.ม.ธ.ก. รุ่น ๓-๗ สงครามโลกครั้งนี้ มีผลกระทบต่อการเรียนและการใช้ชีวิตของพวกเขา และเธอ จึงกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีส่วนร่วมในขบวนการเสรีไทยทั้งด้านกายภาพและบุคลากรของมหาวิทยาลัย รวมถึงนักศึกษาด้วย

มติที่ประชุมคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ ๒๑/๒๕๕๓ เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๓ เห็นชอบกำหนดให้

วันที่ ๑๖ สิงหาคม วันสันติภาพไทยเป็นวันสำคัญของมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ให้มีการจัดกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ทำพระจันทร์ ทุกปี การจัดกิจกรรมในวาระครบรอบ ๖๖ ปี วันสันติภาพไทย
วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๔ นับเป็นการจัดงานวันสันติภาพไทยครั้งแรก
ของมหาวิทยาลัย โดยความร่วมมือกับสถาบันปรีดี พนมยงค์ และชมรม
ต.ม.ธ.ก.สัมพันธ์ เรื่อยมาจนปัจจุบัน

การจัดกิจกรรมในวันสันติภาพไทยทุกปี คณะกรรมการ
จัดงานฯ ถือเป็นนโยบายที่ต้องนำทลอดเทพในการจัดเสวนาวิชาการ
ในปีที่ผ่านจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เพื่อเป็นการบันทึกข้อมูลความรู้เรื่องราว
ที่หลากหลายแง่มุม อันเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทยและที่เกี่ยวข้อง จาก
การศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้เป็นหลักฐานเพื่อการ
ศึกษาค้นคว้าต่อไป ในช่วงหลังๆ มีข้อสังเกตว่ารูปแบบการจัดเสวนา
วิชาการเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งการตั้งหัวข้อและวิทยากรที่เป็นคนรุ่น
หนุ่มสาวให้มีส่วนร่วม แสดงถึงเจตนาให้เรื่องราวของขบวนการเสรีไทย
ขยายการรับรู้ไปยังคนรุ่นใหม่ให้มีการสืบสานต่อยอด มีการศึกษา
ค้นคว้าองค์ความรู้ที่กว้างขวางเผยแพร่ออกไปจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่น
ต่อๆ ไป จึงหวังว่าหนังสือที่ระลึกในวาระครบรอบ ๗๒ ปี วันสันติภาพ
ไทยเล่มนี้ จะได้ทำหน้าที่สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้สนใจโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งนักเรียน นักศึกษา ได้ใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และ
สร้างความตระหนักรู้และระลึกถึงความดี ความงาม และความเสียสละ
ของผู้ที่ปฏิบัติภารกิจเพื่อชาติในขบวนการเสรีไทย

(ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทบรรณาธิการ

- ๑ -

ปรีดี พนมยงค์ เคยเล่าให้ ฉลบทชัลลย์ พलगูร ฟังว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลสนพระทัยในการบ้าน การเมืองและกฎหมายมาก ได้โปรดเกล้าฯ ให้เขาไปร่วมโต๊ะเสวย และทรงชักชวนวิชาการด้านนี้มากมาย ถึงตอนสำคัญพระองค์จะมีรับสั่งเป็นภาษาฝรั่งเศสและปรีดีจะทูลอธิบายเป็นภาษาฝรั่งเศส ด้วย ซึ่งพอพระทัยมาก ที่สำคัญคือสนพระทัยในเรื่องเสรีไทยด้วย เป็นต้นว่าได้ขออ่านบันทึกของจำกัด พलगูร ซึ่งไปปฏิบัติภารกิจ “เพื่อชาติ เพื่อ humanity” ที่เมืองจินจนสละชีวิตไป ปรีดีจึงได้นำ บันทึกฉบับทางการที่จำกัดเขียนถึงเขา พิมพ์ตัดอัดสำเนาถวาย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปด้วย^๑

นั่นเป็นเหตุการณ์เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง ไม่นานนัก หลังจากนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลก็

---

^๑ ฉลบทชัลลย์ พलगูร, “ทำไมดิฉันจึงรัก เคารพ และบูชา ท่านปรีดี พนมยงค์,” ใน *บทความประกอบชีวิตของ ฉลบทชัลลย์ พलगูร* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), น. ๑๑๗. โดยที่บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือวันปรีดี พนมยงค์ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๕.

สวรรคตในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ ยังความวิปโยคแก่มวลราษฎรไทยเป็นล้นพ้น

นับแต่วันประกาศสันติภาพในพระปรมาภิไธยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ ก็ล่วงมาได้ ๗๒ ปีเข้าให้แล้ว กาลเวลาอันเนิ่นนานผ่านมาทำให้ความทรงจำ ความรับรู้ และเรื่องราวที่เกิดขึ้นคราวนั้นเลือนรางไปตามสภาพ มิพักต้องเอ่ยถึงความสำคัญและคุณูปการของขบวนการเสรีไทยที่มีต่ออิสรภาพ ความเป็นเอกราช และอธิปไตยชาติ ว่าเธอและเขาเหล่านั้นได้เสียสละอย่างมาก แต่ก็สูญค่าไปอย่างน่าเศร้า

นายฉันทนา หรือมาลัย ชูพินิจ ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า เมื่อพูดถึงเสรีไทย ขออย่าให้นึกถึงตัวบุคคลซึ่งจะร่วงโรยไปตามกาลเวลา แต่ให้นึกถึงงานอันเป็นอมตะของเขา เพราะการเสียสละเป็นยอดแห่งคุณธรรมที่ยกให้มนุษย์ซึ่งแตกต่างกันโดยกำเนิด การศึกษา หรือฐานะ มาอยู่ในระดับเดียวกันได้ และไม่มีครั้งใดอีกแล้วที่บุคคลผู้แตกต่างกันด้วยความเป็นอยู่ อาชีพ สังคม และสิ่งแวดล้อมราวฟ้ากับดิน จะมีโอกาสสลับใช้ชาติร่วมกัน ได้ร่วมชีวิตเพื่ออยู่ตายร่วมกันเช่นสมาชิกขององค์การนี้^๒

---

^๒ นายฉันทนา [มาลัย ชูพินิจ], *X. O. Group เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: กระท่อม ป.ล., ๒๕๔๔), น. ๑๙.

- ๒ -

ในวาระ ๖ รอบ ๗๒ ปีของวันสันติภาพไทย ได้นำบทความหลายชิ้นมารวมพิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระพิเศษนี้ โดยให้ชื่อว่า ๗๒ ปี วันสันติภาพไทย: สยามในยามสงคราม อันประกอบไปด้วยบทความต่าง ๆ ดังนี้

บทความแรกเป็นบทความของ กษิติศ อนันตนาธร ที่เขียนถึงการถวายความปลอดภัยแด่สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ซึ่งปรีดี พนมยงค์ มีบทบาทอย่างสำคัญ ตลอดจนการที่ปรีดีแสดงความจงรักภักดีต่อเจ้านายพระองค์อื่น ๆ มีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นอาทิ

บทความที่ ๒ บรรณาธิการได้คัดบทความของ ท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ ที่เขียนเล่าเรื่องชีวิตในยามสงครามได้อย่างเห็นรายละเอียดต่าง ๆ เป็นต้นว่าการทำงานของขบวนการเสรีไทย รวมถึงเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่หาไม่ได้จากที่อื่น และเหตุการณ์เมื่อยามสันติภาพมาเยือน ซึ่งเธอต้องติดตามปรีดี สามี เป็นทูตสันถวไมตรีเดินทางรอบโลกไปยังประเทศต่าง ๆ โดยเธอได้บันทึกไว้อย่างน่าสนใจ

บทความถัดมา สุตา พนมยงค์ เล่าเรื่องชีวิตของลูกสาวผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย โดยได้เล่าถึงรายละเอียดใหม่ๆ ได้อย่างน่าสนใจ เช่น

โรงเรียนหลังคาจาก หรือการที่ปรีดีเป็นหัวหน้าขบวนการลับ โดยที่ลูกสาวไม่เคยล่วงรู้เลย เป็นต้น

บทความที่ ๔ เป็นการเรียบเรียงสิ่งที่ **อนุสรณ์** ติปยานนท์, สิทธิธรรม โรหิตสูข, ศุภวัฒน์ หงษา และ อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ ได้อภิปรายเรื่อง “มองประวัติศาสตร์ ไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ และขบวนการเสรีไทยอย่างมีชีวิต: ผ่านมุมมองและร่องรอยทางศิลปวัฒนธรรม” ในงาน ๗๑ ปี วันสันติภาพไทย ซึ่งนับเป็นแง่มุมใหม่สำหรับการกล่าวถึง เหตุการณ์ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้เห็นชีวิต เห็นคน ในยาม สงครามของประเทศมากขึ้น

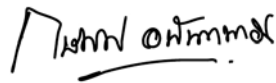
บทความต่อมา เป็นธรรมกถาที่ **พระคุณวี เมธังกูโร** แสดงในงาน ๗๑ ปี วันสันติภาพไทย เช่นเดียวกัน โดยท่านให้ ข้อคิดถึงสันติภาพที่แท้จริง และสันติภาพในชีวิตประจำวันได้ อย่างครบแก่การพิจารณา

บทความที่ ๖ **อนุสรณ์ ธรรมใจ** ได้ประมวลข้อความ ทรงจำจาก ปรีดี-ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ จำกัด-ฉลบทลัยย์ พลาญกูร รวมถึง ป่วย อึ้งภากรณ์ ให้เห็นถึงการเสียสละของพวกเขาเหล่านั้น โดยมีได้หวังผลประโยชน์ส่วนตัวแต่อย่างใด

ปิดท้ายด้วยบทความของ **ประดิษฐ์ ประสาททอง** ผู้กำกับละครเวทีมังกรสลัดเกล็ด ซึ่งสร้างจากแรงบันดาลใจใน ชีวิตประวัติของป่วย อึ้งภากรณ์ เสรีไทยคนสำคัญจากประเทศ อังกฤษ โดยในการลงพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ บรรณาธิการคัดแต่

เฉพาะตอนที่ว่าด้วยเสรีไทยมาลงไว้ ให้เห็นถึงการนำเสนอเรื่องราวของขบวนการเสรีไทยในรูปของบทกลอน อันเป็นละครร้องที่น่าชื่นชม

หวังว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นสื่อให้ผู้อ่านได้ค้นคว้าหาหนังสือเล่มอื่นๆ เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ และขบวนการเสรีไทยมาอ่านต่อไป เพื่อช่วยกันถอดบทเรียนจากอดีตมาเป็นข้อคิดสำหรับปัจจุบันอันจะเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของพวกเรา และประเทศสืบไป อย่างน้อยก็ข้อคิดที่ว่า “ชัยชนะแห่งสันติภาพนั้นมิได้มีชื่อเสียงบรรลือนามน้อยกว่าชัยชนะของสงครามแต่อย่างใด”^๓

(นายกษิตศ อนันตนาถ)

๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๐

---

^๓ ปรีดี พนมยงค์, *พระเจ้าช้างเผือก* (นครปฐม: หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๘), น. ๒๖.

ภาพของนายวิทยากร น่องคำ โรงเรียนดงสว่างวิทยา จังหวัดอุบลราชธานี
รางวัลชนะเลิศระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
จากการประกวดศิลปะเด็กและเยาวชน ครั้งที่ ๑๕
ในหัวข้อ “สันติภาพ สันติธรรม” ของสถาบันปรีดี พนมยงค์ เมื่อปี ๒๕๕๘
(ภาพจากสถาบันปรีดี พนมยงค์)

ภาพการสวนสนามของขบวนการเสรีไทย
เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๘๘ ณ ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ
(ภาพจาก pridi-phoonsuk.com)

เรื่องของ
สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
กับนายปรีดี พนมยงค์
ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒

กษิดิศ อนันทนาธร^๑

^๑ ผู้จัดการโครงการ ๑๐๐ ปีชาตกาล ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรรมการมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป และกรรมการมูลนิธิปรีดี พนมยงค์.

เกริ่นนำ

สงครามโลกครั้งที่ ๒ แผลเข้ามาถึงประเทศไทยในปลายปี ๒๔๘๔ หลังจากญี่ปุ่นขอยกทัพผ่านดินแดนไทยไปโจมตีดินแดนที่ฝ่ายอังกฤษยึดครอง และให้หลังเพียงเดือนเศษ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ทำให้แต่นั้นมากองทัพอากาศสัมพันธมิตรก็มาโจมตี ทั้งระเบิดในไทยทั้งกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ราษฎรต้องอพยพไปต่างจังหวัดบ้าง ต้องซุกหลุมหลบภัยบ้าง คอยฟังเสียงหวอเตือนภัยบ้าง ฯลฯ โดยที่ยังไม่ต้องกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบากในช่วงสงคราม สินค้าต่างๆ หายาก ทั้งยังมีราคาแพง

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า นับเป็นสมเด็จพระนางเจ้าพระองค์สุดท้ายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระชนมายุยืนยาวจนได้ทอดพระเนตรสงครามโลกทั้ง ๒ ครั้ง ทรงเป็นพระชนนีของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ ซึ่งต่อมาได้เฉลิมพระนามเป็นสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ในห้วงเวลาของสงครามโลกครั้งที่ ๒ สมเด็จพระพันวัสสาฯ จึงมีศักดิ์เป็น “พระอัยยิกา” ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ข้อมูลที่จะเรียบเรียงต่อไปนี้ตามหัวข้อ “เรื่องของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า กับนายปรีดี พนมยงค์ ในช่วง

สงครามโลกครั้งที่ ๒” ส่วนมากมาจากหนังสือ *สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ*^๒ ซึ่ง ม.จ.อัปภัศราภา เทวกุล เล่าประຫานสมภพ จันทรประภา แล้วเขาจึงเขียนออกมาเป็นหนังสือเล่มนี้

ชีวิตในยามสงคราม

เมื่อสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทราบเรื่องว่า ไทยยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไปติมลาญของอังกฤษนั้น ตรัสว่า “สู้อังกฤษไม่ได้หรอก เรื่องจะไปตีสิงคโปร์ พระพุทธเจ้าหลวง ท่านเคยรับสั่ง อังกฤษไม่ยอมดอก”

---

^๒ สมภพ จันทรประภา, *สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ*, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ: ศยาม, ๒๕๕๑), น. ๔๖๖-๔๘๘.

อนึ่ง ในวาระ ๗๒ ปี นายปรีดี พนมยงค์ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕ นายปรีดีได้คัดข้อความในจากหนังสือ *สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ* ของ สมภพ จันทรประภา ในส่วนคล้ายๆ กันนี้ไปตีพิมพ์รวมอยู่ในเล่ม บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยให้ชื่อว่า “การถวายความปลอดภัยแด่สมเด็จพระศรีสวรินทิรา พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า” โดย หม่อมเจ้าหญิง อัปภัศราภา เทวกุล

โดยปรีดีได้เขียนในคำปรารภว่า “...ถือวิสาสะที่ท่านหญิงมีพระเมตตาฉันนั้น เชิญคำประຫานเล่าบางตอนในหนังสือเล่มนี้มาลงพิมพ์ไว้เป็นเรื่องประเดิมเริ่มแรก ข้าพเจ้าต้องขอภัยท่านหญิงและนายสมภพ จันทรประภา ผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้อ้าง ในการที่ข้าพเจ้าไม่มีเวลาพอที่จะขออนุญาตก่อน...และเห็นว่าเป็นเรื่องที่ท่านกล่าวเกี่ยวกับข้าพเจ้า...”

ดู ปรีดี พนมยงค์, “คำปรารภ,” ใน *บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปีชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอ่าวุโส ภาคเอกชน, ๒๕๔๓), น. (๓๗).

สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา
และสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมขุนสงขลานครินทร์
ฉายเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๕
(ภาพจาก <http://www.pbase.com/image/153965131>)

ครั้นการทิ้งระเบิดมีมากขึ้น จึงมีการจัดที่หลบภัยถวาย
ภายในวังสระปทุม โดยทางวังสระปทุมนั้นใช้ใต้ถุนตำหนักจัดเป็น
ที่หลบภัยถวาย แต่สมเด็จพระเจ้าฯเข้าไปเพียงครั้งเดียวแล้วไม่ยอมอีก
เลย ด้วยตรัสว่า “ฮึดฮึด หายใจไม่ออก” ทางวังจึงจัดที่ประทับให้
หลบภัยไว้ที่ชั้นล่าง ทรงรำคาญพระราชหฤทัยมากทุกคราวที่ทรง
ได้ยินเสียงสัญญาณเตือนภัยทางอากาศ ที่ทรงรำคาญมากที่สุด

ก็คือการต้องดับไฟมืดสนิท หนึ่ง ทราบว่า บนหลังคาพระตำหนัก ได้ทาสีขาวแดงเป็นกากบาทไว้ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้เครื่องบินทิ้งระเบิดทราบว่า ไม่ควรทิ้งระเบิดบริเวณนี้ด้วย^๓

ความจุกเงินร่วนวาย ๑ ความว่าเหว่ ๑ ความน้อย พระราชหฤทัยในเหตุการณ์บ้านเมือง ๑ เหตุ ๓ ประการนี้ทำให้ทรงทอดอาลัยในพระชนม์ชีพ ไม่ทรงกลัวลูกกระเบิด ถึงกับออกพระโอษฐ์ว่า “เมื่อไหร่ฉันจะตายเสียที”

สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า กับพระราชันดดา และพระสุณิสา
(ภาพจาก http://lib.cmu.ac.th/exhibition/queensavang/history_bom.php)

ระหว่างสงคราม คราวหนึ่งทรงตรัสถามผู้ที่เชิญเสด็จให้มาหลบภัยยังชั้นล่างของที่ประทับว่า “หลาน ๆ อยู่ที่ไหนล่ะ”

^๓ ระทวย จักรพันธ์ วีระเกล้า, *นิยายชีวิตในวังสระปทุม* (กรุงเทพฯ: นิตยสารแพรว, ๒๕๕๖), น. ๘๐.

ซึ่งหมายถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เมื่อทราบข่าวประทับอยู่เมืองนอกก็ตรัสทันทีว่า “เออ ลิ่นเคราะห์ไปที”

เมื่อสถานการณ์รุนแรงขึ้น คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ขอให้สมเด็จพระเจาฯ ทรงอพยพไปประทับ ณ ที่อื่นแทน สมเด็จพระเจาฯ ปฏิเสธไม่ยอมไปที่ใด ทั้งสิ้น พระราชทรัพย์ทั้งปวงก็ทรงทิ้งไว้ที่พระตำหนักในพระบรมมหาราชวัง ตรัสว่า “ให้หนักอยู่กับไบโพธิ์” ครั้นทางรัฐบาลจะจัดที่ถวายเป็นหอสำหรับ ๑๐ คน สมเด็จพระเจาฯ ก็ไม่ตกลง ดังตรัสว่า “แล้วจะไปยังไหนกัน ๑๐ คน ฉันเป็นกุลเชษฐ์ ฉันยังมีลูกเลี้ยง มีน้อง ต้องหลบไปให้หมด ไปไหนก็ต้องไปด้วยกัน”

ที่ศรีราชา

ต่อมาสมเด็จพระเจาฯ ทรงยอมย้ายไปประทับที่โรงพยาบาลสมเด็จพระเจาฯ ณ ศรีราชา โดยประทับที่พระตำหนักซึ่งยื่นออกไปในทะเล แต่เมื่อผ่านไป ๓ เดือน ราวเดือนมีนาคม ๒๔๘๗ เครื่องบินสัมพันธมิตรก็มาทิ้งระเบิดที่เกาะสีชังและรอบๆ ไม่ห่างจากที่ประทับเท่าใดนัก ทำให้ดูน่าพรึ่นพริ้ง จึงได้มีการกราบทูลให้ประธานคณะผู้สำเร็จราชการ เพราะพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เคยตรัสสั่งไว้ว่า “ดีแล้ว ที่ประทับที่โรงพยาบาลสมเด็จพระเจาฯ ต่อไป เพราะที่วังสระปทุมก็ไม่ปลอดภัยเสียแล้ว ถ้ามีเหตุอะไรให้เข้ามาบอก จะจัดการถวายเป็น” ดังนั้นเมื่อทรงทราบแล้ว

ประธานคณะผู้สำเร็จราชการฯ จึงตรัสว่า “ท่านปรีดีได้บอกไว้ว่า ถ้าถึงคราวจะอพยพสมเด็จพะพันวัสสา ท่านปรีดีจะจัดถวายเอง”

ท่านปรีดีที่ว่า ก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คนหนึ่งด้วย

ที่โรงพยาบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมื่อถึงกำหนด นายปรีดีมารับเสด็จ และเชิญเสด็จลงประทับในเรือพระที่นั่งประพาสแสงจันทร์ นำเรือไปจอดที่นนทบุรีตรงข้ามกับเรือนจำบางขวาง ๑๕ วัน เพื่อรอการจัดที่ประทับที่โรงพยาบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระหว่างอพยพอยู่นี้ สมเด็จฯ ทรงมีพระราชหฤทัยนึกถึงสมเด็จพระราชชนนีดาอยู่เสมอ ดังได้ตรัสว่า “ดีใจ ดีใจ หลานอยู่เมืองนอก ไม่ต้องมาลำบากอย่างนี้ ไม่อย่างนั้น ฉันคงเอาตัวไม่รอด ห่วงหลาน”

ที่อยุธยา นายปรีดีและท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ภริยา ได้เข้าเฝ้าฯ แห่น กราบบังคมทูลซักถามถึงความสะดวกสบายอยู่เป็นเนืองนิตย์ มีภริยาพาทีในเวลาเข้าเฝ้าฯ เรียบร้อย นุ่มนวลนัก นัยนตาก็ไม่มีแววอันควรระแวงสงสัยถึงความไม่จงรักภักดีจากชายผู้เขียนประกาศคณะราษฎรผู้นี้ ส่วนท่านผู้หญิงพูนศุขนั้น ทางบ้าน ณ ป้อมเพชร์ คู่้นเคยกับสมเด็จฯ

เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร^๔ มาก่อน จึงไม่มีปัญหาในการเข้าเฝ้าเจ้านาย

โดยครั้งแรกที่นายปรีดีเข้าเฝ้าสมเด็จพระที่นั่ง ม.จ.อัปภัศรามา เทวกุล ผู้ควบคุมกระบวนเสด็จ กราบบังคมทูลว่า หลวงประดิษฐ^๕ มาเฝ้า สมเด็จพระที่นั่งทรงรู้จักคุณหลวงมาก่อนเลย จึงทรงเข้าใจว่า หมายถึงหลวงประดิษฐ์บาทูกา (เซ่งเซง) เจ้าของห้างทำรองเท้า ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในพระนคร ซึ่งเป็นผู้ที่ทรงพระกรุณาในเรื่องเงินทองอยู่เสมอ สมเด็จพระที่นั่งตรัสว่า “อ้อ เขาเอาเงินมาใช้สินนะ”

โดยที่ต้องไม่ลืมว่าช่วงนั้นทรงเริ่มหลงๆ ลืมๆ ไปแล้ว ตามชราภาพที่ครอบงำ ม.จ.อัปภัศรามา จึงกราบบังคมทูลว่า “ไม่ใช่เพคะ... คนนี้เขาเป็นผู้แทนพระองค์พระเจ้าอยู่หัว” เมื่อสมเด็จพระที่นั่งยังคงสงสัยอยู่ ก็กราบบังคมทูลต่อไปว่า “สมเด็จพระเจ้าพระยายังไงล่ะเพคะ” สมเด็จพระที่นั่งทรงเข้าพระทัยทันที มีพระราชปฏิสันถารด้วยอย่างดี “มาซิ พ่อคุณ อุตส่าห์มาเยี่ยม” แล้วตรัสซักถามถึงที่พัก ครั้นเมื่อทราบที่พักที่คุ้มขุนแผน ก็ทรงหันไปทางข้าหลวง ตรัสสั่งว่า “ดูข้าวปลาอาหารให้เขากินนะ”

^๔ สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นี้เป็นพระราชธิดาที่ประสูติแต่สมเด็จพระศรีสุวรินทิราฯ แต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงขอไปเป็นลูก จึงทรงเรียกแม่แท้ๆ ว่า “ป้า” เรียกน้าว่า “แม่” เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงซึ่งประสูติแต่สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ นั้นล้วนขึ้นพระชนม์เมื่อทรงพระเยาว์ทั้งสิ้น จึงทรงขอจากสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาฯ.

^๕ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นบรรดาศักดิ์เดิมของนายปรีดี พนมยงค์.

สมเด็จฯ กับ ม.จ.อัปภัศรภา เทวกุล

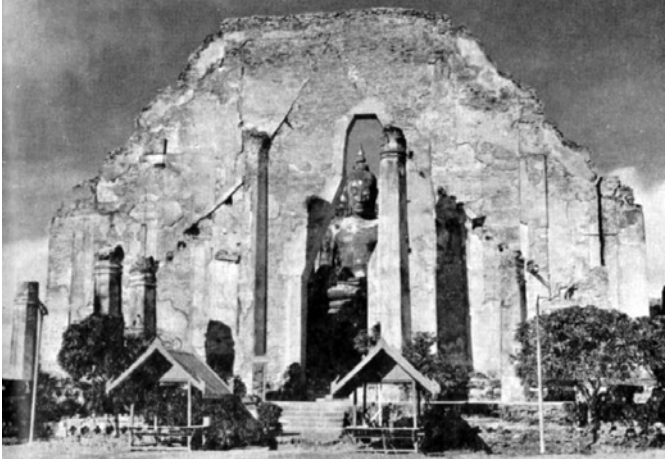
(ภาพจาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/alone-win/2009/09/26/entry-1>)

นายปรีดีตามเสด็จ

เวลาเย็นๆ นายปรีดีจะเชิญเสด็จประทับรถยนต์
ประพาสรอบๆ เกาะ วันหนึ่งมีกระแสพระราชดำรัสว่า “หลาน
ฉันยังเด็กนะ ฟากด้วย” ผู้สำเร็จกิจการบั้งคมทูลสนองพระราช-
ประสงค์เป็นอย่างดีด้วยความเคารพ ทำให้ผู้ที่ชื่นชมก็ทวีความ
ชื่นชมยิ่งขึ้น ผู้ที่เคยกลางแคลงสงสัยถึงความบริสุทธิ์ใจของนาย
ปรีดี แกนนำคณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงปกครอง ก็เริ่ม
ไม่แน่ใจตนเอง

วันหนึ่งที่วัดมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงเสด็จไปทอดพระเนตรที่วัดมงคลบพิตร ทรงสังเกตเห็นพระพุทธรูปที่ชำรุดทรุดโทรมมาก ทรงมีพระราชดำริว่า “ฉันจะไปปิดทอง” แล้วเสด็จไปทรงซื้อทองที่วางขายอยู่ในบริเวณนั้น เมื่อเสด็จไปถึงองค์พระ ปรากฏว่าทรงปิดไม่ถึง นายปริตติจิงกราบบังคมทูลว่า “ข้าพระพุทธเจ้าจะไปปิดถวาย” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ทรงมีพระราชทานไปพร้อมตรัสว่า “เอาไปปิดเถอะ คนที่ทำบุญด้วยกันชาติหน้าก็เป็นญาติกัน”

เล่าสืบกันมา กระแสพระราชดำรินั้นทำให้ผู้สำเร็จราชการซึ่งมาก พวกที่ชื่นชมก็สรรเสริญพระปรีชาสามารถในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ทรงเปลี่ยนใจคนที่เคยเขียนประกาศประณามพระราชวงศ์ได้อย่างตรงไปตรงมา พวกที่เคลือบแคลงอยู่ก็ยังคงเฝ้าดูต่อไป

วิหารพระมงคลบพิตรก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์

(ภาพจากหนังสือ พระราชวัง และวัดโบราณ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมทั้งรูปถ่ายและแผนผัง จัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายจรัส เกียรติก้อน ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๑)

ที่พระบรมมหาราชวัง

หลังจากประทับอยู่อยุธยาได้ ๓ เดือน ก็ต้องอพยพมาประทับที่พระตำหนักในพระบรมมหาราชวัง เพราะเกิดพายุใหญ่พัดเอาหลังคาที่ประทับพัง แต่เมื่อประทับได้ ๖ เดือน ก็ต้องตกพระทัยอย่างยิ่ง เพราะวันหนึ่งมีระเบิดลงที่พระที่นั่งบรมพิมาน และพระที่นั่งพิมานรัตยา อันอยู่ขวาซ้ายของพระตำหนักไม่กี่เส้น นายปรีดี ซึ่งเวลานั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพียงคนเดียว จึงเชิญเสด็จหลบภัยไปประทับที่พระราชวังบางปะอิน ซึ่งมีพระบรมวงศานุวงศ์ตามเสด็จด้วยหลายพระองค์

โดยที่ต้องไม่ลืมว่า หลังแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวงแล้ว พระมหากษัตริย์รัชกาลถัด ๆ มาประทับนอกพระบรมมหาราชวังทั้งสิ้น อาคารต่าง ๆ ก็ทรุดโทรมลงไปมาก ดัง ม.จ.อัปภัศรภาภรรยาว่า พระที่นั่งอมรพิมานมณี อันเป็นนิเวศน์ที่บรรทมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรุดโทรมหักพังมีดสนิท เป็นที่อยู่อาศัยของงูเหลือม ค้างคาว และพระที่นั่งสุทธาศรีอภิรมย์ อันเป็นที่ประทับของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ก็อยู่ในสภาพเดียวกัน

ที่พระราชวังบางปะอิน

เมื่อย้ายมาที่พระราชวังบางปะอินนั้น ได้จัดให้ทอดเรือพระที่นั่งประพาสแสงจันทร์ให้เป็นประทับของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระที่นั่งวโรภาสพิมาน พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ประทับ

พระที่นั่งวโรภาษพิมาน
(ภาพจาก <http://library.stou.ac.th>)

ที่พระตำหนักของสมเด็จพระองค์เจ้าประดิษฐาสารีประทับที่ตำหนักพระราชเทวี สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ประทับที่ตำหนักเก้าห้อง พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภาประทับที่ตำหนักพระราชชายา ส่วนข้าราชการบริพารก็พักตามเรือนเล็กตำหนักน้อยกันทั่วไป ขณะที่ ม.จ.พูนพิศมัย ดิศกุล และ ม.จ.พัฒนา ยุ ดิศกุล ประทับที่วัดนิเวศธรรมประวัติตรงข้ามพระราชวัง เนื่องจากได้เชิญเสด็จพระอังคารสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ หนังสือ และของต่างๆ มาไว้ที่นั่น นับได้ว่าพระราชวังบางปะอินเป็นเขตพระราชฐานโดยแท้จริง ส่วนผู้สำเร็จฯ จอดเรือตะวันส่องแสงอยู่หน้าสภาคารราชประยูร

อันเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร

เรื่องหอสมุดตำรงราชานุภาพ

เช้าวันอาทิตย์วันหนึ่ง นายปรีดีและท่านผู้หญิงพูนศุข ได้ข้ามฟากจากพระราชวังบางปะอินไปยังวัดนิเวศธรรมประวัติ และเฝ้าพระอัครมเหสีของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ และเยี่ยม ม.จ.พูนพิศมัย ท่านผู้หญิงจึงได้ขอคุณผู้สำเร็จฯ ที่เคยให้คนมาบอกว่า เรื่องหอสมุดตำรงราชานุภาพนั้นควรเป็นสมบัติของชาติ ไม่ควรขายให้ญี่ปุ่นหรือชาวต่างชาติที่มาขอซื้อ ซึ่งต้องกับพระประสงค์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ที่เคยให้คนมาบอกว่าเป็นสมบัติของชาติ แต่ท่านผู้หญิงตัดสินใจในการดำเนินการ ต่อเมื่อผู้สำเร็จฯ รับจะช่วยจัดการแล้ว จึงสามารถดำเนินการให้ลุล่วงได้จริง ตั้งแต่ช่วยบอกกับรัฐบาลจนสำเร็จขึ้น เป็นรูปเป็นร่างได้ ตราบจนทุกวันนี้^๖

อนึ่ง ๒๓ ตุลาคม ๒๔๘๕ หลังจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จกลับจากการไปเยี่ยมตบนายปรีดี ผู้สำเร็จฯ แล้ว ได้ตรัสกับท่านผู้หญิงพูนศุขว่า “ลูกพูน I had a very pleasant talk, you ought to meet him” ท่านผู้หญิงทูลถามว่า “เรื่องอะไร?” สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศตอบว่า “เขาเป็น

^๖ ม.จ.พูนพิศมัย ดิศกุล อ้างอิงจาก อรุณ เวชสุวรรณ, *ท่านปรีดี พนมยงค์ กับความจริงที่ถูกบิดเบือน* (กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา, ๒๕๒๖), น. ๓๖-๓๗.

หอสมุด
ตำราราชานุภาพ
ในปัจจุบัน
(ภาพจาก
www.nlt.go.th/th/damronglib)

learned man"^๗ อีกครั้งหนึ่งเมื่อนายปรีดีมาเฝ้าถวายการ์ด
เผาศพมารดา สมเด็จพระยาตำราฯตรัสว่า “เจ้าคุณคิดเสีย
แต่เดี๋ยวนี้แหละว่า สงครามเสร็จแล้วมันจะเป็นอย่างไรกัน ตัวฉัน
นะไม่ได้อยู่แลเห็นแน่ จะต้องตกเป็นหน้าที่ของคนชั้นเจ้าคุณละ”^๘

ความเป็นไปในพระราชวังบางปะอิน

ฝ่ายชาวบ้านละแวกนั้นได้ชวนกันมาเฝ้า ทาอะไรมา
ถวายให้ทอดพระเนตร เพื่อทรงพระสำราญ บางวันก็มาแข่ง
เรือถวาย บางวันก็มาเล่นเพลงเรือถวาย บางคืนก็มารำวงถวาย

^๗ ม.จ.พูนพิศมัย ดิศกุล, *สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๙), น. ๔๑๒.

^๘ *เรื่องเดียวกัน*, น. ๔๑๓.

สมเด็จพระจักรพรรดิราชทานผ้าห่ม เสื้อผ้าแก่เขาเหล่านั้น เพราะของเหล่านี้ราคาแพงมากที่สุดในระหว่างสงคราม แต่นายปรีดีจัดทำถวายจากองค์การจัดซื้อสินค้า คือร้านค้าของทางราชการในราคาถูก

ผู้สำเร็จจกัหมั้นเฝ้ามาทูลละอองธุลีพระบาทอยู่เสมอ จนเจ้านายที่ตามเสด็จเคยไม่โปรดก็เริ่มจะโปรด พระองค์เจ้าประดิษฐาสารีเคยตรัสให้นายสมภพ จันทรประภาฟังว่า “ผู้สำเร็จฯ นี่เขาดีนะ เมื่อวานเขาเดินผ่านมา เห็นชุดดินปลูกต้นไม้ อยู่ เขาว่าดี ได้ออกกำลัง”

มีครั้งหนึ่ง เครื่องบินของอังกฤษไปทิ้งระเบิดแถว บางปะอิน ในรุ่งขึ้น นายปรีดี ในฐานะหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ต่อว่า นายป่วย อังภากรณ์ แกนนำเสรีไทยสายอังกฤษอย่างรุนแรง ในฐานะที่เขาเป็นผู้ส่งโทรเลขติดต่อระหว่างสัมพันธมิตรกับเสรีไทยในประเทศ ซึ่งนายปรีดีเคยให้นายป่วยประสานงานไปก่อนแล้วว่าขออย่าให้มาทิ้งระเบิดที่พระบรมมหาราชวัง หรือวังที่ประทับของเจ้านาย ป่วยจึงส่งโทรเลขไปประท้วงกองบัญชาการทหารอังกฤษ ทางการอังกฤษโทรเลขตอบขอโทษกลับมา และรับรองว่าจะพยายามไม่ให้เกิดความพลาดพลั้งขึ้นอีก^๙

---

^๙ ป่วย อังภากรณ์, “พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย” ใน *อัตชีวประวัติ: ทหารชั่วคราว*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), น. ๑๖๖-๑๖๘.

งานวันเกิดผู้สำเร็จ

วันคล้ายวันเกิดอายุครบ ๔๕ ปีของนายปรีดี ศุภรีที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๘๘ ผู้คุมกระบวนเสด็จก็จัดให้มีการแสดงละคร สิ่งละอันพันละน้อยให้เป็นการตอบแทนน้ำใจ พวกที่ชื่นชมยินดีในการกลับใจได้ของนายปรีดีก็ชื่นชมไป ฝ่ายที่คลางแคลงและหัวแข็งก็ยังไม่ยอมลงใจสนิท

ระทวย จักรพันธุ์ วีระเกล้าฯ ซึ่งเคยใช้ชีวิตอยู่ในวังสระปทุมและตามเสด็จไปพระราชวังบางปะอินด้วยนั้น เล่าว่า วันหนึ่งครูที่โรงเรียนหลังคาจาก^{๑๐} ได้เลือกเด็กนักเรียนไปรำอวยพร และแต่งกายตามแต่จะหาได้ เพื่อเล่นต้อนรับผู้สำเร็จฯ ซึ่งจะมาฉลองวันเกิดของท่านที่บางปะอิน บทเพลงนั้นเธอยังคงจำได้ดี มีว่า

“ศรี ศรี ศรี วันนี่วันที่ ๑๑ พฤษภาคม วันศุกร์วันศรีสง่า
ผู้สำเร็จฯมา เราต้องต้อนรับเอ๋ย

“ศรี ศรี ศรี วันนี่วันดีเป็นวันสำคัญ เรามาพร้อมใจกัน
อวยพรให้ท่านผู้สำเร็จฯเอ๋ย” * * *^{๑๑}

อนึ่ง ระทวยยังได้เล่าด้วยว่า คราวหนึ่งเธอทอนซิลเป็นหนอง อาการทรุดลงเรื่อยๆ เพราะยาเป็นของหายากในยาม

^{๑๐} โรงเรียนที่นายปรีดี ผู้สำเร็จฯ ให้สร้างขึ้นเป็นโรงเรียนชั่วคราวสำหรับเด็กๆ ที่เป็นลูกหลานของข้าราชการบริพาร รวมทั้งลูกๆ ของท่านเองด้วย ด้วยความเป็นชั่วคราว จึงไม่มีฝา หลังคามุงจาก เรียกกันว่า โรงเรียนหลังคาจาก.

^{๑๑} ระทวย จักรพันธุ์ วีระเกล้าฯ, *นิยายชีวิตในวังสระปทุม*, น. ๑๒๐.

สงคราม สิ่งที่ต้องรับประทานคือยาฆ่าเชื้อ สมัยนั้นที่ดีที่สุดคือ ยาซัลฟา แต่ในท้องตลาดขาดแคลน ในตลาดมืดขายกันถึงเม็ดละ ๑๐๐ บาท ซึ่งต้องกิน ๑๐ เม็ด ม.จ.แหวจจักร จักรพันธ์ บิดาของเธอจึงได้ไปขอความช่วยเหลือจากนายปรีดีให้กรุณาหาซื้อยามาให้ หลังจากนั้นไม่ถึง ๓ วัน ผู้สำเร็จก็หามาให้ ม.จ.แหวจจักร ๑๐ เม็ด โดยไม่ยอมรับค่ายาเลย ระทวยถึงกับเขียนในหนังสือของเธอว่า “ข้าพเจ้ารู้สึกสำนึกมาตลอดว่า เป็นหนี้ชีวิตของท่าน ผู้สำเร็จราชการ เพราะท่านได้ช่วยชีวิตข้าพเจ้าไว้”^{๑๒}

“ทำบุญกับคนแก่นี่พ่อได้กุศล”

๙ เดือนในพระราชวังบางปะอิน นับเป็น ๙ เดือนแห่งความสุขของทุกคนอย่างดีที่สุดที่จะหาได้ในยามสงคราม ส่วนสมเด็จพระนั้นทรงประชวรเป็นไข้หวัด เมื่อหายประชวรแล้ว พระอธิษฐานที่เคยทรงไว้เมื่อครั้งถวายพระเพลิงสมเด็จพระเจ้าฟ้า วไลยอลงกรณ์ว่า ขอให้ทรงลืมทุกสิ่งทุกอย่างให้หมด เริ่มจะเป็นผลบ้างแล้ว แต่ทุกคราวที่มีคนมาเฝ้าก็ตั้งพระสติได้ ผู้สำเร็จนั้นทุกคราวที่มาเฝ้า จะทรงต้อนรับอย่างดี เคยตรัสครั้งหนึ่งว่า

“พ่อคุณเถอะ ฝากหลานด้วยนะ พ่อมาทำบุญกับคนแก่นี่พ่อได้กุศล”

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, น. ๑๑๙.

นายปรีดี ผู้สำเร็จฯ ก็รับพระราชเสาวนีย์ด้วยกิริยา มารยาทอันงดงาม เจ้านายทั้งหลายเห็นใจในการที่ผู้สำเร็จฯ มา อยู่ใกล้ชิดเป็นประจำ ทำให้อ่อนพระทัยต่อกัน แต่ไม่มีสักพระองค์ หรือสักคนจะทราบว่ภายในสภาการราชประยูร อันเป็นที่พักของ ผู้สำเร็จฯ นั้น คือสถานที่บัญชาการเสรีไทยในประเทศ มีเครื่อง รับส่งวิทยุอันทันสมัยอยู่ชั้นล่างอย่างมิดชิด

ส่งท้าย

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เขียนไว้ว่า การที่เสรีไทย โดยเฉพาะหัวหน้าเสรีไทย ได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ถวายความอาลัยทำให้พ้นภัย สงครามครั้งนั้น สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงซาบซึ่ง พระทัยดี เมื่อสิ้นสงครามได้รับสั่งเรียกนายปรีดีไปที่ประทับและ ขอบใจ ซึ่งคณะเสรีไทยถือว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณเป็นอย่าง ยิ่ง^{๑๓}

โดยที่ยังไม่จำเป็นต้องเอ่ยถึงกรณีที่นายปรีดีสามารถพาสาน ไมตรีกับ ม.จ.ศุภสวัสดิวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ พระเชษฐาในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ก็ยังได้ ดังกรณีนั้น นายปรีดีถึงกับให้นายป๋วยโทรเลขไปบอกฝ่าย อังกฤษเลยว่า “การเมืองในประเทศนั้นเป็นอันยุติไม่มีปัญหาอีก

^{๑๓} ป๋วย อึ๊งภากรณ์, “พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย”, น. ๑๖๘.

นายปรีดี-ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์
(ภาพจาก pridi-phoonsuk.com)

ต่อไป เสรีไทยมีความมุ่งหมายอยู่อย่างเดียวที่จะรักษาเอกราช และอิสรภาพของประชาชนชาติ ฉะนั้น คนไทยทุกคนไม่ว่าจะเป็น เจ้านายหรือราษฎรธรรมดา ที่มีความรักชาติอย่างเดียวกัน ต้อง ถือเป็นคณะเดียวกัน มีความสามัคคีกันเป็นหลักการใหญ่^{๑๔} ซึ่ง ฝ่ายอังกฤษอ่านแล้วถึงกับสงสัยว่านายปรีดีเขียนมาตามแบบพิธี หรือมาจากใจจริง นายป๋วยต้องยืนยันไปอีกทีว่า มาจากใจโดย สุจริตใจ

---

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, น. ๑๖๔ - ๑๖๕.

กล่าวได้ว่า นอกจากการรักษาเอกราช อธิปไตย และการเจรจาภายหลังสงครามแล้ว การถวายนามพลอดภัยแด่เจ้านายชั้นสูงและพระบรมวงศานุวงศ์นี้ ก็เป็นผลงานสำคัญที่น่าสรรเสริญของนายปรีดีและคณะของเขา ควรที่เราจะได้ศึกษากันให้เห็นความเป็นจริง ดังที่ผู้ตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาฯ ได้เห็นถึงน้ำใสใจจริงของผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ที่เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยมาแล้ว อย่างไรก็ตาม สัจจะย่อมเป็นอมตะเสมอ แม้จะมีผู้พยายามใส่ร้ายป้ายสีนายปรีดีต่างๆ นานา แต่เขาเหล่านั้นจะปฏิเสธคุณูปการงานเสรีไทยของนายปรีดีได้ละหรือ?

ชีวิตของข้าพเจ้า ในยามสงคราม และสันติภาพ^๑

ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์

^๑ พิมพ์ครั้งแรกในโอกาส ๔๕ ปี วันสันติภาพไทย ลงหนังสือ วันสันติภาพไทย ๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๓ และฉบับปรับปรุงเพิ่มเติมเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๔ หนึ่ง สำหรับการพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ บรรณาธิการได้จัดทำเชิงอรรถเพิ่มเติม

คัดจากหนังสือ ไม่ขอรับเกียรติยศใดๆ ทั้งสิ้น ๙๕ ปี ๔ เดือน ๙ วัน ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ (กรุงเทพฯ: ลลิตา, สุตดา, ศุขปริตตา, ดุษฎี, วาณี, ๒๕๕๑), น. ๑๑๗-๑๓๗.

สำหรับภาพประกอบคัดมาจากหนังสือเล่มดังกล่าว และจากเว็บ pridi-phoonsuk.com เว้นแต่จะกำกับไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ในทวีปยุโรป ฟาสซิสต์อิตาลีและนาซีเยอรมันเริ่มรุกรานประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนทวีปเอเชีย นั้น ญี่ปุ่นก็ได้รุกรานและยึดครองภาคอีสานของจีน เมฆหมอกแห่งสงครามโลกครั้งใหม่กำลังปกคลุมไปทั่วโลก นายปรีดี พนมยงค์ ได้ตระหนักถึงภัยอันตรายของสงครามที่จะมีผลกระทบต่อประเทศไทย ฉะนั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ จึงได้สร้างภาพยนตร์เรื่อง *พระเจ้าช้างเผือก* จากนวนิยายชื่อเดียวกันที่ นายปรีดีเป็นผู้ประพันธ์ ซึ่งเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่ใช้เค้าโครงของสงครามช้างเผือก และสงครามยุทธหัตถีของพระมหาจักรพรรดิ โดยหวังให้ภาพยนตร์ *พระเจ้าช้างเผือก* เป็นบรรณาการเพื่อสันติภาพ นายปรีดีกล่าวว่า “ชัยชนะแห่งสันติภาพนั้นมิได้มีชื่อเสียงบรรลือนามน้อยไปกว่า ชัยชนะแห่งสงครามแต่อย่างใด”^๒

เจ้าวงศ์ แสนศิริพันธ์ อดีต ส.ส.จังหวัดแพร่และเพื่อนฝูงของท่านผู้นี้มีช้างหลายสิบเชือกเพื่อกิจการป่าไม้ นายปรีดีจึงได้ยืมช้างเหล่านี้มาร่วมแสดงด้วย และได้ยกกองถ่ายภาพยนตร์ไปถ่ายทำนอกสถานที่ที่จังหวัดแพร่ โดยนายปรีดีซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นผู้ดำเนินการสร้าง ส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ ไม่ว่าจะเป็นผู้กำกับ ช่างภาพ หรือผู้แสดงต่างก็ไม่ได้รับค่าตัว ล้วนมาร่วมงาน

^๒ ปรีดี พนมยงค์, *พระเจ้าช้างเผือก* (นครปฐม: หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๘), น. ๒๖.

นายปรีดิชณะควบคุมการถ่ายทำภาพยนตร์
พระเจ้าช้างเผือก พ.ศ. ๒๔๘๓

ด้วยความสมัครใจ มีทั้งเพื่อนสนิทมิตรสหาย ครูบาอาจารย์ จากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และนักศึกษา ต.ม.ธ.ก. รุ่น ๑ รุ่น ๒ และ รุ่น ๓ ร่วมแสดง สำหรับที่มงานในการ ถ่ายทำครั้งนั้น มีประสาท สุขุม ถ่ายภาพ ชาญ บุนนาค บันทึก เสียง บำรุง แนวพานิช ตัดต่อ พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) ประพันธ์เพลงและอำนวยการเพลง ม.จ.ยาใจ จิตรพงศ์ กำกับศิลป์ แดง คุณะดิลก เขียนบทเจรจา เจ้าวงศ์ แสนศิริพันธ์ กำกับโซล่ง ช้าง พระยาเทวาทิราช (ม.ร.ว. โป้ย มาลากุล) ที่ปรึกษาการ จัดงานพระราชพิธีและเครื่องแต่งกาย สัณฑ์ วสุธาร กำกับการ แสดง หลวงสุขุมนัยประดิษฐ์ (ประดิษฐ์ สุขุม) และใจ สุวรรณทัต ผู้ช่วยกำกับการแสดง ด้านนักแสดงมี เรณู กฤตยากร สุวัฒน์ นิลเสน ไพลิน นิลเสน หลวงศรีสุรางค์ และหลวงวิลาศปิรวรรต (ครูเหลี่ยม) ฯลฯ ส่วนข้าพเจ้ามีหน้าที่ดูแลกองถ่ายภาพยนตร์ และช่วยท่านขุนชำนาญฯ (หลุย อินทุโสภณ) แต่งหน้าให้กับ นักแสดงฝ่ายหญิง ทุกคนสนุกสนานกับการถ่ายทำภาพยนตร์

คนปัจจุบันอาจคุ้นหูกับทำนองเพลง “ศรีอยุธยา” หรือ “ศรีโยธยา” แต่น้อยคนนักที่จะทราบว่าเป็นเพลงประกอบ ภาพยนตร์ *พระเจ้าช้างเผือก* นายปรีดีได้ไปพบโน้ตเพลง “สายสมร” เพียงสองบรรทัดจาก จดหมายเหตุ Labouère สมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช^๓ และได้ให้พระเจนดุริยางค์นำมา เรียบเรียงขึ้นใหม่โดยผสมผสานกับเพลงเก่าอีกหลายเพลง

^๓ มีแปลเป็นภาษาไทยแล้ว โปรดดู มองซิเออร์ เดอะ ลาลูแบร์, *จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม*, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร (กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา, ๒๕๕๗).

โน้ตเพลง “สายสมร”

ภาพจากคุณวิชชัย ตั้งศิริวานิชย์

อ้างอิงใน https://www.matichonweekly.com/culture/article_8649

“ศรีอยุธยา...ไทย ไม่สุดสิ้นคนดี ศรีศักดิ์ไทยคงไทย
นิมิตรในการสืบสาย ทุกสมัยไทยเรื่องฤทธิเกริกไกร...ไชโย”

การที่ภาพยนตร์ พระเจ้าช้างเผือก ได้ให้ผู้แสดง
พูดภาษาอังกฤษในฟิล์มนั้น เป็นเพราะนายปริดีต้องการให้
ภาพยนตร์เรื่องนี้เผยแพร่ไปยังต่างประเทศ จะได้ประกาศ
ให้ชาวโลกทราบว่าราษฎรไทยรักสันติภาพ คัดค้านสงคราม
หลังจากถ่ายทำเสร็จได้นำออกฉายครั้งแรกที่นิวยอร์ก ลิงคโปร์
และกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๔๘๔

เป็นที่น่ายินดีว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ในโอกาสครบรอบ
๑๐๐ ปี ภาพยนตร์โลก องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และ

วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดให้ภาพยนตร์ *พระเจ้าช้างเผือก* ซึ่งเป็นมรดกของชาติไทย เป็น ๑ ใน ๑๐๐ เรื่องของภาพยนตร์โลก

ในเดือนมกราคม ๒๕๘๔ ได้เกิดกรณีพิพาทกับอินโดจีน ฝรั่งเศส รัฐบาลได้ปลุกระดมชาวไทยให้เดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส นายปรีดีเห็นว่าเรื่องนี้ควรแก้ไขด้วยการเจรจา มิควรมีการพิพาทด้วยความรุนแรง ในฐานะที่เป็นผู้ประสานการณ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จึงได้กล่าวเตือนนักศึกษาว่าไม่ควรรวมการเดินขบวน สิ่งที่นายปรีดีห่วงเกรงได้เกิดขึ้นในอีกสองเดือนต่อมาเมื่อญี่ปุ่นถือโอกาสเป็นอนุญาโตตุลาการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทนี้ อันเป็นการสร้างอิทธิพลในประเทศไทย นายปรีดีได้ติดตามเหตุการณ์นี้ด้วยความห่วงใย

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๘๔ สภาผู้แทนราษฎร ได้มีมติผ่านพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ^๔ ให้คนไทยทุกคนมีหน้าที่ป้องกันการรุกรานของต่างชาติทุกวิถีทาง แม้กระทั่งการใช้หมามุ่ยเพื่อสกัดกั้นศัตรูผู้รุกราน

สถานการณ์ทวีความตึงเครียดขึ้นทุกวัน ในคืนวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๘๔ นายปรีดีและข้าพเจ้าได้ไปงานเลี้ยงนักฟุตบอลที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นปีแรกในการแข่งขันฟุตบอลประเพณีที่ฝ่ายธรรมศาสตร์ฯ แพ้จุฬายฯ เมื่อกลับ

^๔ ดู พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ในภาคผนวก ก.

มาถึงบ้านเวลาประมาณ ๔ ทุ่ม (๒๒.๐๐ น.) คนที่บ้านรายงานให้ทราบว่า พันเอกโมรียา อดีตผู้ช่วยทูตทหารบกญี่ปุ่นประจำประเทศไทย โทรศัพท์มาเพื่อขอพบข้าพเจ้า อ้างว่ามีธุระด่วน นายปรีดีรู้สึกแปลกใจ จึงให้เขามาพบในคืนวันนั้น พันเอกโมรียาถามทุกข์สุขแล้วก็พูดว่า ขณะนี้สถานการณ์ตึงเครียดมาก ซึ่งเขาพูดย้ำอยู่หลายครั้ง แต่ก็ไม่บอกรายละเอียด

รุ่งขึ้นในคืนวันที่ ๗ ธันวาคม ข้าพเจ้าไปเที่ยวงานวันซ้อมใหญ่ของงานรัฐธรรมนูญซึ่งจะเริ่มขึ้นในวันที่ ๘ ธันวาคม ที่สวนอัมพรกับพี่ ๆ น้อง ๆ ระหว่างทางกลับบ้านเห็นคนเดินกันขวกไขว่ที่ถนนสี่ลม หลังจากกองทัพญี่ปุ่นบุกไทยแล้ว จึงทราบว่า เป็นชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพบังหน้าในเมืองไทย เป็นช่างตัดผมบ้าง ช่างถ่ายรูปบ้าง หมอฟันบ้าง ฯลฯ หน้าทีของบุคคลเหล่านี้คือทำหน้าที่จารกรรม และในคืนวันนั้นเวลาประมาณสองยาม (๒๔.๐๐ น.) ได้มีโทรศัพท์จากวังสวนกุหลาบ เชิญนายปรีดีไปประชุมคณะรัฐมนตรี ในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีไม่อยู่ในพระนครไปราชการต่างจังหวัด พล.ต.อ. อุดม อุดมเดชจรัส ซึ่งรักษาการแทนนายกรัฐมนตรีได้ทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม ขณะนั้นนายปรีดีเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

ในการประชุมคืนนั้น คณะรัฐมนตรีมีความเห็นเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งไม่สู้ญี่ปุ่น กับอีกฝ่ายหนึ่งคือนายปรีดีต้องการสู้เพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตย และอ้างถึงพระราช-

บัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบว่า หากประเทศไทยถูกรุกรานจากศัตรูภายนอก ราษฎรไทยจะต้องทำการต่อสู้จนถึงที่สุด เมื่อกองทัพญี่ปุ่นขึ้นตามจุดต่างๆ ในประเทศไทย ทหาร ตำรวจ และประชาชนได้ทำการต่อสู้อย่างเข้มแข็ง แต่เมื่อนายกรัฐมนตรีกลับมาถึงที่ประชุมในตอนเช้า ได้สั่งให้ผู้ที่ต่อสู้วางอาวุธ อ้างว่าราษฎรได้ตายไปเป็นอันมากและมีมติให้ทหารญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย

ส่วนข้าพเจ้าอยู่ทางบ้านเห็นนายปรีดีหายไปทั้งคืน ยังไม่กลับบ้าน เปิดวิทยุรับฟังจากสถานีต่างประเทศ ทราบว่า กองทัพญี่ปุ่นได้ขึ้นตามจุดต่างๆ หลายแห่งในประเทศไทย เกือบเที่ยงวันของวันที่ ๘ ธันวาคม นายปรีดีจึงกลับบ้านด้วยความ อิดโรย เพราะประชุมคณะรัฐมนตรีตลอดคืนและตลอดช่วงเช้า ในวันต่อมา และที่สำคัญ นายปรีดีรู้สึกเสียใจที่คณะรัฐมนตรีกลับ คำจากมติเดิม ยอมจำนนต่อทหารญี่ปุ่น อนุญาตให้ยกทัพผ่านแดนประเทศไทย ตอนบ่ายๆ หลังการประชุมวิสามัญของสภา เป็นการพิเศษ ซึ่งสภารับทราบเรื่องที่รัฐบาลยอมให้ญี่ปุ่นผ่านแดน ด้วยความเศร้าสลดแล้ว มี ส.ส. ๔-๕ คน เเท่าที่จำได้มีนาย ฟิ่ง ศรีจันทร์ นายถวิล อุดล นายทอง กันทาธรรม ฯลฯ และเพื่อนบางคน อาทิ หลวงบรรณกรโกวิท (เปา จักกะพาก) มาที่ “บ้านพูนศุข” บริเวณป้อมเพชรนิคม ถนนสีลม ซึ่งนายปรีดีกับครอบครัวพำนักอยู่ ทุกคนที่มามีความรักชาติอย่างแรงกล้า

พวกเขาต้องการทราบว่านายปรีดีจะทำอะไรต่อไป และถ้าจะก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น พวกเขาก็พร้อมที่จะร่วมงานด้วย

ภายหลังญี่ปุ่นเดินทางผ่านประเทศไทยได้ ๘ วัน ในวันที่ ๑๖ ธันวาคม สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติแต่งตั้งให้นายปรีดีดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ อันเนื่องจากเจ้าพระยาযมะราช (ปั้น สุขุม) หนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ถึงแก่อสัญกรรม ตำแหน่งได้ว่างลง ฝ่ายญี่ปุ่นพอใจที่นายปรีดีพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เพราะเข้าใจว่าเมื่อไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ก็ย่อมหมดอำนาจสั่งการ จะได้ไม่มีโอกาสขัดขวางความต้องการเกี่ยวกับการเงินของญี่ปุ่นได้ เหตุการณ์เช่นนี้กลับทำให้นายปรีดีมีอิสระในการดำเนินการเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย ได้อย่างเต็มที่ นายปรีดีรวบรวมผู้รักชาติซึ่งมีความเห็นตรงกัน จัดตั้งการต่อสู้ผู้รักชาติทุกรูปแบบ เพื่อปกป้องเอกราชอธิปไตยของชาติ และได้ส่งคณะผู้แทนไปติดต่อกับสัมพันธมิตรและคนไทยในต่างประเทศ ส่วนภายในประเทศ ได้กำลังจากผู้แทนราษฎร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ และประชาชนร่วมกัน ในขณะที่เริ่มแรกไม่ได้ตั้งชื่อขบวนการ แต่เมื่อติดต่อกับสัมพันธมิตร ได้ใช้ชื่อว่า “ขบวนการเสรีไทย” เพื่อสะดวกในการติดต่อ นายปรีดีมีชื่อเป็นรหัสว่า “RUTH” (รูธ) ซึ่งสัมพันธมิตร (สหรัฐอเมริกา) ใช้เมื่อติดต่อ แทนชื่อจริงเพื่อเป็นการอำพราง เพราะฟังดูเป็นชื่อสตรี

ครั้นเมื่อดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทางราชการได้จัดให้นายปรีดีกับครอบครัวย้ายเข้ามาพำนักที่ท่าเหียบท่าช้าง ถนนพระอาทิตย์ ซึ่งเดิมเป็นวังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิ์ดิวัตินิธิษฐ

รัฐบาลในขณะนั้น นอกจากยกยอให้กองทัพญี่ปุ่นตั้งกองกำลังในประเทศไทยแล้ว ยังได้ทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่นอีกด้วย และต่อมาในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ เวลาเที่ยงวัน (๑๒.๐๐ น.) ได้ประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา นายปรีดีซึ่งเป็นผู้หนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการฯ มิได้ลงนามร่วมด้วย คือขณะนั้นครอบครัวเราได้อพยพไปอยู่อยุธยา นายปรีดีจะไปเยี่ยมครอบครัวทุกสัปดาห์ จึงไม่ได้อยู่กรุงเทพฯ การที่ไม่ได้ลงนามกลับกลายเป็นผลดี เพราะเมื่อสงครามสิ้นสุดลง ได้อ้างถึงการลงนามไม่ครบองค์คณะผู้สำเร็จราชการฯ เป็นเหตุผลที่ถือว่าการประกาศสงครามกับสัมพันธมิตรเป็นโมฆะ

อนึ่ง รัฐบาลไทยในขณะนั้น ได้แสดงตัวอยู่ข้างฝ่ายอักษะอย่างเต็มที่ ถึงกับกระบอกเสียงของรัฐบาล (นายมัน্নายคง)^๕ ได้ออกอากาศก้าวร้าวจوابจ้วงไปถึงราชวงศ์อังกฤษเป็นต้น

ตามปกตินายปรีดีไม่เคยปรีกราชการบ้านเมืองกับข้าพเจ้า เรามักจะคุยกันเรื่องข่าวสารความเป็นมาของเหตุการณ์

^๕ นายมัน্ন คือนายสังข์ พัดโนทัย ส่วนนายคง คือพระราชธรรมนิเทศ (เพ็ชร ไตติลา นนท์).

ทั้งในและต่างประเทศ เมื่อการต่อสู้เพื่อคัดค้านผู้กรรณเป็น
หน้าที่ของราษฎรไทยทุกคน ข้าพเจ้าได้ช่วยนายปรีดีรับฟังวิญญู
ต่างประเทศเพื่อทราบความเคลื่อนไหวของสัมพันธมิตร ชาวการ
สู้รบในสมรภูมิต่างๆ ทั่วโลก และบางครั้งข้าพเจ้าก็ช่วยเขียนรหัส
ด้วยลายมือโดยไม่ใช้พิมพ์ดีด นอกจากนี้ก็อำนวยความสะดวก
แก่เสรีไทยที่มาปฏิบัติงานกับนายปรีดี ศาลาริมน้ำที่ทำเนียบ
ท่าช้างเป็นเสมือนสถานที่ทำงานของบรรดาเสรีไทย

การติดต่อกับสัมพันธมิตรในต่างประเทศนั้น มีเสรีไทย
จากอังกฤษ และอเมริกาเป็นตัวเชื่อม บางคนกระโดดร่มเข้ามาใน
ประเทศ บางคนเข้ามาทางเรือดำน้ำ แล้วขึ้นชายฝั่งแถวเพชรบุรี-
ประจวบคีรีขันธ์ หรือทางภาคใต้แถวจังหวัดระนอง อย่างเช่น
คุณป่วย อึ้งภากรณ์ เสรีไทยจากอังกฤษที่มากกระโดดร่มที่จังหวัด
ชัยนาท^๖ ก็มีหน้าที่เป็นพนักงานรับส่งวิทยุ หลังจากถูกตำรวจ
ไทยจับกุมและนำตัวมากรุงเทพฯ หลวงอดุลเดชจรัส อธิบดีกรม
ตำรวจในขณะนั้น ซึ่งก็เป็นเสรีไทยด้วยเช่นกันได้เปิดโอกาสให้
คุณป่วยทำหน้าที่พนักงานวิทยุติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร ภายใต้
การควบคุมของตำรวจไทย แต่ในขั้นต้นสัมพันธมิตรต้องการ
ตรวจสอบว่าคุณป่วยมิได้ถูกญี่ปุ่นบังคับให้ส่งข่าว จึงโทรเลขถาม
ที่อยู่ทีล็กี๊อดแลนด์ของแอนดรูว์ กิลคริสต์ (Andrew Gilchrist)
อดีตนักการทูตอังกฤษประจำประเทศไทย สำหรับนายปรีดีแล้ว

---

^๖ ดูรายละเอียดได้จาก ป่วย อึ้งภากรณ์, *อัตชีวประวัติ: ทหารชั่วคราว* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙).

นายปรีดีและคณะประมุขงานเรื่องเสรีไทยในท่าเทียบท่าช้าง

เหมือนนมเข้มข้นในมหาสมุทร ถ้าใครก็ไม่มีใครทราบ นายปรีดี
ร้อนใจมาก ในที่สุดเอ่ยปากถามข้าพเจ้า ข้าพเจ้าตอบทันที
โดยไม่ลังเลว่าให้ถามที่คุณหญิงจิริ ธิตา ใน ม.จ.สกลวรรณการ
วรวรรณ เพราะสมัยก่อนสงคราม ในงานราตรีสโมสรของวงการ
ทูต เห็นแอนดรูว์ กิลคริสต์ คั่นเคยกับคุณหญิงจิริ และในที่สุด
ก็ได้ที่อยู่ของแอนดรูว์ กิลคริสต์ การตอบที่อยู่ของแอนดรูว์
กิลคริสต์ อย่างถูกต้องทำให้กองกำลังพิเศษ ๑๓๖ ของฝ่าย
สัมพันธมิตร เชื่อถือในข่าวที่คุณป่วยส่งไปในระยะต่อมา หลัง
สงครามนักการทูตอังกฤษผู้นี้เป็น Sir Andrew Gilchrist อดีต
เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำอินโดนีเซีย

การเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทยเป็นเรื่องที่ต้อง
ปกปิดเป็นความลับ ถ้าหากแพร่พรายให้ญี่ปุ่นรู้เข้าจะเป็น
อันตรายถึงชีวิต และการทำงานต้องลุ่มเหลว นายปรีดีเองก็เคย
มีเรื่องที่หนักใจเกี่ยวกับการสร้างสนามบินลับที่ทางญี่ปุ่นเกือบจะ
สืบทราบ แต่เผชิญสงครามได้สิ้นสุดลงจึงรอดตัวไป ความลับเป็น
วินัยสูงสุดของพลพรรคเสรีไทย

มีอยู่เรื่องหนึ่งที่ข้าพเจ้ายังจำได้แม่นยำ คือเรื่องของ
อานนท์ ณ บ่อมเพชร์ น้องชายข้าพเจ้าที่ศึกษาอยู่ในสหรัฐ
อเมริกา เมื่อสงครามเกิดขึ้นได้เข้าร่วมขบวนการเสรีไทย แล้ว
ถูกส่งตัวมายังเมืองซือเหมาในมณฑลยูนนานของประเทศจีน
จากนั้นก็เดินเท้าเข้ามาประเทศไทย ขณะนั่งรถไฟเข้ากรุงเทพฯ
ทราบข่าวบิดา (พระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา) ถึงแก่กรรม

จากหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ถึงแม้ว่าอยากจะกลับบ้านมาเคารพศพบิดา ก็ไม่อาจทำได้ เพราะการกลับมาเมืองไทยเป็นความลับอาณนทได้แต่นั่งรกรางผ่านหน้าบ้านป้อมเพชร ถนนสีลม และมีอยู่ครั้งหนึ่งอาณนทได้พบญาติสนิทบรรดาราจ ต่างคนต่างก็จำกันได้ แต่ไม่ได้ทักกัน

ฉะนั้นจึงต่างกับผู้ไม่รู้ที่ได้เขียนนวนิยายหรือผู้ทำภาพยนตร์ในตอนหลัง บรรยายสภาพเสรีไทยว่าเป็นผู้ที่ไม่รักษาความลับ ปากโป้งเที่ยวป่าวประกาศใครต่อใครว่าตนเป็นเสรีไทย

ในระหว่างสงคราม นายพลโตโจแม่ทัพใหญ่ของกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วย ได้มาเยือนประเทศไทยที่เป็นฝ่ายอักษะด้วยกัน ตามธรรมเนียมการทูตที่ปฏิบัติกันอยู่ นายพลโตโจได้มาลงนามแสดงความคารวะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ที่ทำเนียบท่าช้าง ด้วยความอยากรู้อยากเห็นศาลาภิรมย์น้ำทรงกูปช้าง นายพลโตโจกับคณะได้เดินไปชมทัศนียภาพศาลาภิรมย์น้ำริมฝั่งเจ้าพระยา ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ นายพลโตโจจะรู้หรือไม่ว่า ทำเนียบท่าช้างเป็นศูนย์กลางของขบวนการเสรีไทยและนายปรีดีเป็นหัวหน้าขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น

เนื่องจากลัมพันธ์มิตรได้มาทั้งระเปิดทั้งกลางวันและกลางคืน และทำเนียบท่าช้างอยู่ตรงข้ามสถานีบางกอกน้อยซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ ลูกกระเบิดได้ตกลงในบ้านด้วย ครอบครัวเราจึงได้อพยพไปอยู่ที่คุ้มขุนแผน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขณะเดียวกัน นายปรีดีได้กราบบังคมทูลอัญเชิญฯ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และทูลเชิญพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์เสด็จไปประทับที่ พระราชวังบางปะอิน เพื่อถวายความปลอดภัยและความสะดวก และได้แจ้งให้สัมพันธมิตรรับทราบเพื่อจะได้ไม่มาทิ้งระเบิดที่นั่น (รายละเอียดในเรื่องนี้หาอ่านได้ในหนังสือเรื่อง “บางเรื่อง เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒” ที่ นายปรีดีได้จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕)^๗

ข้าพเจ้าได้จัดชั้นเรียนสำหรับลูก ๆ และบุตรธิดาของ ญาติสนิทมิตรสหายและของข้าราชการบริพารในสมเด็จพระพันวัสสา อัยยิกาเจ้าที่อพยพไปบางปะอิน ชั้นเรียนเหล่านี้ได้รับอนุญาตให้เป็นสาขาของโรงเรียนอยุธยาอนุสรณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านครูบาอาจารย์ได้จากครูโรงเรียนเตรียมธรรมศาสตร์บางคน และญาติมิตรที่อพยพไปด้วยกัน

ในระหว่างสงคราม ราษฎรได้รับความเดือดร้อนมาก เนื่องจากขาดเครื่องอุปโภคบริโภค (ลูกคนสุดท้ายของข้าพเจ้า ยังไม่อดนม ขณะนั้นหาซื้อนมไม่ได้ จึงเลี้ยงด้วยมะละกอสุกและ

---

^๗ ดู ปรีดี พนมยงค์ และคณะ, บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาวุโส ภาคเอกชน, ๒๕๔๓) ซึ่งมีให้อ่านได้ฟรี ในเว็บไซต์ pridi-phoonsuk.com หรือดาวน์โหลดโดยตรงที่ <http://www.openbase.in.th/files/pridibook017.pdf>.

กลัวย่น้ำว่า) โดยเฉพาะขาดแคลนยารักษาโรค และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ น้ำท่วมใหญ่ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนถ้วนหน้า

สงครามดำเนินมาร่วม ๔ ปี เมื่อญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้ในวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๘ นายปรีดีและข้าพเจ้าก็เหมือนชาวไทยทั้งปวงที่รู้สึกดีใจเป็นอย่างยิ่ง สัมพันธมิตรได้ส่งสาส์นด่วนถึงนายปรีดีให้รีบประกาศว่าการที่ประเทศไทยประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาเป็นโมฆะ ฉะนั้นในวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ นายปรีดีในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จึงได้ประกาศสันติภาพขึ้น^๘ จากประกาศสันติภาพนี้ ประเทศสัมพันธมิตรยอมรับสถานะเดิมที่เป็นประเทศที่มีเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ของไทย ข้าพเจ้าโล่งใจที่ประเทศชาติของเราไม่ต้องตกเป็นประเทศแพ้สงคราม เช่น ญี่ปุ่น เยอรมนี และอิตาลี

อนึ่ง ผลพวงจากกรณีพิพาทอินโดจีนในกลางปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ทำให้ได้มาซึ่งดินแดนเขมรส่วนนอกอันได้แก่ พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ โพธิสัตว์ ดังนั้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ฝรั่งเศสกำลังดำเนินเรื่องเรียกร้องเอาดินแดนที่ได้มาจากกรณีพิพาทอินโดจีนดังกล่าว นายปรีดีในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงได้เดินทางไปพระตะบอง เพื่อเยี่ยมเยียนราษฎรที่นั่นซึ่งมีทั้งชาวไทยและเขมร ขณะเดียวกัน

^๘ ดู ประกาศสันติภาพ ในภาคผนวก ค.

ก็ได้ทอดกฐินที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดพระตะบอง ในการนี้ข้าพเจ้าได้ร่วมเดินทางไปด้วย โดยการเดินทางด้วยรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงพระตะบอง

เมื่อสงครามสิ้นสุด ลอร์ด หลุยส์ เมานท์แบตเตน (Lord Louis Mountbatten) ผู้บัญชาการสูงสุดของสัมพันธมิตรในภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก ได้เดินทางมาประเทศไทยเพื่อปลดอาวุธญี่ปุ่น โดยเลดี เมานท์แบตเตนได้ล่วงหน้ามาก่อน นายปรีดีและข้าพเจ้าได้ให้การต้อนรับอาคันตุกะที่เป็นมิตร ร่วมรบในระหว่างสงครามเป็นอย่างดี มิตรภาพของเราได้ยั่งยืนเรื่อยมาแม้สงครามจะสิ้นสุดไปหลายสิบปี หลังจากนายปรีดีออกจากประเทศจีนมาพำนักที่ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๑๓ “กองกำลังพิเศษ” (Special Forces) ได้เชิญนายปรีดีกับข้าพเจ้าไปอังกฤษ และสมาชิก “สโมสรกองกำลังพิเศษ” (Special Forces Club) มีมติเป็นเอกฉันท์รับนายปรีดีเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์

ลอร์ด เมานท์แบตเตนได้เชิญนายปรีดีกับข้าพเจ้าไปพักผ่อนที่คฤหาสน์ Broadlands, Romsey ในเขต Hampshire เสมือนหนึ่งผู้นำของประเทศ ท่านลอร์ดจัดให้นายปรีดีพักที่ห้อง Duke of Edinburgh และข้าพเจ้าพักห้องที่ Queen Elizabeth ที่ ๒ เคยประทับ ลอร์ดเมานท์แบตเตนเป็นปิตุลาของ Duke of Edinburgh พระสวามีในสมเด็จพระนางเจ้า Elizabeth ที่ ๒ ท่านลอร์ดได้ให้นายปรีดีปลูกต้น Dawn Redwood (ชื่อ

ปรีดี พูนศุข พร้อมด้วยดุซงกีและวาณี
เมื่อคราวเยี่ยมเยียนราษฎรและทอดกฐินในจังหวัดพระตะบอง

พฤกษศาสตร์ Meta Sequoia) ในบริเวณคฤหาสน์ Broadlands เป็นที่ระลึก เป็นที่น่าเสียดายว่า ขณะนั้น เลดี้ เมานท์แบตเตน ได้ถึงแก่กรรมไปก่อนหน้าหลายปีแล้ว ท่านลอร์ดได้มอบหนังสือชีวประวัติภริยาท่านให้ข้าพเจ้าไว้เป็นที่ระลึก และ ๙ ปีต่อมา ในปี ๒๕๒๒ ลอร์ด เมานท์แบตเตนได้เสียชีวิตจากการวางระเบิดของขบวนการไอร์แลนด์เหนือ (IRA) นายปรีดีได้ส่งโทรเลขถวาย

สมเด็จพระนางเจ้า Elizabeth ที่ ๒ แสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้ง และพระองค์ทรงโทรเลขตอบขอบใจมาด้วย

เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณบรรดาประเทศ สัมพันธมิตรที่ได้ให้การสนับสนุนราษฎรไทยในการต่อต้าน ผู้รุกราน อีกทั้งเป็นการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับราษฎรในประเทศ ต่าง ๆ ดังนั้นในระหว่างพฤศจิกายน ๒๔๘๙-กุมภาพันธ์ ๒๔๙๐ นายปรีดีกับคณะซึ่งข้าพเจ้าร่วมไปด้วยได้เดินทางไปเยือน ๙ ประเทศ ตามที่รัฐบาลประเทศเหล่านั้นเชิญมา เป็นที่น่ายินดีว่าประเทศสัมพันธมิตรต่างยอมรับเอกราชอธิปไตยและ บูรณภาพเหนือดินแดนของประเทศไทย เครื่องบินสายการบิน P.O.A.S. ซึ่งเพิ่งจะทดลองเปิดสายการบิน นำนายปรีดีและคณะ ไปเยือนสาธารณรัฐจีนเป็นประเทศแรก

ที่กรุงนานกิงนครหลวง นายพลเจียงไคเช็คกับมาตาม ช่งเหมยหลิงให้การต้อนรับอย่างดี ทั้งยังได้จัดเครื่องบินพิเศษให้ ไปเมืองเป่ย์ผิง (ชื่อกรุงปักกิ่งในขณะนั้น) เพื่อชมทัศนียภาพของ กำแพงเมืองจีน จากเป่ย์ผิงบินสู่นครเซียงไฮ้ ต่อเครื่องบินมายัง กรุงมะนิลา ประธานาธิบดี Roxas แห่งฟิลิปปินส์ให้การต้อนรับ จากนั้น ข้ามมหาสมุทรแปซิฟิกมาที่สหรัฐอเมริกา ระหว่างทาง แวะที่เกาะกวม และเมืองโฮนูลูลูที่เกาะฮาวาย ที่เมืองลอส แองเจลิส คณะเราเข้าพักที่โรงแรม Beverly Hills ณ ที่นี้เครื่องบิน ประดับล้ำค่าซึ่งเป็นของเก่าแก่ของตระกูลและของญาติผู้ใหญ่

ถูกโจรกรรมจากห้องพักรอยไรร่องรอย แม้เจ้าหน้าที่ FBI ก็ไม่สามารถสืบจับคนร้ายได้

จากฝั่งตะวันตกของอเมริกาเข้ามาฝั่งตะวันออกที่กรุงวอชิงตัน รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจัดให้นายปรีดีกับคณะพักที่ Blair House ประธานาธิบดี Truman ให้การต้อนรับที่ทำเนียบ White House นอกจากนี้ยังไปที่ Pentagon (ที่ตั้งกระทรวงกลาโหมสหรัฐอเมริกา) ซึ่งมีพิธีมอบเหรียญชัย Medal of Freedom with Gold Palm ให้นายปรีดี จากวอชิงตันมาที่นิวยอร์ก นายปรีดีได้พบกับผู้แทนหลายประเทศประจำสหประชาชาติ ขอความสนับสนุนให้รับประเทศไทยเป็นสมาชิกสหประชาชาติ จากนั้นนั่งเรือเดินสมุทรระหว่างซบ้ำน้ำแดนต้น ที่ได้ชื่อว่าทันสมัยและหรูที่สุดในยุคนั้น ในเรือ “Queen Elizabeth” ได้พบนาย Bevin รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ นาย Molotov รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหภาพโซเวียต ซึ่งกลับจากการประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ ก็โดยสารเรือลำนี้ด้วยเช่นกัน เรือ Queen Elizabeth พาผู้โดยสารข้ามมหาสมุทรแอตแลนติก สู่ทวีปยุโรปในฤดูหนาวด้วยความปลอดภัย นายปรีดีกับคณะเป็นแขกของรัฐบาลอังกฤษ ได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงอังกฤษ King George VI พระองค์พระราชทานเลี้ยงอาหารกลางวัน พระราชวัง Buckingham เจ้าหญิง Elizabeth (ต่อมาขึ้นครองราชย์เป็น Queen Elizabeth II) และพระชนินุสเจ้าหญิง Margaret ได้ร่วมโต๊ะเสวยด้วย สำนักพระราชวัง Buckingham

รับเชิญจาก Lord Mountbatten
ให้ไปพำนัก ณ คฤหาสน์ Broadlands
ประเทศอังกฤษ (มิถุนายน ๒๕๑๓)

ได้รายงานข่าวในวันนั้นและก่อนหน้านี้อีกหลายปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ พระเจ้ากรุงอังกฤษได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ The Insignia of An Honorary Knight Grand Cross of the Most Distinguished Order of St. Michael and St. George ให้นายปรีดี

การมาเยือนอังกฤษในครั้งนี้อย่าง “Special Forces 136” ซึ่งเป็นกองกำลังพิเศษของอังกฤษในการต่อต้านญี่ปุ่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยลอร์ด เมานท์แบตเตน ให้การต้อนรับนายปรีดีในฐานะอาคันตุกะจากสยามอย่างเอิกเกริก

จากอังกฤษข้ามมาประเทศฝรั่งเศส นายกรัฐมนตรี Léon Blum ให้การต้อนรับและเลี้ยงรับรองที่กระทรวงการต่างประเทศ “Quai d’ Orsay” และสนทนากันด้วยไมตรีจิต หนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ รัฐบาลฝรั่งเศสได้ มอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ Grand Croix de la Légion d’ Honneur แก่นายปรีดี

จากฝรั่งเศสตรงมาสวิตเซอร์แลนด์เป็นประเทศที่ ๖ ขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระราชชนนี ประทับที่เมือง Davos นายปรีดีก็กับคณะได้ไปเฝ้าพระองค์ในเดือนมกราคม ๒๔๘๐ จากสวิตเซอร์แลนด์ผ่านเยอรมนีไปประเทศเดนมาร์ก เผอิญว่าพระเจ้ากรุงเดนมาร์กประจวบ จึงไม่ได้เข้าเฝ้า ส่วนพระราชินีเดนมาร์กได้เสด็จมาร่วมงานเลี้ยงที่วังของ Prince Axel

ปรีดีและพูนศุขบนตึก Empire State
ซึ่งเป็นตึกที่สูงที่สุดในโลกในขณะนั้น ๑๓ ธันวาคม ๒๔๘๙

ณ กรุงลอนดอน พ.ศ. ๒๔๘๙

“ แสตมป์ ๑๑๑ ปี ชาตกาล ปรีดี พนมยงค์ ”

(ซ้าย) ภาพปรีดีขณะรับเหรียญ Medal of Freedom (Gold Palm) ชั้นสูงสุด เพื่อเชิดชูเกียรติในฐานะหัวหน้าเสรีไทย จากนายโรเบิร์ต พี. แพตเทอร์สัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ๒๔๘๙

(ขวา) ภาพปรีดีขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
ฉากหลังเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*

*สุเจน กรรพฤทธิ์, “๑๑ ปี กว่าจะมีแสตมป์ “ปรีดี พนมยงค์”” (๔ ตุลาคม ๒๕๕๔) ใน <http://www.sarakadee.com/2011/10/04/stamp-pridi> (เข้าถึงออนไลน์ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๐)

ท่ามกลางผู้มาต้อนรับที่สนามบินนี้ ท่าเรือคลองเตย พ.ศ. ๒๔๙๐

ต่อจากนั้นเยือนประเทศสวีเดนเป็นประเทศที่ ๘ พระเจ้ากรุงสวีเดน King Gustave พระราชทานเล็ยงนายปรีดี กับคณะ และได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของสวีเดน Order of Vasa (Commander Grand Cross) แก่ นายปรีดี ประเทศนอร์เวย์คือประเทศสุดท้ายของการเยือนมิตรประเทศ พระเจ้ากรุงนอร์เวย์พระราชทานเล็ยงนายปรีดีกับคณะ

เดือนมกราคม ๒๔๙๐ นายปรีดีกับคณะได้เดินทางกลับเมืองไทยโดยสวัสดิภาพ เมื่อเครื่องบินน้ำ (บ้างก็เรียกว่า “เครื่องบินทะเล” เพราะเครื่องบินชนิดนี้ taxi บนผืนน้ำ จะเป็นน้ำจืดก็ได้ น้ำทะเลก็ได้ ไม่ใช่ทางวิ่งบนบก ผืนน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา

นก CHLOROPSIS AURIFRONS PRIDII

บริเวณท่าเรือคลองเตยเป็น runway ของเครื่องบินน้ำในเวลา
นั้น) ถึงท่าเรือคลองเตย ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากพี่น้อง
ประชาชนลี้ภัยล้นหลาม

เมื่อไปสหรัฐอเมริกา เราไม่มีเวลาไปเยี่ยมชมสถาบัน
สมิธโซเนียน (Smithsonian Institution) ที่เลื่องลือด้านธรรมชาติ
วิทยา ครั้นเวลากลับมาเมืองไทย ผ่านเมืองกัลกัตตา ประเทศ
อินเดีย ผู้แทนสถาบันสมิธ โซเนียนได้รอฟพบที่นั่น และแจ้งให้
นายปรีดีทราบว่สถาบันสมิธโซเนียน ได้ตั้งชื่อนกสายพันธุ์ที่
ค้นพบเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ทางภาคเหนือของ
สยาม โดยฮิวจ์ เอ็ม. สมิธ (Hugh M. Smith) ว่า
“CHLOROPSIS AURIFRONS PRIDII” โดยให้รหัส “USNM
311538” พร้อมทั้งระบุด้วยว่า “ชื่อของนกนี้ตั้งเพื่อเป็นเกียรติ
แด่นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) ผู้นำขบวนการ
เสรีไทย”

หลังจากกลับเมืองไทยได้ไม่นาน บ้านเมืองเราก็เกิด
เหตุการณ์การเมืองสำคัญ ๆ หลายเรื่อง ชีวิตในยามสงครามและ
สันติภาพของนายปรีดีและข้าพเจ้าก็ได้สิ้นสุดลง จากนั้นก็ได้เริ่ม
ชีวิตอันผันผวนในต่างแดน

ชีวิตในยาม สงครามโลกครั้งที่ ๒

สุดา พนมยงค์^๑

^๑ นายกษิตศ อินันทนาวร เรียบเรียงจากบทสัมภาษณ์ นางสาวสุดา พนมยงค์ ที่
อาคารชุดบ้านสาทร ระหว่างซอยปรีดีและซอยพูนศุข กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๕ และ ๓๐
พฤษภาคม ๒๕๖๐.

ภาพประกอบบทความนี้ มาจากเว็บ pridi-phoonsuk.com

ดิฉัน เป็นลูกคนที่ ๓ ของนายปรีดีและท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ เกิดที่บ้านป้อมเพชร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ (ค.ศ. ๑๙๓๔) ต่อมาไม่นานจึงได้ย้ายไปอยู่บ้านพูนศุข ในบริเวณ “ป้อมเพชรนิคม” ถนนสีลม ซึ่งพระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา (ข้า ณ ป้อมเพชร) คุณตา ได้สร้างไว้ให้ลูก ๆ ของท่านอยู่ในบริเวณเดียวกัน

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง คุณพ่อมีงานราชการล้นมือ^๒ คุณแม่จึงเป็นคนเลี้ยงดูเป็นหลัก ส่วนคุณพ่อเป็นคนดูแลเรื่องการศึกษาซึ่งท่านให้ความสำคัญมาก

ดิฉันเข้าเรียนชั้นอนุบาลที่โรงเรียนมาแตร์เดอี จากนั้นไปเรียนชั้นเตรียมประถมที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์^๓ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่คุณแม่เคยเรียน การเรียนโรงเรียนฝรั่งทำให้ได้เรียน

---

^๒ คุณพ่อรับราชการงานล้นมือ ไม่ค่อยมีเวลาให้กับเรื่องส่วนตัว แม้การแจ้งเกิดให้ลูก ก็เป็นคนอื่นไปแจ้งแทน อย่างตอนดิฉันเกิด ผู้แจ้งเกิดให้คือคุณเที่ยง จินดาวัดน์ ซึ่งเป็นบุตรเขยของพระยาสุนทรสงคราม (บุญ สุวรรณศรี) พี่ชายของคุณหญิงเพ็ญชัยวิชิต หรืออย่างตอนที่วาดน์ น้องสาวคนสุดท้าย เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๘๔ นั้น คุณพ่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง คนที่แจ้งเกิดให้วาดน์ จึงเป็นคุณพูน พุกกะวดี คนสนิทของคุณพ่อ

^๓ คณะแม่ชีที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟ มีบุญคุณกับครอบครัวของเราเป็นอย่างมาก ตอนที่ครอบครัวของเราเผชิญกับความยากลำบาก หลังรัฐประหาร ๒๔๙๐ แล้ว คุณชื่อกับวาดน์ น้องสาว ๒ คนสุดท้าย ไปเรียนโรงเรียนประจำ แม่ชีที่คณะดูแลเป็นอย่างดี

ในทางส่วนตัวดิฉัน คราวหนึ่งไปเยี่ยมแม่ชีที่โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ (หลังจากที่ไม่ได้พบกันกว่าสามสิบปี) ท่านปรารภว่า “รู้ไหม ฉันเป็นห่วงเธออยู่ตลอดมา” จะเห็นได้ว่าเป็นครูที่ดี มีเมตตาต่อดิฉันและน้อง ๆ เสมอมา

ภาษาต่างประเทศตั้งแต่เด็ก คุณพ่อคุณแม่เป็นคนเลือกให้เรียนภาษาฝรั่งเศส

ตอนเด็กๆ ถ้ามีเวลาว่าง คุณพ่อมักจะพาลูกๆ นั่งรถไปเที่ยวทุ่งนาย่านบางกะปิ (ย่านสุขุมวิทในปัจจุบัน) เพราะอยากให้ลูกๆ เห็นท้องนา เห็นการทำนา เหมือนเป็นการฟื้นความหลังของคุณพ่อที่เติบโตมากับผืนนา ต่อมาเมื่อไปอยู่เมืองจีน คุณพ่อก็นับสนุนให้คุณฉวีและวาณี (น้องสาว) ไปร่วมฝึกทำนาและฝึกงานในโรงงานพร้อมกับนักเรียนในโรงเรียนมัธยมของประเทศจีน คุณพ่อบอกว่า เพื่อจะได้เข้าใจความลำบากและเกิดความเห็นใจผู้ใช้แรงงานจากการได้ลองลงมือทำจริง

แต่ส่วนมากคุณพ่อไม่ค่อยว่าง ทุกวันอาทิตย์จะให้คุณปพาฬ บุญ-หลง ลูกศิษย์โรงเรียนกฎหมาย ซึ่งเรียกคุณพ่อว่า “คุณครู” เป็นคนพาลูกๆ หลานๆ รวมถึงลูกของเพื่อนร่วมงานไปเที่ยว ไปดูหนังที่ศาลาเฉลิมกรุง พาไปกินไอศกรีม ที่ไปด้วยกันบ่อยๆ เช่น ม.ร.ว.วิวรรธน์ วิวรรธน์ (ธิดา ม.จ.วิวรรธน์ไวทยากร) คุณประพาฬพิมพ์ สุวรรธนคร (บุตรของคุณอัมพา และศาสตราจารย์ประมุข) และตัวดิฉัน

ต่อมาถึงปลายปี ๒๔๘๔ หลังจากญี่ปุ่นบุกไทย คุณพ่อได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จึงได้ย้ายไปอยู่ที่ทำเนียบท่าช้าง ซึ่งทางราชการจัดให้เป็นที่พำนักของผู้สำเร็จฯ เนื่องจากที่ผ่านมาคุณพ่ออาศัยอยู่ในบ้านปูนสุขของคุณแม่ ใน “ป้อมเพชรนิคม”

เมื่อมาอยู่ทำเนียบทำช่างแล้วดิฉันจึงย้ายมาเรียนชั้น ป.๔ ที่โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ หลังจากนั้นก็มีช่วงหนึ่งได้กลับไปเป็นนักเรียนประจำที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟด้วย ได้กลับบ้านเดือนละครั้ง จึงได้ฝึกวินัยต่าง ๆ พอสมควร

ข้อคิดจากการได้เรียนในโรงเรียนศาสนา ทำให้ได้เปิดโลกกว้าง ได้รู้จักศาสนาอื่นๆ ว่าเป็นอย่างไร และมีเพื่อนเป็นคริสตศาสนิกจำนวนหลายคน ที่ยังคงกันจนถึงปัจจุบันก็ยังมีขณะที่ในครอบครัวของเรา คุณพ่อคุณแม่อบรมแบบพุทธแต่ก็มีเพื่อนร่วมงานต่างศาสนาของคุณพ่อหลายท่าน เช่นศาสตราจารย์ วิจิตร ลulitanนท์ เลขาธิการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นชาวคาทอลิก และคุณแซม พรหมยงค์ จุฬาราชมนตรีในศาสนาอิสลาม

ในช่วงที่คุณพ่อเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ชีวิตของลูกผู้สำเร็จฯ หนีว่าสะดวกสบาย มีคนขับรถยนต์จากทำเนียบทำช่างไปส่งที่โรงเรียนเซนต์ฟรังฯ ส่วนชีวิตในโรงเรียนต้องปรับตัวอยู่มาก เพราะเป็นเด็กที่เพิ่งย้ายมาใหม่ โชคดีที่มีหม่อมราชวงศ์ท่านหนึ่ง คอยช่วยเหลือต่างๆ ในฐานะที่ท่านเป็นนักเรียนที่นั่นมาก่อน นอกจากนี้ สมัยนั้นเป็นห้องเรียนเล็กๆ ประมาณ ๒๐ คน จึงสนิทสนมกับเพื่อนๆ ทั้งห้อง

ยังจำได้ว่า ระหว่างสงคราม เพื่อนที่เป็นหม่อมราชวงศ์หญิงท่านนี้ ถึงกับเขียนหลังรูปถ่ายมาให้เป็นที่ระลึกว่า “ให้ สุดา เพื่อนที่รักมากกว่าเพื่อนอื่นๆ เมื่อหยุดไถลกัน หย่าทิ้งเลย ขอให้ดูแลมาหาฉันบ้าง” (สะกดตามอักขระสมัยนั้น)

สำหรับความเป็นอยู่ในยามสงครามนั้น ไม่รู้สึกว่
ลำบากอะไร เพราะแม่คุณพ่อจะมีตำแหน่งใหญ่โต แต่ก็ไม่ได้
ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ของเล่นจำพวกตุ๊กตาก็มีอยู่บ้าง สมัยนั้นไม่ได้
ซื้อเสื้อผ้า แต่ไปตัดจากโรงเรียนการเรือนของพระหฤทัยคอนแวนต์
แล้วก็ใช้วิธี “รับรุ” เสื้อผ้า คือใส่ต่อๆ กัน จากรุ่นพี่สู่อุ่นน้อง
กล่าวคือ ครอบครัวของเราเรียบง่ายในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่

แต่ในเรื่องการศึกษา ดิฉันและพี่น้องได้โอกาสในการ
เรียนอย่างเต็มที่ ในโรงเรียนที่ดี และยังสามารถเรียนวิชาพิเศษนอก
หลักสูตรคือดนตรี เพราะว่าคุณตาให้ลูกๆ แต่ละคนเรียนเครื่อง
ดนตรีชิ้นต่างๆ กัน เช่น คุณลุงขาว (หลวงวิจิตรถังนี่นิภา) เล่น
ไวโอลิน คุณป้าสารี (นางศรีราชบุรุษ) เล่นเปียโนเพลงไทย และ
คุณแม่เล่นเปียโนเพลงคลาสสิก ดิฉันเป็นรุ่นหลาน คุณแม่ให้
เรียนเปียโนกับเพื่อนสนิทของคุณแม่ และแม่ชี^๔

ด้วยความที่ทำเนียบท่าช้างอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา
คุณพ่อจึงจัดการให้ลูกๆ ได้เรียนว่ายน้ำในแม่น้ำ โดยใช้มะพร้าว
แห้ง ๒ ลูก ผูกโยงกันแล้วมาแขวนที่ไหล่แทนห่วงยาง สำหรับ
กีฬา จัดให้มีผู้มาสอนขี่จักรยาน โดยใช้จักรยานที่เช่าจากสนาม
หลวงมาฝึกในทำเนียบ

การใช้ชีวิตในยามสงครามก็มีเรื่องตื่นเต้นเหมือนกัน
กล่าวคือ เมื่อเครื่องบินสัมพันธมิตรเข้ามาทิ้งระเบิดในจุด

^๔ คุณครู Marie-Louise Lamache และซิสเตอร์เรอเน เดอ เยซู กับซิสเตอร์เทแรส.

สุดา พนมยงค์ เล่นเปียโนในงานรำลึก ๑๐๐ ปี จำกัด พลังกูร
ณ ทำเนียบท่าช้าง เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๗
(ภาพจาก สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์)

ยุคศาสตร์ จะมีสัญญาณ “หวน” เตือนภัย ทุกคนก็จะต้องลง
หลุมหลบภัยที่ได้ถุน ซึ่งเอากระสอบทรายมาล้อม โดยหลุมนี้
อยู่ติดกับห้องซึ่งวาตีเคยอยู่กับคนเลี้ยง เมื่อมีสัญญาณบอกว่า
ปลอดภัยแล้วจึงออกมาได้ ครั้งหนึ่งมีระเบิดลง ที่สถานีรถไฟ
บางกอกน้อย ซึ่งอยู่คนละฟากแม่น้ำกับทำเนียบท่าช้าง ออกมา
แล้วเห็นไฟลุกไหม้อย่างชัดเจน นับว่าใกล้เคียงทำเนียบมาก ๆ

เมื่อสงครามเริ่มรุนแรงขึ้น ราวปี ๒๔๘๗ คุณพ่อได้
พาครอบครัวย้ายหนีภัยสงครามไปที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ครอบครัวนายปรีดีไปพักที่ “คุ้มขุนแผน” ซึ่งเป็นเรือนไม้โบราณที่ทางราชการจัดให้ แถววัดมงคลปมิตร ขณะที่ช่วงเดียวกันนั้น สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าเสด็จไปประทับในเรือพระที่นั่งประพาสแสงจันทร์ ที่โรงพยาบาลประจำจังหวัด

คุณพ่อเป็นคนที่ทำให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก เมื่อโรงเรียนปิดเพราะสงคราม และอพยพกันไปอยู่ที่อยุธยาแล้ว คุณพ่อต้องการให้ลูกหลานได้เรียนหนังสือ จึงจัดศาลาใหญ่ริมสระในคุ้มขุนแผน ทำเป็นชั้นเรียนเล็กๆ เรียนกันเป็นกลุ่มๆ มีคุณครูชลบทลัทธิ พลังกูร ครูใหญ่โรงเรียนดรุโณทยาน สอนวิชาภาษาอังกฤษและวิชาสามัญ คุณน้านวนลจันทร์ ณ ป้อมเพชร์ ซึ่งเป็นอาจารย์จาก ม.ธ.ก. สอนภาษาฝรั่งเศส และวิชาสามัญ

ต่อมาเมื่อไปอยู่ที่สภากาชาดราชประยูรในพระราชวังบางปะอินนั้น ได้ตามเสด็จเจ้านายหลายพระองค์ที่เสด็จไปประทับในพระราชวังบางปะอิน มีสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เจ้านายชั้นพระองค์เจ้า และชั้นหม่อมเจ้าอีกไม่น้อย ทำให้มีหม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ และลูกหลานของข้าราชการอีกจำนวนหนึ่งมาเข้าเรียนด้วยกันได้ คุณพ่อจึงได้ตั้งโรงเรียนหลังคาจากขึ้น มีนักเรียนราวๆ ๔๐ คน เหตุที่ใช้ชื่อนี้ เพราะเรียนบนพื้นดินธรรมดาๆ มีแต่โครงหลังคาจาก ไม่ได้กั้นผนัง

โรงเรียนหลังคาจาก แบ่งออกเป็นระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ชั้นประถม คุณครูที่มาสอน นอกจาก ๒ ท่านแรกที่เอ่ยถึงแล้ว ก็มีคุณครูสมวงศ์ ปทุมรส ลูกคุณเจสียว ซึ่งเวลานั้นเป็นราชเลขาธิการ ส่วนชั้นมัธยม มี “มหาภัย” คุณครูยัญญ คงสมจิตต์ ชาวสุพรรณบุรี ซึ่งสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค มาสอนภาษาไทย^๕ คุณครูชื่อสันธาน เป็นชาวอยุธยา ซึ่งจบจากโรงเรียนอัสสัมชัญ สอนเลขและภาษาฝรั่งเศส และ “มหาอุบล” คุณครูวัช ชาวสุพรรณบุรี สอนภาษาไทยอีกหนึ่งคน

สำหรับนักเรียนชั้นหม่อมเจ้า พวกเราเรียก “ท่านหญิง” “ท่านชาย” เช่น ม.จ.เฟื่องฉัตร ฉัตรไชย ม.จ.ปุกสาน สวัสดิวัตน์ ม.จ.พันฑูรย์ สวัสดิวัตน์ ม.จ.ภาณุ สวัสดิวัตน์ ที่เราเรียก “คุณ” เช่น คุณวิยะดา และคุณระทวย จักรพันธุ์ ซึ่ง ม.จ.แหวจจักร จักรพันธุ์ ทรงจดทะเบียนรับเป็นบุตรบุญธรรมตามกฎหมาย^๖

คุณพ่อเป็นคนคนที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียน และแนะนำให้ใฝ่หาความรู้รอบตัว คุณพ่อเคยบอกว่า เราต้องรู้ประวัติศาสตร์โลกและประวัติศาสตร์ไทย

^๕ หลังสงครามเลิกแล้ว คุณพ่อให้คุณครูยัญญมาสอนลูกรุ่นโต เรื่องชาตคดิธรรม โคลงโลกนิติ และสวดมนต์ ทุกวันหลังอาหารเย็น ที่เรือนริมน้ำในท่าเทียบท่าช้างด้วย ทำให้เข้าใจหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น และรักภาษาไทยโดยทางอ้อม นอกจากนี้ คุณครูยัญญยังเป็นเลขาในทางภาษาบาลีสันสกฤตให้คุณพ่อด้วย

^๖ อ่านได้เพิ่มเติมได้จาก ระทวย จักรพันธุ์ วีระแก้ว. *นิยายชีวิตในวังสระปทุม* (กรุงเทพฯ: นิตยสารแพรว, ๒๕๕๖), น. ๑๓.

ย้อนกลับไปอย่างน้อยร้อยปี เพื่อจะได้เข้าใจเรื่องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ในระหว่างที่คุณพ่อเป็นผู้สำเร็จฯ นั้น คุณพ่อก็เป็นหัวหน้าเสรีไทยไปพร้อมกันด้วย แต่ดิฉันไม่เคยทราบเลย จนวันที่ประกาศสันติภาพแล้ว พี่ปาลมาถามว่า รู้ไหมว่าใครเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยที่ช่วยให้ประเทศไทยไม่ตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ดิฉันตอบว่าไม่ทราบเลย พี่ปาลจึงเฉลยว่า คุณพ่อของเรานั่นไง!

เมื่อประกาศสันติภาพแล้ว รู้สึกโล่งใจที่ไม่ต้องกลัวภัยสงคราม ประเทศยังคงมีเอกราช และภูมิใจที่คุณพ่อมีส่วนในเรื่องนี้ ซึ่งคุณพ่อได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นราษฎรไทย โดยมีได้หวังการตอบแทนใดๆ

ท่านผู้หญิงพูนศุขกับนายปรีดี
พร้อมด้วย สุดา ลลิตา ปาล
และศุขปรีดา

ท่านผู้หญิงพูนศุข กับสุดา
และศุขปรีดา

**มองประวัติศาสตร์ไทย
ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒
และขบวนการเสรีไทย
อย่างมีชีวิต:
ผ่านมุมมองและร่องรอย
ทางศิลปวัฒนธรรม^๑**

^๑ เรียบเรียงจากงานเสวนาในงาน “ประวัติศาสตร์มีชีวิต ๗๑ ปี วันสันติภาพไทย” เมื่อวันอังคารที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙ ณ ห้องอเนกประสงค์ ชั้น ๑ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร.

อนุสรณ์ ติปยานนท์

จริงๆ ผมเขียนสารคดีเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ แค่เล่มเดียวเองคือเรื่อง *คนหลังจากในประวัติศาสตร์วางเลื่อน*^๒ แต่มีนวนิยายที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ และเสรีไทย เป็นนิยาย ๒ เล่มคือ *8½ ริกเตอร์: การตามหาหัวใจที่สาบสูญ*^๓ ซึ่งเกี่ยวข้องกับแรงงานต่างชาติดีที่ถูกเกณฑ์มาทำรถไฟสายมรณะ ชาวบ้านในพื้นที่กาญจนบุรี กองทัพญี่ปุ่น และอีกเรื่องคือ *จุงกิง เซ็กซ์เพรส*^๔ เป็นเรื่องเกี่ยวกับกองทัพญี่ปุ่นที่ล่าปางและหญิงที่ถูกส่งมาบริการทางเพศให้กับทหารเหล่านั้น

ทั้ง ๒ เรื่อง โดยเนื้อแท้มันเป็นเรื่องสงครามโลกครั้งที่ ๒ แม้ว่ามันจะไม่ได้ข้องเกี่ยวโดยตรงกับเสรีไทย แต่ช่วงที่ต้องหาข้อมูลรอบ ๆ ก็จะมีฉากที่ชาวบ้านเล่าให้ฟังตอนไปลงพื้นที่ว่ามีเสรีไทยโดดร่มลงมา พุดง่าย ๆ ว่าเรื่องปรัมปราเกี่ยวกับเสรีไทยเมื่อ ๘๐ ปีก่อนมันกลายเป็นบางสิ่งที่ยลอยอยู่ในอากาศ เป็นสิ่งที่เราพบเวลาเราเข้าไปในพื้นที่ อย่างผมไปที่นครพนมเมื่อ ๒ อาทิตย์ก่อน ก็ยังมีคนพูดตอนที่ผมกำลังจะเดินลงจาก

^๒ อนุสรณ์ ติปยานนท์. *คนหลังจากในประวัติศาสตร์วางเลื่อน* (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๗).

^๓ อนุสรณ์ ติปยานนท์. *8½ ริกเตอร์: การตามหาหัวใจที่สาบสูญ*. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: เคหวัตถุ, ๒๕๕๒).

^๔ อนุสรณ์ ติปยานนท์. *จุงกิง เซ็กซ์เพรส* (กรุงเทพฯ: แพรวล้านกัมพิมพ์, ๒๕๕๘).

ท่านครพนมไปทำแขกว่า ตรงนี้เป็นที่ที่คุณนิวาศน์ ศิริจันทร์^๕ ถอดเครื่องทองให้คุณจำกัด พลังกูร ไวก่กติดตัวก่อนเดินทางไปจีน

คือมันจะมีคนเก่าคนแก่เล่าต่อ ๆ มาเรื่อย ๆ จนถึงคนรุ่นใหม่ถึงเรื่องราวเหล่านี้ อย่างช่วงเขียนเรื่อง **จุงกิง เซ็กส์เพลส** มีช่วงหนึ่งต้องข้ามไปแพร่ ไปดูสถานที่ ก็มีคนบอกว่าให้ลองไปดูแถวนี้เพราะเป็นที่ที่เสรีไทยที่แพร่ใช้ฝึกยิงปืน คือเรื่องแบบนี้มันวนเวียนอยู่ตลอด เพราะฉะนั้นจริงๆ ความรู้เรื่องเกี่ยวกับเสรีไทยมันก็จะค่อย ๆ กระซิบเข้ามาในตัวบท แต่ว่าผมไม่ได้ใช้โดยตรงเนื่องจากว่ามันเป็นเรื่องเล่าที่เป็นเชิงนวนิยาย มันไม่ต้องงู้อะไรในประเด็นที่เราจะพูด

อย่างเรื่องแรก เราพูดเรื่องราวเกี่ยวกับทองคำในกาญจนบุรี พยายามใส่เรื่องราวให้มันออกมาว่ามันอาจจะม่จริง ๆ ไม่มีใครรู้ว่ามันมีจริงหรือไม่มีจริง เพราะช่วงที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง มันจับพลันทันที คือหลาย ๆ เรื่องไม่ได้ถูกอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์แบบที่ให้คนเข้าใจ ๑๐๐% อย่างพอสงครามโลกยุติ ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้ เส้นแบ่งก็คือว่าฝ่ายสัมพันธมิตรก็จะไล่ปลดอาวุธจนถึงเส้นแบ่งเขตแดนที่จังหวัดนครพนม ในขณะที่ทางใต้ไทยก็จะปลดอาวุธไล่ขึ้นมา ตรงกลางก็จะเป็นแนวกันระหว่าง

---

^๕ ภรรยาของคุณเตียง ศิริขันธ์ ส.ส.จังหวัดสกลนคร เจ้าของฉายา “ขุนพลภูพาน” โดยที่เขาและจำกัดเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่โรงเรียนวัดบวรนิเวศ ต่อมาในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยังได้ทำงานเสรีไทยด้วยกัน เตียงเป็นแกนนำทางภาคอีสาน ส่วนจำกัดเป็นเลขาธิการของขบวนการ - บ.ก.

กองทัพพันธมิตร ซึ่งตอนนั้นจีนเป็นผู้สนับสนุนพันธมิตร โดยเฉพาะก๊กมินตั๋ง ก็จะมีการพิมพ์ธนบัตรวงกิมที่ใช้ในพื้นที่ เรื่องแบบนี้จะมีอยู่เยอะมาก เวลาเราใส่ไปในรายละเอียด ธนบัตรวงกิมมันทำให้เกิดการเก็งกำไร คือช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทุกอย่างมันไม่ได้เหมือนว่า โอเค สงครามจบแล้ว กลับบ้านดูเคเบิ้ลทีวี มันไม่ใช่ ทุกอย่างยังมีคลื่นใต้น้ำอยู่เยอะ

แล้วถ้าเรามองความจริง ปี ๒๔๘๘ ซึ่งเป็นปีที่สงครามโลกยุติ ประเทศไทยก็อยู่ในช่วงเวลาซึ่งไม่ได้สงบเลย เพราะเกิดการรัฐประหารรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ในอีก ๒ ปีถัดมา ส่วนปี ๒๔๘๙ ก็วนอยู่กับเรื่องราวที่จะเอาพวกอาชญากรสงคราม เช่น เาจอมพล ป. ชื่นศาล ซึ่งในที่สุดก็ทำไม่สำเร็จ เพราะศาลฎีกาบอกว่ากฎหมายอาญาย้อนหลังเป็นโทษแก่จำเลยไม่ได้ หลังจากนั้นก็เกิดกรณีสวรรคต พอปี ๒๔๙๐ เกิดรัฐประหาร ปรีดีจำต้องออกไป แล้วพวกจอมพล ป. ก็กลับมามีอำนาจ

เราจะเห็นได้ว่า มันมีจิ๊กซอร์ของประวัติศาสตร์ที่มันต่อไม่สนิทเต็มไปหมด อย่างเรื่องหนึ่งที่กำลังเขียนอยู่ตอนนี้อยู่ใน *มติชนสุดสัปดาห์* ขอโทษด้วยที่ผมจะเล่าข้ามไปข้ามมา ผมไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ คือเรื่องหนึ่งที่ผมสนใจมากเลยคือความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาที่เรียกว่าพระสายวัดป่า สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตกับขบวนการเสรีไทยในภาคอีสาน เป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก คือตอนนั้นหลังจากที่ท่านปรีดีถูกโค่นอำนาจ คุณเตียง ศิริ

ชั้นนี้ ก็ต้องหลบหนี พอ ๒๕๙๒ หลังจากกบฏวังหลวง เราก็รู้ว่า มีรัฐมนตรีหลายคนถูกสังหาร คุณเตียงก็หลบขึ้นไปอยู่ที่ภูพาน แล้วก็เชื่อว่าอยู่ภายใต้การดูแลของพระวิปัสสนาสายหลวงปู่มั่น ทำให้การจับตัวคุณเตียงยากเย็นมาก

ถามว่าทำไมเรามีแนวโน้มที่จะเชื่ออย่างนั้นได้ เพราะว่า ประธานฝ่ายฆราวาสที่จัดงานศพหลวงปู่มั่นในเวลานั้นก็คือ คุณเตียง คุณเตียงเป็นคนซึ่งอุปัฏฐากหลวงปู่มั่น โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งตอนนั้นเสรีไทยมีอิทธิพลใน ภูพาน แล้วตอนนั้นหลวงปู่มั่น หลวงปู่หลุย พระอาจารย์จุม ก็ กำลังเผยแผ่ศาสนาอยู่ มันมีหลาย ๆ เรื่องซึ่งผมคิดว่าเวลาเรา มองขบวนการเสรีไทย เรามองว่านี่คือการปลดปล่อย เราต่อต้าน ญี่ปุ่น เราไม่ยอมรับ แต่จริงๆ ขบวนการเสรีไทยเป็นขบวนการ หนึ่งที่ผมถือว่าอาจจะ เป็นขบวนการท้ายสุดของประเทศไทยด้วยซ้ำ ที่ทำทุกอย่างด้วยจิตใจที่เสียสละจริงๆ ในแทบทุกมิติ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องของศาสนา อย่างที่ผมเล่าเรื่องคุณเตียง หรือการ พยายามแก้ไขปัญหาเรื่องเงินกวางกิม ซึ่งทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ หรือการแก่งกำไรในแถบพื้นที่ภาคอีสานตอนใต้ พวกเสรีไทยซึ่ง ตอนนั้นยังมีอาวุธปืนก็เป็นฝ่ายที่คอยควบคุมให้ขบวนการเหล่านี้ทำงานได้ไม่แคล่วคล่อง ไม่นับว่าทางภาคเหนือ อย่างเช่นคุณ ทอง กันทาธรรม ก็ดูแลหลังการปลดอาวุธของพวกทหารญี่ปุ่น และทำให้ไม่เกิดการลุกฮือของแรงงานพม่าในลำปาง

เราไม่ค่อยได้อ่านหนังสือเสรีไทย ซึ่งจะเป็นภาพใหญ่ที่สุดว่าขบวนการเสรีไทยมีส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการต่อต้านญี่ปุ่น คือ ขบวนการเสรีไทยหลังจากที่หมดอำนาจในแง่การต่อสู้ในสงครามระหว่างพันธมิตรกับอักษะ เสรีไทยในแง่การบูรณะประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เราไม่ค่อยได้อ่าน ซึ่งผมรู้สึกว่าการเขียนนวนิยาย ทุกครั้งที่ได้ยิน คนเหล่านี้เหมือนยอดมนุษย์มากเลย อย่างคุณเตี้ยต้องถือว่าเป็นมนุษย์ล่องหน คือไม่มีใครจับตัวได้ หลบอยู่ในภูพานตั้งกี่ปี จนในที่สุดก็ออกมามอบตัว และก็น่าเสียดายว่าถูกสังหารในที่สุด

ร่องรอยเกี่ยวกับเสรีไทยพวกนี้ ในภาคอีสาน ในภาคเหนือ แม้แต่กาญจนบุรีมีอยู่เสมอ มีอยู่ตลอด ยังมีพื้นที่อย่างสนามบินที่ยังให้อยู่ในกาฬสินธุ์ เป็นลานใหญ่มาก เพียงแต่ไม่ค่อยมีใครเข้าไปใช้ มันเป็นลานที่เสรีไทยใช้ขึ้นลงเครื่องบิน ตอนไปยืนดูอยู่ รอบๆ นั้นชาวบ้านก็เอาวัวควายมาเลี้ยง เราก็นั่งคิดว่า ๘๐ ปีก่อนมันต้องเป็นสถานที่รวบรวมบรรดาผู้มีอุดมการณ์ และก็ไม่นับว่าหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ จบลง จอมพล ป. ขึ้นมา ก็มีความพยายามกวาดล้าง แล้วหลังจากนั้นก็ส่งต่อมาจนถึงจอมพลสฤษดิ์ กวาดล้างผู้คน ซึ่งหลายคนก็เป็นอดีตเสรีไทย อย่างคุณครอง จันดาวงศ์ เป็นต้น ก็เลยรู้สึกว่าประวัติศาสตร์เสรีไทย เวลาเราวิเคราะห์การเมืองไทยมันก็คงปฏิเสธไม่ได้

แต่ในเชิงวรรณกรรมก็คือว่าวรรณกรรมต้องพยายามเล่น หรือพยายามล้อ หรือพยายามเล่าในสิ่งซึ่งเหมือนกับว่าไม่มีบทสรุป เช่น คุณไม่รู้ว่าเรื่องจริงมันอยู่ตรงไหน ตรงนี้วรรณกรรมจะรู้สึกว่าเป็นอาหารอันโอชะ เราพยายามสร้างทุกอย่างให้มันรู้สึกตื่นเต้นขึ้น เข้มข้นขึ้น วรรณกรรมมันคือเรื่องเล่า เพราะฉะนั้นเรื่องของเสรีไทยเป็นเรื่องเล่าที่ไม่มีวันจบ ทุกครั้งที่เจอก็จะเอาไว้จะมาเขียนตรงนี้นะ ๒ เล่มเข้าไปแล้ว ยังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าจะเขียนอีกเมื่อไหร่ แต่นี่ก็เล่าว่าทำไมจึงเข้าไปเกี่ยวข้อง ส่วนหนึ่งก็รู้สึกเห็นใจเสรีไทยขึ้นมาก เวลาเราพูดถึงความสำเร็จมันโอเค แต่ต้องยอมรับว่าหลังจากสงครามเลิกแล้ว จอมพล ป. กลับมามีอำนาจอีกครั้งหนึ่ง เสรีไทยจำนวนมากก็กลายเป็นผู้ร้าย พูดง่ายๆ ว่าถ้าย้อนกลับไปสมัย จอมพล ป. เราจัดงานวันนี้ไม่ได้ เสรีไทยคงไม่มีพื้นที่ให้มายืนอย่างนี้ คิดง่ายๆ อย่างคุณเตียง ไม่มีใครกล้าพูดว่าเป็นยังไง หรือหลายๆ คนที่ตอนหลังก็ถูกยึดเยียดข้อหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ พอเป็นคอมมิวนิสต์ก็ยิ่งเป็นเรื่องพูดไม่ได้ในพื้นที่ อย่างคุณครอง จันดาวงศ์ ถึงแม้จะเป็นคนที่คอยเดินข้อมูลข่าวสารให้กับขบวนการเสรีไทยในภาคอีสาน แล้ววันหนึ่งพอถูกจอมพลสฤษดิ์ยิงเป้า เรื่องนี้ก็กลายเป็นเรื่องที่ไม่สามารถจะมาบอกว่า ผมจะจัดงานวันเสรีไทยแถบภูพาน มันไม่ได้อยู่แล้ว

เพราะฉะนั้น จริงๆ ไม่กี่ปีเองที่ขบวนการเสรีไทยเพิ่งกลับมาที่มีพื้นที่ ถูกยอมรับมากขึ้น อันนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าเศร้าในหลายๆ ประเด็น ไม่นับว่าผู้นำเสรีไทยเองก็ต้องไปเสียชีวิตในต่าง

แดน มันเป็นตัวอย่างชัดเจนนี่เป็นสิ่งที่ผมสะท้อนใจ แล้วเราจะเขียนมันในเชิงวรรณกรรม ก็รู้สึกว่าการวรรณกรรมมันจะเล่นกับความรู้สึกสะท้อนใจ ดังนั้น จากที่ผมคิดว่าคุณจำกัदनหรือความตายเพราะว่าเป็นมะเร็งขั้นสุดท้ายก็สะท้อนใจ มันคงเป็นฉากวรรณกรรมที่ผมคิดว่าเราหาชีวิตจริงอย่างนี้ไม่ได้^๖

ดร.สิทธิธรรม โรหิตะสุข

จริง ๆ แล้วผมทำงานวิชาการด้านศิลปะ เน้นในประเด็นศิลปะสมัยใหม่กับร่วมสมัย แต่ครั้งหนึ่งเคยเขียนเรื่องเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทยไว้บ้าง ได้มาศึกษาค้นคว้าจริง ๆ เมื่อตอนที่เรียนปริญญาเอกแล้ว เพราะคุณพ่อ (บุญชู โรหิตะสุข) เป็นเสรีไทย ตอนที่เริ่มมาเขียนเรื่องของขบวนการเสรีไทยครั้งแรก เขียนเรื่องของขบวนการเสรีไทยสายที่คุณพ่อสังกัดอยู่ ตอนนั้นเขียนบทความชื่อว่า “แนวคิดและบทบาทของนักเรียนนายร้อยและนักเรียนนายสิบสารวัตรทหาร กองพันพลพรรคพระนคร กับขบวนการเสรีไทย”

บทความนี้จะเล่าถึงขบวนการเสรีไทยสายหนึ่ง ซึ่งน่าสนใจว่านักเรียนนายร้อยก็มีที่มาจากนิสิตจุฬาย และเป็นนักศึกษารัฐศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มของคุณพ่อเป็นนาย

---

^๖ อ่านรายละเอียดเรื่องการทำงานเสรีไทยของคุณจำกัต ได้จาก ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เพื่อชาติ เพื่อ humanity: ภารกิจของวีรบุรุษเสรีไทย จำกัต พलगูร ในการเจรจากับสัมพันธมิตร (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๔๙).

ลิปสารวัตรทหาร ก็คือนักเรียนเตรียมจุฬายา และธรรมศาสตร์ ฟังอย่างนี้อาจจะดูเฉยๆ แต่จริงๆ แล้วอีกนัยหนึ่งก็คือกลุ่ม ขบวนการเสรีไทยที่เป็นนักเรียนนักศึกษาในตัวเอง หรือพูดง่าย ๆ กลุ่มคนพวกนี้เป็นเสรีไทยสายเยาวชนนั่นเอง

ประเด็นที่จะพูดในวันนี้คงไม่ใช่เรื่องนั้น แต่มาพูด เรื่องศิลปะ โดยจะเริ่มดูว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีความ เคลื่อนไหวอะไรบ้าง จะแบ่งประเด็นเป็น ๒ ส่วนด้วยกัน

ส่วนแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มศิลปะบางกลุ่ม และงาน บางงานที่อยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้วปิดท้ายด้วยอดีตเสรี ไทยสายอังกฤษ ๒ ท่าน ที่น่าสนใจเพราะต่อมาท่านทั้งสองจะ มีบทบาทอย่างมากต่อวงการศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย แต่ น่าเสียดายที่คนในวงการศิลปะไม่ค่อยได้พูดถึงในแง่มุมนี้มากนัก

สำหรับเรื่องแรก ผมขอเริ่มว่า ในช่วงที่กองทัพทหาร ญี่ปุ่นบุกมาประเทศไทยนั้น สิ่งหนึ่งที่มีผลกระทบต่อวงการลึ่ งพิมพ์หรือวงการศิลปะและศิลปิน คือภาวะสงครามทำให้กระตาด ขหรืออุปกรณ์ศิลปะต่างๆ ขาดแคลน อาจเรียกได้ว่าเศรษฐกิจโดย ภาพรวมถดถอย ในช่วงนั้นเองมีความเคลื่อนไหวหนึ่งที่น่าสนใจ คือมีการรวมกลุ่มหนึ่งที่ชื่อว่า “กลุ่มจักรวรรดิศิลปิน” กลุ่มนี้แกน นำสำคัญ ในฝั่งวรรณกรรมมีคุณสวด กุระมะโรทิต ในฝั่งทัศนศิลป์มี อาจารย์วรรณสิทธิ์ ปุคะวณิช ซึ่งเป็นอาจารย์ของเพาะช่าง

กลุ่มนี้น่าสนใจมาก แม้ว่ากลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มศิลปะ แต่สามารถตีความได้ว่าได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของช่วง

หลังการอภิวัฒน์ปี ๒๔๗๕ พอสมควร ทั้งนี้ต้องเข้าใจก่อนว่าในช่วงเวลานั้นวงการศิลปะยังไม่ได้เป็นเรื่องของศิลปินที่แสดงงานอะไรขนาดนั้น จิตรกรเป็นพวกที่วาดภาพปกหนังสือหรือนิตยสารต่างๆ ซึ่งจะทำงานร่วมกับนักเขียนอยู่แล้ว คน ๒ กลุ่มนี้เองที่โดนเอารัดเอาเปรียบจากคนที่เป็นนายทุน ซึ่งเป็นพวกเจ้าของโรงพิมพ์หรือคนพิมพ์หนังสือ เช่น นักเขียนโดนกดค่าเรื่อง ขณะเดียวกันจิตรกรวาดภาพปก ภาพประกอบก็จะโดนกดค่าเขียนปกเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ช่วงปี ๒๔๘๓ ก่อนญี่ปุ่นบุกดินหนึ่ง สด กุระมะโรहित และอาจารย์วรรณสิทธิ์ ปุคะวณัช และพรรคพวกอีกหลายคน จึงได้รวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มชื่อกลุ่มจักรวรรดิศิลปิน เพื่อสร้างพลังร่วมของคนทำงานศิลปะ ๕ สาย นั่นคือจิตรกรรม วรรณกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และนาฏกรรม แต่ดูเหมือนว่าแกนนำส่วนใหญ่จะมีบทบาทในเรื่องของจิตรกรรม และวรรณกรรม กลุ่มนี้ทำนิตยสารชื่อว่า “รุ่งอรุณ” ท่ามกลางภาวะขาดแคลนกระดาษ อาจารย์วรรณสิทธิ์ ปุคะวณัช เอาพวกกระดาษว่าว กระดาษสา มาเขียนรูปสีน้ำแทน

การรวมตัวครั้งนี้น่าสนใจตรงที่ว่า ชื่อกลุ่มจักรวรรดิศิลปิน คำว่าจักรวรรดินี้มีที่มาจากเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ สมาชิกของกลุ่มได้อัญเชิญพระวิญญูณของกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส โดยอาศัยการเล่นผีถ้วยแก้ว เป็นสื่อ การเล่นผีถ้วยแก้ว คือเอาถ้วยวางบนแผ่นกระดาน ก.ไก่ ข.ไข่ เอาแก้ววางบนนั้น แล้วเอา

นิ้วแตะที่แก้ว เพื่อเชิญวิญญาณ แล้วถ้าสำเร็จ แก้วก็จะเลื่อนไปตามตัวอักษรบนแผ่น จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เขากันว่าชื่อกลุ่มนี้มาจากการเล่นผีถ้วยแก้วโดยพระวิญญูญาณของกรมสมเด็จพระปรมาณูชิตชินโรสทรงประทานให้ แล้วก็ได้นำจักรวรรดิขึ้นมา ส่วนผู้ออกแบบโลโก้ของกลุ่มจักรวรรดิลิปลินก็คือสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ โดยออกแบบโลโก้ให้เป็นรูปฝ่ามือแผ่นนิ้วออกมา ๕ นิ้ว ซึ่งแทน ๕ สาขาของศิลปะ ซึ่งจะต้องทำงานไปพร้อมกัน อยู่ด้วยกัน

นี่แหละคือกลุ่มที่เคลื่อนไหวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้วก็มึนตยสาร รุ่งอรุณ กับ สิลิปลิน ซึ่งเป็นนิตยสารของกลุ่ม นำสนใจตรงที่ว่า คนกลุ่มนี้พยายามขับเคลื่อนให้ศิลปิน จิตรกร หรือนักเขียนเป็นอาชีพที่สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยที่พวกเขาจัดนิทรรศการกันที่โรงหนังเฉลิมกรุงด้วย การจัดนิทรรศการก็เพื่อตัดพ่อค้าคนกลางออกไป อย่างเช่นเอาพวกภาพพิมพ์ ปกหนังสือมาขาย ซึ่งตอนหลังช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ ไปแล้วก็มึนนักวิจารณ์ศิลปะอย่าง น. ณ ปากน้ำ (นามปากกาของ ประยูร อุลุชาฎะ) บอกว่ากลุ่มนี้ไม่ใช่ศิลปะที่แท้ คือไปเอาพวกพาณิชย์ศิลป์ต่างๆ มารวม

แต่ผมขอวิจารณ์ว่าการคิดอย่างนั้นก็น่าเสียดาย เพราะจริงๆ แล้วมันเกิดการรวมตัวขึ้นเป็นเครือข่ายของศิลปินหลากหลาย ที่สำคัญรวมตัวกันในช่วงสงครามโลกด้วย ซึ่งมันน่าจะเกิดอะไรอย่างนี้ขึ้นได้ยากมาก แต่มันก็เกิดเป็นความเคลื่อนไหวที่สำคัญให้กับวงการศิลปะสมัยใหม่ของไทย ทั้งยังต้องบันทึกไว้

ด้วยว่า ในช่วงเวลาที่บ้านเรายังไม่มีหอศิลป์ การแสดงนิทรรศการ ผลงานศิลปะในโรงหนังของกลุ่มนี้น่าจะถือเป็นการแสดงผลงาน ศิลปะในพื้นที่ของเอกชนครั้งแรกๆ ในเมืองไทยด้วย เพราะก่อนหน้านี้ในช่วงต้นทศวรรษ ๒๔๘๐ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีการประกวดศิลปะ คือการประกวดประณีตศิลปกรรม มีการออกร้านในงานฉลองรัฐธรรมนูญ แต่นั่นคือการจัดโดยรัฐบาล ส่วนกลุ่มจักรวรรดิศิลปิน ไม่ใช่ภาครัฐ แต่เป็นเอกชนรวมตัวกันเอง แล้วก็ไปแสดงงานที่โรงหนังเฉลิมกรุง เพราะฉะนั้นนี่จะเป็นการแสดงผลงานศิลปะครั้งแรกที่ทำในพื้นที่ของเอกชน โดยที่ไม่มีรัฐบาลมาสนับสนุนหรือเกี่ยวข้องเลย เรื่องนี้ถือเป็นเรื่องแรกที่น่ามาเล่าจริงๆ เรื่องของกลุ่มจักรวรรดิศิลปินยังมีอีกมาก

อีกประเด็นหนึ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หลายท่านในที่นี้คงทราบอยู่แล้วว่า อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ประพันธ์เรื่อง *พระเจ้าช้างเผือก* และแน่นอน *พระเจ้าช้างเผือก* มีการสร้างเป็นภาพยนตร์ ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และนานาชาติให้การยอมรับ

การถ่ายทอดเรื่อง *พระเจ้าช้างเผือก* คือการสะท้อนให้นานาชาติได้เห็นว่าคุณคนไทยรักสันติภาพ เพราะฉายครั้งแรกก็ไปฉายพร้อมกันที่สิงคโปร์ นิวยอร์ก และไทย ภาพยนตร์เรื่องนี้พยายามสะท้อนหลายประเด็น เช่น เรื่องสันติภาพ เรื่องการต่อต้านสงคราม นอกจากนี้ อาจารย์ปรีดียังแทรกแฝงเรื่องที่พยายามจะให้สังคมโลกได้เห็นประเทศไทยในแง่ที่เปลี่ยนไปด้วย

เช่น พระเจ้าจักราเปิดมา ถ้าใครเคยดูก็จะรู้ว่าเรื่องการหมอบคลาน หมอบกราบไปหาพระเจ้าจักราถูกตัดออกไปแล้ว นี่ก็เป็นอย่างแรก อย่างที่สอง อันนี้เห็นชัดที่สุดในภาพยนตร์เรื่องนี้คือ เปิดเรื่องมาเลย สมุหราชชนกเทียรให้พระเจ้าจักราเลือกเมีย ๓๖๕ คน ก่อนจะไปทำการบ้านการเมือง ซึ่งอาจารย์ปรีดีเสนอให้ในเรื่องนี้พระเจ้าจักราไม่ทรงปฏิบัติตามประเพณีนี้ แต่เลือกที่จะทำกิจการบ้านเมืองต่าง ๆ ก่อน จนท้ายสุดเลือกพระชายาแค่หนึ่งเดียว ก็เป็นการสื่อเรื่องความเปลี่ยนแปลงในแง่ของ การมี “ผู้เดียวเมียเดียว” ในสังคมไทยให้นานาชาติได้รู้จัก

วันนี้ไม่ได้มาเล่าเรื่องพระเจ้าข้างเฝือก แต่ในช่วงเวลาเดียวกัน หลังจากนั้นอีกสักนิดหนึ่ง มีการปะทะบางอย่างของอดีตผู้นำคณะราษฎรด้วยกัน ในขณะที่อาจารย์ปรีดีพนมยงค์ เสนอเรื่องพระเจ้าข้างเฝือก ซึ่งเป็นเหมือนเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการสื่อสารเรื่องสันติภาพ ด้านจอมพล ป. พิบูลสงครามเองก็ให้ “กรมโคสนาการ” (ปัจจุบันคือ กรมประชาสัมพันธ์) จัดประกวดศิลปะชิ้น ชื่อว่า “การประกวดรูปเขียนเกี่ยวกับการทหาร”^๗ ในขณะที่ขบวนการเสรีไทยก็

^๗ ผู้สนใจในประเด็นนี้ สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ใน สิทธิธรรม โรหิตะสุข, “การประกวดรูปเขียนเกี่ยวกับการทหาร และการเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม และทิวทัศน์งามตามธรรมชาติของประเทศไทย กับการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง และเศรษฐกิจของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม,” ใน วารสารประวัติศาสตร์ ปีที่ ๔๐ (สิงหาคม ๒๕๕๘-กรกฎาคม ๒๕๕๙): ๓๓-๕๑.

เคลื่อนไหวเป็นขบวนการใต้ดินแล้วด้วยในช่วงเวลานั้น ทั้งในและต่างประเทศ

การประกวดครั้งนี้กรมโศสนาการเป็นเจ้าภาพ ขณะที่แนวคิดหรือดำริทุกอย่างมาจากจอมพล ป. บัญชาภาว่า ต้องการให้คนรักทหาร อยากให้กำลังใจทหารที่ออกไปรบ ออกไปทำสงคราม ต้องพราวจากลูกจากเมียไป เป็นต้น พุดง่าย ๆ คือ การประกวดครั้งนี้เน้นอิทธิพลจากลัทธิทหารนิยมอย่างมาก ซึ่งภาพที่ส่งเข้าประกวดในงานนี้จะมีทั้งกลอนและภาพรวมอยู่ด้วยกัน ก็คืออย่างเช่นในตัวอย่างภาพนี้ ที่ชื่อ “ส่งลูกรักฝากเมียขวัญ ตัวฉันไปคุ้มไทย” ของแสง สงฆ์มั่งมี

เราจะเห็นว่าโปสเตอร์เหล่านี้ ตอนนั้นมันอาจจะไม่ได้มีพลังมากนัก แต่จอมพล ป. สร้างการประกวดนี้ขึ้นมา ก็เพื่อนำภาพเหล่านี้ไปจัดทำเป็นโปสเตอร์ แล้วรณรงค์กับประชาชนอย่าลืมว่าก่อนหน้านั้นไทยเราก็มีสงครามอินโดจีน แล้วก็ประสบความสำเร็จในสงครามนั้น เพราะฉะนั้น ภาพเหล่านี้มันออกมาในช่วงที่ทหารนิยมมีพลังมากและเป็นช่วงที่ประสบความสำเร็จจากสงครามอินโดจีนมาก่อนด้วย การรณรงค์หรือการประกวดศิลปะนี้จึงกลายเป็นอีกด้านหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการปะทะกันของความคิดที่แตกต่างและยังเป็นการปะทะกันของเครื่องมือทางวัฒนธรรมซึ่งมีเจตนารมณ์ที่ต่างกันด้วย

ภาพนี้ คนวาดคือพลทหารแสง สงฆ์มั่งมี ซึ่งภายหลังในวงการศิลปะก็จะรู้จักกันดีว่า อาจารย์แสง สงฆ์มั่งมี เป็นลูก

ศิษย์คนสำคัญอีกคนของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี พอผมไปดูหลักฐานของกรมโคลนนาการพบว่า การประกวดรูปเขียนเกี่ยวกับการทหารนั้น ครั้งแรกในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๕ ประกวดไปยังไม่มีการได้รับรางวัลที่ ๑ ถ้าเป็นปกติก็รอประกวดปีหน้า แต่นี่เป็นบัญชาของจอมพล ป. ท่านให้ประกวดใหม่เลยภายหลังจากนั้นไม่นานเป็นการประกวดครั้งที่ ๒ จึงได้มีผู้ได้รับรางวัลที่ ๑

และที่สำคัญ พอช่วงปี ๒๔๘๖ เลขานที่ประชุมบอกว่าสรุปแล้วหลังจากที่เราได้รับรางวัลชนะเลิศครั้งที่ ๒ เรียบร้อย ๔ คนแล้ว ก็ไปปรึกษาที่จะจัดครั้งต่อไป จอมพล ป. ท่านบอกว่า ไม่ต้องแล้ว เพราะว่าตอนนี้ท่านอยากจะรณรงค์ให้ประชาชนรักและนิยมในเรื่องการทำอุตสาหกรรม เกษตรกรรม เพราะฉะนั้นจึงหยุดการประกวดรูปทหารไป ในช่วงปี ๒๔๘๖-๒๔๘๗ จึงเปลี่ยนเป็นการประกวดรูปเขียนเกี่ยวกับการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และทิวทัศน์งามในประเทศไทย การประกวดศิลปะนี้จึงเป็นการประกวดที่เรียกได้ว่าเป็นกลไกหนึ่งของอุดมการณ์ของรัฐในช่วงเวลานั้น อย่างภาพของคุณเจริญ ศรีอักษร หรือของคุณสนิท ดิษฐพันธ์

เราจะเห็นเลยว่าทั้งทหาร ราษฎร เกษตรกร ทุกคนไปพร้อมกัน นี่คือนโยบายที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น คุณเจริญ ศรีอักษร และคุณสนิท ดิษฐพันธ์ ก็เป็นคนที่อยู่ในกลุ่มจักรวรรดิศิลป์ด้วย ภาพในการประกวดนี้ส่วนใหญ่จะเน้นให้เห็นเลยว่า ถ้าเราทำสวนครัว ช่วยตัว และช่วยชาติ ทำสวนครัว ไม่ขาดเสียบ้าง อ่านแล้ว

เข้าใจเลย เป็นการรณรงค์ให้คนรู้สึกว่าจะต้องหากินเอง มีเกร็ดอีกนิดหนึ่งว่าสมัยรัชกาลที่ ๖ พระองค์ท่านเองก็เคยพยายามที่จะให้ราษฎรเป็นอย่างนี้เหมือนกัน ปลูกผักเอง ผลิตงานศิลปะ หัตถกรรมเพื่อใช้เอง พระองค์ท่านว่าให้ราษฎรทำอย่างนี้ ก็ขอให้รู้ว่าอาชีพอย่างนี้ก็สามารถได้ดี เป็นขุนน้ำขุนนางได้เหมือนกัน ไม่ใช่จะต้องทำงานราชการอย่างเดียว ได้ของกินและได้ความดีความชอบได้ นั่นคือยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์

พอมายุคจอมพล ป. คล้ายกันกับพระองค์ท่าน แต่จอมพล ป. บอกว่า ทำสวนครัวกินเอง ทำของใช้เอง เราจะได้กินของสด ๆ เราจะได้ของที่เราทำเองใช้ ไม่ต้องไปซื้อจากต่างประเทศ อันนี้คือหลัง ๒๔๗๕ แล้ว ไม่เกี่ยวกับเรื่องจะต้องมีศักดินาเพิ่มขึ้นแล้ว แต่คุณทำเองก็ดีเอง ใช้เอง ก็รณรงค์ทั้งเรื่องทหารและเรื่องเกษตรกร สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงที่มีขบวนการเสรีไทย อันนี้ก็เป็นที่ประเด็นที่ผมนำมาเล่าในช่วงแรกนี้

ที่นี้ ขอปิดท้ายอีกเรื่อง คราวนี้ไม่ใช่เรื่องความเคลื่อนไหวแล้ว แต่เป็นเรื่องตัวบุคคล ๒ คนที่ผมจะพูดถึงก็คือเสรีไทยสายอังกฤษทั้งคู่ คนแรกลืมไม่ได้คือ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ สำหรับอาจารย์ป๋วยเรารู้แง่มุมของท่านในเรื่องรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เรื่องบ้านเมือง แต่คนในวงการศิลปะน้อยมากเลยที่จะกล่าวถึงท่านในฐานะที่เป็นผู้ผลักดันและอุปถัมภ์ให้เกิดหอศิลป์สมัยใหม่ในประเทศไทย มันเกิดขึ้นได้ส่วนสำคัญก็เพราะท่านนี้แหละ อาจารย์ป๋วยพอลบจากการเป็นเสรีไทย กลับจาก

*ภาพประกอบของการประกวด
ทั้ง ๓ ภาพนี้ ผู้เขียนนำมาจาก วร
ศักดิ์ จันทร์ภักดิ์. “ส่งลูกรัก ฝากเมีย
ขวัญ ตัวฉันไปคุ้มไทย การประกวด
รูปเขียนกับการโฆษณาชวนเชื่อช่วง
สงครามโลกครั้งที่ ๒,” ใน *จุดสสาร
หอดจดหมายเหตุการณ์ศาสตร์ ฉบับ
ที่ ๑๙* (มิถุนายน ๒๕๕๘-พฤษภาคม
๒๕๕๙): ๗๐-๗๕.

- (ซ้ายบน) ผลงานประเภทรูปแสดงความรักระหว่างทหารกับลูกเมีย
รางวัลที่ ๒ ของพลทหารแสวง สงฆ์มั่งมี พ.ศ. ๒๔๘๕
- (ขวาบน) ภาพของนายสนิท ดิษฐพันธ์
- (ขาล่าง) ภาพของนายเจริญ ศรีอักษร

อังกฤษ ท่านมาเป็นผู้บริหารหน่วยงานสำคัญ ๆ ทางเศรษฐกิจ
ของประเทศ ๒ ตำแหน่งสำคัญของท่านคือ ผู้ว่าการธนาคารแห่ง
ประเทศไทย และผู้อำนวยการสำนักงานประมาต

ท่านไม่ได้ดูแลบ้านเมืองอย่างเดียว แต่ท่านดูแลและ
เป็นห่วงเป็นใยเรื่องศิลปะด้วย ผมคิดว่าท่านก็คงจะเหมือนกับ
คนที่ไปเรียนเมืองนอกทั่วไป พอไปเรียนเมืองนอกก็จะมีโอกาส
ได้ชมพิพิธภัณฑ์ ได้ไปแกลเลอรี สนใจศิลปะ วรรณกรรม สนใจ
ศิลปะแล้ว ดร.ป๋วยก็เป็นกวี เป็นอะไรต่าง ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น
พอกลับมา ท่านก็เริ่มซื้องานของศิลปิน ตอนนั้นมีการแสดง
ศิลปกรรมแห่งชาติจัดโดยมหาวิทยาลัยศิลปากร ตั้งแต่ปี ๒๔๙๒
ท่านก็เริ่มไปซื้องานศิลปินรุ่นใหม่ หรือบางครั้งเราก็จะได้ยินว่า
ท่านไปสนับสนุนพวกคนที่ขายรูป แล้วก็ซื้อผลงานมา ชื่อในที่นี้
คือซื้อด้วยเงินส่วนตัว แต่ตอนหลังงานทั้งหมดที่ท่านซื้อก็ไปเป็น
สมบัติของธนาคารแห่งประเทศไทย อาจจะเรียกได้ว่าธนาคาร
แห่งประเทศไทยน่าจะเป็นหน่วยงานราชการหน่วยงานแรกใน
ประเทศไทยที่เริ่มมีงานศิลปกรรมสะสมในหน่วยงานตนเอง

ช่วงปี ๒๕๐๔ มีความน่าสนใจ ก่อนที่อาจารย์ศิลป์
ไพเราะศรี จะเสียชีวิต เรื่องหนึ่งที่ท่านบ่นมากคือประเทศไทยไม่มี
หอศิลป์ ฝรั่งเศสถามเรื่องหอศิลป์ อาจารย์ศิลป์ก็ตอบว่าเสียใจ
จริง ๆ และท่านเองก็พยายามทำหลายครั้ง จนกระทั่งมีวันหนึ่ง
อาจารย์ป๋วยได้อ่านข้อความที่อาจารย์ศิลป์เขียนในสูจิบัตร
การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติเพื่อเสนอถึงปัญหานี้ อาจารย์ป๋วย

ได้อ่านเข้าก็เลยเชิญอาจารย์ศิลป์ไปที่สำนักงบประมาณ แล้วก็มีการหารือเรื่องการสร้างหอศิลป์สมัยใหม่ ต่อมาศิลปินที่ไปหารือและช่วยสานต่อเรื่องนี้ ที่สำคัญ อาทิ อาจารย์ดำรง วงศ์อุปราช คุณพีระ พัฒนะพีระเดช เป็นต้น

ในที่สุดโครงการจัดตั้งหอศิลป์ พีระศรี จึงเกิดขึ้น ตอนหลังคนที่สนับสนุนหอศิลป์ พีระศรีอย่างสำคัญมากอีกคนหนึ่งคือ ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ซึ่งในที่สุด หอศิลป์ พีระศรี โดยการผลักดันของอาจารย์ป่วยก็เกิดขึ้นที่ซอยอรุณการประสิทธิ์ บริเวณถนนสาทร ต้องบอกว่าหอศิลป์ พีระศรีก่อนหน้านั้นจะมาเปิดใกล้ๆ พระบรมรูปทรงม้า ตรงที่เป็นสวนอัมพร แต่ตอนหลังก็มีปัญหากัน ผู้สนใจอาจจะไปหาใน *ปาจารย์สาร* อ่านได้^๘ เพราะว่าผมเคยเขียนไว้ครั้งหนึ่ง อันนี้เป็นคุณูปการของอาจารย์ป่วยต่อวงการศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัยในประเทศไทย

คนสุดท้ายที่จะพูดถึงคือ ม.จ.การวิก จักรพันธุ์ เสรีไทย สายอังกฤษอีกท่านหนึ่ง หลังจากที่เป็นเสรีไทยและจบสงครามโลกแล้ว ม.จ.การวิกก็ได้กลับมาทำงานที่บริษัทเอกชนแห่งหนึ่งเกี่ยวกับอู่เป็นเซอร์วิสการาจ ระหว่างนั้น ม.จ.การวิกทรงเป็นศิลปินสมัครเล่นที่มีความสามารถอย่างมาก โดยเฉพาะการ

---

^๘ ผู้สนใจสามารถดูเพิ่มเติมได้จาก, ลีทิธิธรรม โรหิตะสุข “ป่วย อังภากรณ์, ศิลปิน พีระศรี และหอศิลป์ พีระศรี จากข้อเขียนในสุจิตร์สุพลังร่วมในการก่อตั้งหอศิลป์ในประเทศไทย” ใน *ปาจารย์สาร* ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘): ๑๖-๓๔ .

ระบายสีน้ำ ในช่วงที่ท่านเป็นเสรีไทย ท่านเคยเขียนรูปสเก็ตช์ไว้มากมายขณะที่อยู่ในช่วงการปฏิบัติงาน วันนี้ผมนำมาให้ดูสองรูป อาจจะไม่ค่อยชัด เพราะรูปนี้คือตอนที่ ม.จ.การวิกไปฝึกที่อินเดีย เป็นรูปของค่ายทหารวะสาหรือว่าค่ายรั้งรักที่เมืองปูนา ก็จะมีการสเก็ตซ์ภาพเอาไว้

หรืออย่างเช่นภาพการปฏิบัติงานของเสรีไทยที่ไปฝึกที่อินเดีย การรับส่งวิทยุต่างๆ ที่มีการติดต่อกัน ม.จ.การวิกก็ใช้ฝีมือทางศิลปะบันทึกภาพเอาไว้ หลังจากท่านกลับมา ท่านก็ยังเป็นจิตรกรสมัครเล่น สมัครเล่นไปสมัครเล่นมาภายหลังได้รับรางวัลมากมายจากศิลปกรรมแห่งชาติ แล้วก็ยังเป็นกรรมการอีกหลายปีด้วย ตอนหลังในวงการศิลปะควรจะต้องพูดถึงท่านบ้าง เพราะท่านเป็นกรรมการในการประกวดศิลปกรรมของทั้งเอกชนและรัฐมากมาย ที่สำคัญคือไปร่วมกับอาจารย์ศิลป์ พีระศรี ในการเป็นกรรมการสมาคมศิลปะระหว่างชาติด้วย โดยให้ทุนการศึกษาพวกศิลปินต่างๆ หลายรุ่นไปเรียนต่อหรือไปดูงานที่ต่างประเทศ

สุดท้ายแล้วในช่วงนี้ จริงๆ นอกจาก ม.จ.การวิก จักรพันธ์ ก็น่าสนใจครับว่า เสรีไทยหลายท่านให้ความสนใจเรื่องศิลปะ ดร.ป๋วยในฐานะผู้อุปถัมภ์ ม.จ.การวิกในฐานะจิตรกรสมัครเล่น จริงๆ ม.จ.สุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ท่านก็เคยส่งงานเข้าแสดงและประกวดในงานศิลปกรรมแห่งชาติด้วย ท่านก็ทรงเป็นจิตรกรสมัครเล่นด้วยเช่นกัน แล้วผลงานดีมากด้วย

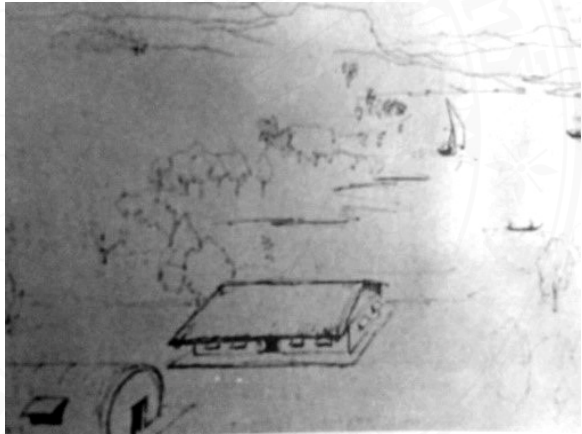
ซึ่งต้องกล่าวว่าจริงๆ แล้ว เจ้านายชั้นหม่อมเจ้าหลายองค์เลยที่เป็นจิตรกรสมัครเล่น และให้ความสนใจ ใส่ใจ ทุ่มเทให้กับวงการศิลปะ จนเรียกได้ว่าทำให้วงการศิลปะสมัยใหม่ของไทยเติบโตขึ้นมาได้ก็น่าจะต้องศึกษาต่อไป

ศุภวัฒน์ หงษา

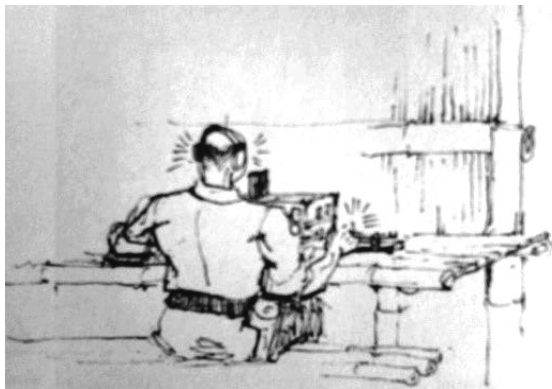
ก่อนอื่นขอเกริ่นนิดหนึ่งว่า ท่านได้ฟังสิ่งที่เป็นสาระกันไปแล้ว ยินดีต้อนรับสู่โลกจินตนาการ เพราะตัวผมมีอาชีพทำละครเวที ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เขียนบท ล่าสุดที่เพิ่งผ่านไปคือ *ก๊วนคานทอง Love Game The Musical*

วันนี้ผมตื่นเต้นมากที่จะมาบังอาจพูดเรื่องเสรีไทยต่อหน้าเสรีไทย ได้เจอตัวจริงๆ ของหลาย ๆ ท่าน ผมไม่มีความอหังการที่จะตีความสิ่งที่เกิดขึ้นจริงใดๆ ทั้งสิ้น นั่นหมายความว่างานที่อ้างอิงเกี่ยวกับเสรีไทยที่เอามาไว้ในงานศิลปะละครที่ผมทำ ผมเอามาเป็นเพียงคอนเซ็ปต์ เอาความรู้สึกที่มีต่อพวกท่านมาตี ขยำ ขยี้ ตีความ แล้วออกมาเป็นงาน โดยที่อาจจะไม่ได้อ้างอิงความจริงร้อยเปอร์เซ็นต์

ด้วยความโชคดีที่คุณพ่อคุณแม่เป็นครูในโรงเรียนมัธยม เติบโตมาท่ามกลางกองหนังสือ มีโอกาสอ่านหนังสือประวัติศาสตร์เยอะ เป็นคนที่ชอบประวัติศาสตร์ จึงตั้งใจหมายมั่นว่าอยากเป็นครูสอนสังคม สอนวิชาประวัติศาสตร์ แล้วก็ไม่ได้เป็น มาพูดเรื่องเหล่านี้ผ่านละครแทนอยู่ทุกวันนี้

ภาพสเก็ตช์ลายเส้น “ค่ายรักรัก” ที่เมืองปุนหา
โดย ม.จ.การวิก จักรพันธ์ุ์

ภาพสเก็ตช์ลายเส้นบันทึกภาพการรับส่งวิทยุ
โดย ม.จ.การวิก จักรพันธ์ุ์

ต้องขอพุดนิตหนึ่งก่อนว่า ที่ผมบอกว่าไม่ได้อ้างอิง
จากเรื่องจริงมากนัก มันมีเหตุผลส่วนหนึ่งจากที่ความรู้เรื่อง
เสรีไทย หรือจริง ๆ ไม่ต้องเสรีไทยก็ได้ การรับรู้ประวัติศาสตร์ยุค
หลัง ๒๔๗๕ ของคนรุ่นผม ถึงหน้าตาผมอาจจะดูทันรุ่นเสรีไทย
แต่ผมเกิดไม่ทันครับ ผมเกิด ๒๕๓๑ ก็คงประมาณเจเนวาย พวก
เรารับรู้เรื่องราวแบบโรแมนติกมาก เหมือนกับที่อาจารย์อนุสรณ์
กล่าว คล้าย ๆ กับที่ชาวบ้านต่างจังหวัดมีเรื่องเล่าของมุมนั้นมุมนี่
นี้ ช้ำแม่ น้ำโขงมีอันนั้น บนต้นไม้มีเหตุการณ์นี้ ณ ลานบินตรง
นั้น เรามีความรู้สึกแบบ...ภาษาวิชาการเรียก Romanticize ก็คือ
มีการสร้างความโรแมนติกให้กับสถานการณ์นั้นอย่างมาก

เคยได้ยินคำหนึ่งว่า เรื่องเสรีไทยสำหรับคนยุคผมเป็น
ลูกเมียน้อย ก็คือรู้กันน้อยมาก เสรีไทยคืออะไร เป็นองค์กรที่เพิ่ง
ตั้งกันหรือเปล่า ก็ได้อ่านบ้าง มีภาพจินตนาการแบบฮีโร่ เจ็ดยอด
มนุษย์ที่กู้ชาติ กู้แผ่นดิน แต่เป็นความรู้ในฐานะที่เป็นมนุษย์
เป็นคนน้อยมาก ซึ่งจริง ๆ แล้วไม่ใช่แค่เรื่องนี้หรอก เรื่องราว
ในยุคเดียวกันในช่วงสงครามโลกที่เกิดขึ้น แล้วมีคนจำ มันถูก
Romanticize หหมด เรื่องหนึ่งคือซาตาโกะ

คนรู้จักซาตาโกะ เด็กหญิงซาตาโกะ ซะซะกิ ที่เกี่ยวกับ
ตำนานการพันนกกระเรียน เรื่องราวการพันนกของเด็กหญิงซา
ตาโกะก็เป็นตำนานเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อ
๖๐ กว่าปีที่แล้ว แต่กลายเป็นตำนานแล้ว ซาตาโกะพันนกถึงพัน
ตัวมัย เกิดการถกเถียง บางคนบอกยังไม่ถึง ๖๐๐ กว่าตัวเอง

ต้องพบกันต่อ วันที่เธอเสียชีวิตก็มีคนมานั่งพบนกกัน แต่พอไปดูความจริงพบได้พนักกว่าตัวแล้ว ตามที่พิพิธภัณฑประวัติศาสตร์อิโรชิมาบันทึกไว้ แค่อะไรเล็กๆ นี้อีกกลายเป็นตำนาน จริงหรือไม่จริง ทุกคนรู้สึกว่ามันอยากจะมองเรื่องจริงเหล่านี้เข้าข้างความรู้สึกอันโรแมนติกของเรา นี่เป็นพื้นฐานความรู้สึกที่ได้รับมา ซึ่งผมเองมาตั้งคำถามกับตัวเองว่า แล้วจริงๆ เรามองเห็นอะไรในเรื่องราวพวกนี้

พอมาทำละครมีเรื่องพวกนี้อยู่เล็กๆ ในใจเสมอ เลยได้ผลึกมันออกมาเป็นงานอยู่ ๒ ชิ้นที่ท่านจะได้ดูตัวอย่างเล็ก เพราะมันเป็นละคร ถ้าไม่ดูภาพก็ไม่ว่างจะพูดยังไง คือเรื่อง *เสรีไทยสไตลค์นทร์* เป็นเรื่องที่เขาชีวิตประวัติ จะเรียกว่ายังไงชอบใช้คำว่า “ปลอมพงศาวดาร” ของผมก็ประวัติศาสตร์ปลอมเหมือนกัน คือเอาโครงชีวิตของเสรีไทย ๔ ท่าน ซึ่งประวัติของพวกเขาท่านนั้นกระเด็นมาอยู่ในเล่มที่ทำออกมาเป็นภาคผนวกของอาจารย์วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ คือคนอื่นอยู่ในเล่มใหญ่หมดเลย แต่ ๔ ท่านนี้อยู่ในเล่มเล็ก เราใช้คำเรียกเล่นๆ กัน ท่านอย่าโกรธผมนะครับ เสรีไทยที่ถูกลี้ม ๔ ท่าน ผมทำเรื่องนี้กับกลุ่มละครคณะมรดกใหม่ กำกับและเขียนบทโดย ๔ คน มีเรื่องของเสรีไทย เช่น อาจารย์กฤษณ์ จันทรเรือง พ่อของครูช่าง ชลประคัลภ์ จันทรเรือง ส่วนเรื่องที่ผมรับมาเขียนและกำกับคือเรื่องของคุณวงศ์ พลนิกร ท่านเป็นใครหรือครับ? ถ้าเสรีชวิกพีเดียจะขึ้นว่าท่านเป็นรัฐมนตรีหลายสมัยมาก แต่ไม่มีพูดถึงเลยว่าท่าน

เป็นเสรีไทยในยุคนั้นๆ กลุ่มเฮดๆ เลยด้วย เพราะท่านเป็นคนนำนักศึกษาซึ่งผมไม่แน่ใจว่านักศึกษากลุ่มนั้นเป็นเสรีไทยสายไหน ไปฝึกที่เกาะทรินโกมาลี ประเทศศรีลังกา ในฐานะทัพที่เรียกว่า โอ.เอส.เอส. ย่อมาจาก Office of Strategic Service แปลว่า สำนักยุทธบริการของสหรัฐอเมริกา

ประวัติชีวิต ณ เวลาที่คุณวงศ์ทำหน้าที่อยู่ตรงนั้นมีเขียนไว้ไม่น้อยมาก แม้จะมาอยู่ในเล่มที่แยกเป็นภาคผนวกแล้วยังน้อยอยู่ ที่เหลือเราก็ต้อง...ไม่อยากใช้คำว่าร้อยร้าง ใช้คำว่าจินตนาการก็แล้วกัน ผมจินตนาการท่านได้พาเสรีไทยหนุ่มวัยรุ่น ๓ คนไป แล้วบังเอิญ ๓ คนนี้มาจาก ๓ แวดวง เป็นเจ้าท่านหนึ่ง เป็นผู้สืบทอดสมัยใหม่แนวปัญญาชนท่านหนึ่ง และอีกท่านหนึ่งเป็นทหารที่เคยอยู่ในเหตุการณ์ ๒๔๗๕ แล้ว ๓ ท่านนี้ต้องมาเป็นเสรีไทยภายใต้การนำของคุณวงศ์คนนี้ เกิดเรื่องราวกันบนเกาะทะเลาะกัน เฮฮาปาร์ตี้ เล่นกีตาร์กันไปมา เราตีความทุกอย่างโดยใช้กีตาร์ ทุกคนจะถือกีตาร์ตลอดเวลา ไม่วาง ทะเลาะกันก็ตีตีกีตาร์ทะเลาะกัน เดี่ยวจะลองเปิดภาพให้ดู (เปิดตัวอย่างละครเวทีเสรีไทยสไตส์คันทรี่)

อันนี้ผมไม่ได้ลบหลู่ แต่เป็นการตีความ (ซึ่งให้ดูภาพนักแสดง) นี่คือคุณวงศ์ พลนิกร จะห้อยกีตาร์ตลอดเวลา เพราะในเรื่องเราเล่าด้วยเพลงคันทรี่ คือคุยๆ กันอยู่สามสี่คำก็จะเริ่มร้องเพลงคันทรี่ใส่กัน เป็นเพลงแต่งใหม่บ้าง เพลงคันทรี่ของฝรั่งบ้าง เพลงของเพชร พนมรุ้งบ้าง นักแสดงก็จะร้องและก็จะโห่

ใส่กันเลย เราเอาฟิล์มว่าคันทรีมาจากความรู้สึกคิดถึงบ้าน
อย่างเพลงจอห์น เดนเวอร์ Country Road Take Me Home
เราจะเอาฟิล์มมาจากเพลงคันทรีที่รู้สึกอยากกลับบ้าน คิดถึงบ้าน
เพราะฉะนั้นเสรีไทย ๔ ท่านที่เราพูดถึงจะเป็นคนที่ไปจากบ้าน
ไปอยู่ไกล ๆ มีเหตุผลให้ไป ไปเป็นเสรีไทย และก็กำลังจะได้กลับ
มาทำอะไรวางอย่าง ซึ่งก็คือการมาร่วมตัวเพื่อเชื่อมกันในช่วง
ตอนที่ใกล้จะจบสงครามนั่นเอง

(ชี้ให้ดูภาพนักแสดงฝรั่งในเรื่อง) ในละครจะมีนักแสดง
ฝรั่งอยู่คนหนึ่ง ชื่อคุณโรบิน เซรอสเตอร์ เป็นนักการละครชาว
เยอรมัน แต่อยู่ในไทย พูดไทยชัดปร้อ เล่นเป็นตัวละครฝรั่ง คือ
๔ เรื่องนี้จะมีฝรั่งทุกเรื่อง เขาก็จะเล่นทุกเรื่อง กลายเป็นเยอรมัน
บ้าง อเมริกันบ้าง อังกฤษบ้าง เพราะว่ามีฝรั่งอยู่คนเดียว ผมก็ให้
จะเล่นเป็นอเมริกันกับอังกฤษ แต่เปลี่ยนผ้าโพกหัวเป็นธงชาติอีก
ชาติหนึ่ง ก็ง่าย ๆ ดีครับ

(ชี้ให้ดูภาพการแสดง) นี่จะเป็นคนที่เสรีไทยทั้ง ๓ คน
เล่นก็ดาร์ด้วยกัน ร้องเพลง คือเราจินตนาการว่า จริง ๆ แล้ว เสรี
ไทยก็คือคน ๆ หนึ่ง เป็นคนหนุ่ม มีอุดมการณ์ มีความต้องการ
มีเหตุผลของตัวเอง ที่จะไปทำภารกิจ ซึ่ง ๓ คนนี้มีไม่เหมือนกัน
เลย ที่เป็นปัญญาชน ผมก็สมมติว่าเป็นคนใกล้ชิดของรู้๊อ ก็คือ
ท่านอาจารย์ปรีดี อาจารย์ปรีดีสั่งให้มากี่เลยมา ก็จงรักภักดีใน
แนวคิดของท่านก็เลยมา ส่วนคนที่ เป็นเจ้าก็เรื่องสมมติว่าเป็น
หม่อมหลวงอะไรสักอย่าง ผมจำชื่อไม่ได้ มาเป็นเสรีไทยเพราะ

หม่อมแม่สั่งให้มา จริง ๆ เป็นคนติดแม่ แต่ยอมมาเพื่อมาสู้หน้า
ราชวงศ์ว่ามีส่วนร่วมในการกู้ชาติ ส่วนคนที่ เป็นทหาร อยากมา
ออกกำลังกาย มีเหตุผลแค่นี้ ตัวละครอยากมีซิกแพ็ก เหตุผลที่ดู
ไม่เป็นเหตุผลเหล่านี้ อยู่ในเรื่อง แต่สุดท้ายแล้วทุกคนก็มา แล้วก็
ต้องทำอะไรบางอย่างร่วมกันเพื่อแผ่นดิน เพื่อชาติ

ธีมของเรื่องพูดว่าหนุ่มสาวต้องทำอะไรบางอย่าง ต้อง
ออกไปด้วยเหตุผลอะไรบางอย่าง แล้วสุดท้ายก็กลายเป็นสิ่งที่
เรียกว่าวีรกรรมหรือกลายเป็นวีรชน แต่จริง ๆ แล้วทุกคนก็แค่ทำ
ตามสิ่งที่ตนเชื่อมั่นในกระบวนท่าของตัวเอง ซึ่งสุดท้ายแล้วทุก
คนเหมือนจะมีที่มาแบบไร้สาระ แต่ทุกคนก็จะได้พูด ได้คุย เปิด
ปม เปิดความรู้สึกของตนเองที่เป็นด้านลึกออกมา อย่างคนที่เป็น
ทหารก็จะเล่าว่า พี่ชายเขาอยู่ในวันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครอง ๒๔๗๕ ซึ่งในบางหน้าประวัติศาสตร์เขียนไว้ว่า ทหาร
เล็กๆ ที่ไปวันนั้นไม่รู้จะไปทำอะไร เขาบอกให้ไปก็ไป ก็เป็นภาพ
สะท้อนอย่างในละครที่ผมสมมติมาว่า บางทีบางอย่างมันไม่ได้
เกิดขึ้นด้วยความจงใจหรือตั้งใจเข้มข้น อุตุการณ์เข้มข้น หรือ
โรแมนติกหรืออก แต่มันก็เกิดขึ้น และมันก็ผลักดันให้เกิดปัจจุบัน
แค่นั้นเอง

ผมสร้างตัวละครขึ้นมาตัวหนึ่งเป็นนางเอก แสดงโดย
คุณอลิส ทอย ชื่อจะอ่อน สร้างขึ้นมาเป็นแฟนของคุณวงศ์ ไม่มี
ตัวตนจริง สมมติว่าเป็นครูสอนเต้นลีลาศและถูกระเบิดญี่ปุ่นตาย
ที่บางปู เพราะว่าไปสอนเต้นลีลาศที่บางปู ก็จะมีอะไรแบบนี้ที่ดู

เป็นคอมเมดี้ แต่จริง ๆ แล้วเป็นดราม่าของตัวคุณวงศ์ที่บอกคนอื่นว่ามาทำหน้าที่เสรีไทยด้วยอุดมการณ์ แต่จริง ๆ แล้วคือโกรธแค้นที่แฟนเสียชีวิต ทุกคนจะมีความเป็นคนธรรมดา มีเหตุผลที่เป็นเลือดเนื้อ ที่ทำให้มาเป็นเสรีไทย

เดี๋ยวผมเปิดเพลงประกอบให้ฟังนิดหนึ่งแล้วกันจะ ได้เข้าใจเรื่องนี้ จำชื่อเพลงไม่ได้ (*เปิดเพลง*)...ละครเล่นไปเมื่อปี ๒๕๕๗ ที่สถาบันปรีดี พนมยงค์ ในงานเทศกาลศิลปะนานาชาติ พันธุ์ เพลงนี้พูดธีมของเรื่องเลยว่าทุกคนมาด้วยเหตุผลงง ๆ ไม่มีทางให้กลับหลัง พลัดพลั้งก็ยังเป็นคำถามว่ากูทำไปทำไม มันมีประโยคหนึ่งที่ฮิตในยุค ๑๔ ตุลา ที่คุณไวพจน์ เพชรสุพรรณ ร้องเอาไว้ ก็คือ “เจ้าหนูม เจ้าสาวเอย เจ้าเคยแล้วหรือยัง ตายเพื่อสร้างเสรี” แต่นี่เป็นตายคนที่คุณรัก นี่เป็นเหตุผลว่าทุกคนมีเหตุของตัวเอง ไม่จำเป็นต้องมาคิดว่าทำเพื่ออุดมการณ์อะไร แต่ ว่าคำว่าชาติมันก็คือความรัก ทำสิ่งที่ตนรัก คนนี้ทำเพราะรักแม่ เขา ทำเพราะรักเมียเขา รักเจ้านาย รักครู ทำเพื่อความรักแล้ว มันกลายเป็นวีรกรรม

ยังมีละครอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องนี้ยิ่งใหญ่ คือเรื่องซาตาโกะที่เกร็นไวน์ดหนึ่งตอนต้น ละครเรื่อง *Sadako and Her Paper Crane* ซึ่งผมไม่ได้ตั้งชื่อภาษาไทยไว้ ละครว่าด้วยเรื่องเด็กหญิงซาตาโกะ ซึ่งได้กล่าวไปแล้วว่าค่อนข้างจะมีความเป็นโรแมนติกมากในความทรงจำและความรับรู้ของคนไทย ผมก็ตั้งคำถามว่าทำไมซาตาโกะถึงเป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพ เธอทำ

อะไรเพื่อสันติภาพ เคยสงสัยไหม นั่งคิด นอนคิดอยู่หลายวัน ว่า ทำไมซาตาโกะเป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพ เธอแค่พับนกให้ตัวเองรอดตาย มันสันติภาพตรงไหน ก็แค่งยังไม่อยากตาย นั่นแหละครับ ความสำคัญมันอยู่ตรงไม่อยากตายนี่แหละ เพราะผมตีความว่าสันติภาพก็คือความหวังที่จะมีชีวิตอยู่ ได้อยู่ต่อไปอย่างสงบ อย่างมีความสุข

พอได้ธีมแล้ว ผมก็สร้างโครงเรื่องจากความคิดนี้เลย โดยเหมือนจะไม่สนใจประวัติศาสตร์นักแต่ก็รีเสิร์ชเยอะเหมือนกัน สุดท้ายแล้วเรื่องชื่อซาตาโกะแต่เล่าเรื่องซาตาโกะน้อยมากไปเล่าเรื่องคนอื่นเยอะ และด้วยความที่ผมเป็นคนไทย เลยอยากให้เห็นไทยเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ผมก็เลยได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของเสรีไทยเพิ่มเติม ก็มีเส้นเรื่องเส้นหนึ่งเกิดขึ้นมาที่ไปซ้อนทับอยู่ในเรื่อง เดี่ยวผมให้ดูตัวอย่างละครก่อนแล้วกัน (*เปิดตัวอย่างละคร*)

เรื่องมันว่าด้วยเสรีไทยท่านหนึ่ง ซึ่งผมได้เอาคาแร็กเตอร์มาจากหลาย ๆ ท่าน มาสร้างเป็นเป็นคุณหมอมที่เป็นเสรีไทยชื่อวิเชียร...ผมตั้งคำถามกับซาตาโกะเสร็จแล้ว ผมก็มาตั้งคำถามกับเสรีไทยสมมติท่านนี้ต่อว่า ในวันนี้เมื่อ ๗๑ ปีที่แล้ว ทุกคนแฮปปี้จริงหรือเปล่าที่ได้รับรู้เรื่องการทิ้งระเบิดที่ฮิโรชิมา เพราะเท่าที่ผมสืบค้นได้ มีข้อมูลพูดถึงวันนั้นว่าเป็นไปด้วยด้วยความดีใจ รู้สึกว่าสงครามจบ สงบ ไม่ต้องรบอะไรประมาณนี้ ผมตั้งคำถามว่าต้องมีสักคนแหละที่ไม่ได้แฮปปี้กับชัยชนะที่ได้มาบนความตายของคนเป็นแสน ๆ คน มันจะทำให้เขารู้สึกผิดบาป ผม

ตีความจากตัวเองล้วนๆ เลยว่า อาจเพราะผมเป็นคนเลือดกรุ๊ป เอ เพราะคนเลือดกรุ๊ปเอจะรู้สึกผิดกับสิ่งที่ตัวเองไม่ได้ผิดหรือว่า ผิดด้วยนิดๆ ประมาณว่าอยู่เหตุการณ์รถชนกันแล้วตัวเองรู้สึก ผิดทั้งที่ไม่เกี่ยว มันจะมีความรู้สึกประมาณนี้อยู่ ตัวละครที่ผม สร้างขึ้นมาคือคุณหมอวิเชียรก็เป็นคนแบบนี้ จะมีชิ้นชิ้นหนึ่งที่มี การประกาศสันติภาพ ไทยไม่ต้องเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ทุกคน ชื่นมื่น แล้วเขาก็จะยื่นอื่นๆ อยู่คนเดียว เพื่อนๆ ถามว่าทำไม คุณไม่แฮปปี้ ก็อย่างที่ผมบอกไปเมื่อกี้ แต่เขายึดถือคำประกาศ คำหนึ่งในวันนั้นที่ว่า เสรีไทยจะต้องไม่รับตำแหน่ง ไม่รับผล ประโยชน์ใดๆ จากการเป็นเสรีไทย ซึ่งสุดท้ายแล้วกลายเป็นจุด ให้ตัวละครคือคุณหมอวิเชียรคนนี้ผลักดันตัวเองไปเป็นหมอใน หน่วยงานหนึ่งที่อิโรซิมาที่เรียกว่า เอ.บี.ซี.ซี. (Atomic Bomb Casualty Commission) แปลว่าศูนย์รักษาเหยี่ยวยาผู้ที่ได้รับ ผลพวงจากระเบิดปรมาณูประจำอิโรซิมา อย่างไรก็ตาม บางคน แอบกระซิบนะว่ามันคือหน่วยเก็บผลว่าระเบิดทำงานดีแค่ไหน แต่หมอวิเชียรไม่รู้ ก็เลยไปอยู่องค์กรนี้เพื่อที่จะแก้ปมตัวเองที่รู้สึก ว่าทำผิดที่คนไทยทั้งญี่ปุ่นก่อนแพ้สงครามไม่นาน มันไม่ใช่เรื่องที่ เขาแฮปปี้

หลายๆ เหตุการณ์ที่ทำให้เขาารู้สึกกระทบใจ เช่น (อันนี้ ผมอ่านมา แต่ยังไม่ได้รับการยืนยัน) หลังจากที่อิโรซิมาถูกบอมบ์ แล้ว ก่อนที่จะประกาศแพ้สงครามอย่างชัดเจน แม่ทัพญี่ปุ่นเข้า พบคุณควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีในเวลานั้น แล้วบอกกับ

นายกฯ ว่าให้บอกนานาชาติว่าประเทศไทยไปเลยว่า ญี่ปุ่นบังคับไทยให้ทำทุกอย่างที่ผ่านมาทั้งหมด เพื่อให้คนไทยรอด สงครามที่ทำมาทั้งหมด ข้าพเจ้ารับผิดชอบคนเดียว มันมีเหตุผลอะไรหลาย ๆ อย่างที่ทำให้ตัวละครตัวนี้ต้องไปช่วยเหลือ สุดท้ายตัวละครนี้ก็ไปอยู่ที่องค์กร เอ.บี.ซี.ซี. ที่ว่านี้

หมอวิเชียรไม่ได้รักษาซาตาโกะโดยตรง แต่เป็นคนคนหนึ่งที่ยพยายามให้กำลังใจซาตาโกะ แล้ววันหนึ่งซาตาโกะก็เสียชีวิต เขาก็เป็นคนหนึ่งที่พยายามนำนภกระเรียนตัวหนึ่งของซาตาโกะไปมอบให้กับนักบินคนสุดท้ายที่เหลืออยู่ที่ชื่อว่าอีโอดอร์ ดัตช์ แวนเคิร์กซึ่งมีตัวตนจริง และเพิ่งเสียชีวิตไปเมื่อประมาณ ๔ ปีที่แล้วนี่เอง หน้าตาของเขาเรียกว่าเป็น Navigator เป็นคนซีจูดให้ทิ้งระเบิดลงที่อิโรชิม่า และอีโอดอร์ ดัตช์ แวนเคิร์กไม่เคยขอโทษญี่ปุ่นเลยในสิ่งที่ทำไป แต่ทุกครั้งที่เขาให้สัมภาษณ์ มือเขาจะขยุกขยิกตลอดเวลา เกาข้อศอกหรือเกาแขนตลอดเวลา ซึ่งในทางจิตวิทยาแสดงว่าเขากำลังไม่เชื่อสิ่งที่เขาพูดอยู่ มันเป็นหน้าที่ของเรา เราก็คือความ แล้วนำมาสร้างเป็นตัวละครว่า จริง ๆ เขารู้สึกผิด แต่เขายอมให้ตัวเองรู้สึกผิดไม่ได้ เขาปล่อยให้ตัวเองเผชิญกับความรู้สึกผิดไม่ได้มา ๖๐ กว่าปี ถ้าเป็นเราคงทรมานมาก ตัวละครนี้ต้องทำอย่างนั้น เพราะคนรอบข้างรัก ประชาชนบอกว่าสิ่งที่เขาทำมันถูก เขาแค่ทำตามหน้าที่ และเขาจะพูดว่าเขาแค่ทำตามหน้าที่ แต่จริง ๆ แล้วคนทำคนตายไปเกือบ ๔ แสนคน มันจะไม่รู้สึกอะไรเลยหรอ มันเป็นไปไม่ได้

ผมก็สร้างเหตุการณ์ขึ้นมาในวันรำลึกเหตุการณ์ที่อิโรชิมาที่แวนเคิร์กต้องขึ้นกล่าวอะไรบางอย่าง และปรากฏว่าเขาหนี ไม่ยอมกล่าว จนคุณหมอวิเชียรเอานกตัวนี้ไปมอบให้ ซึ่งใช้เวลาในการเอานกไปมอบให้ประมาณ ๖๐ ปีกว่าจะได้เอาไปให้ เพราะมีอุปสรรคกันตรงกลางว่ามีครอบครัวเพื่อนซาดาโกะที่เป็นคนรักชานาก ไม่ยอมเอาไปให้ เพราะรู้สึกไม่ชอบอเมริกัน ซึ่งก็เกิดจากการตีความอีกว่า มีคำกล่าวว่าจะบอกว่าญี่ปุ่นทุกคนยอมรับว่าประเทศตนเองแพ้ แล้วก็ป็นอาชญากรรมสงครามที่ำผิด ทุกคนรู้สึกว่าคุณเองผิด คนในอดีตผิด แต่ผมก็ไม่เชื่อว่าจะรู้สึกเหมือนกันทุกคน มันต้องมีสักคนสิ เหมือนกับที่เชื่อว่าเสรีไทยทุกคนจะไม่มีใครรู้สึกผิดเลย มันต้องมีญี่ปุ่นสักคนที่ไม่แฮปปี้กับการที่ไทยทิ้งญี่ปุ่นไปเข้ากับสัมพันธมิตร แล้วก็ต้องยังเกลียดอเมริกาอยู่ ก็สร้างเป็นตัวละครขึ้นมา ไม่อย่างนั้นไม่มีคอนฟликт ก็เลยกลายเป็นตัวละครหนึ่งที่ขัดขวางคุณหมอคนนี้อยู่เป็นเวลาห้าสิบหกสิบปี จนแก่ จนคุณแม่ของตัวละครนี้เสียชีวิตไป ถึงได้เอาไปให้แวนเคิร์ก เรื่องถึงจบลงได้

ทั้งหมดเป็นเรื่องที่เราพยายามตีความ หาข้อมูลเพิ่มเติม สร้าง Dramatic สร้าง Conflict เข้าไป เพื่อจะเล่าเรื่องอย่างไร แต่ได้บงบอกสิ่งหนึ่งคล้ายๆ กันคือเรื่องของการให้อภัย ทั้งเรื่องมันถูกคลุมไว้ด้วยความคิดหนึ่งตลอดทั้งเรื่องว่า เหตุเกิดของเรื่องชื่อว่าเพลงปฏิกรรมาลูกโซ่ ซึ่งเป็นคำเรียกวิธีการทำงานของระเบิดปรมาณู $E=mc^2$ อะตอมแตกตัวขยายเป็นเลขคู่ไป

เรื่อย ๆ ผมก็ตีความกับในเรื่องว่า สิ่งที่เคยเกิดขึ้นในวันนั้น ระเบิดลูกนั้นที่ระเบิดที่อิโรชิม่า ทุกวันนี้ผลของมันยังไม่เคยจบเลย ตัวละครในเรื่องทุกตัวได้รับผล คนที่ได้รับผลโดยตรงอย่างซาดาโกะที่เป็นมะเร็ง ลูกสาวของเพื่อนซาดาโกะซึ่งเกลียดอเมริกาอย่างที่บอกไป ก็ไม่ได้รับผลใดๆ กับตัวเอง แต่แม่เป็น แล้วลูกแม่ของแฟนบอกให้เลิก นี่คือเรื่องจริงที่เกิดขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่น ไม่อย่างนั้นลูกจะเกิดมามี ๔ ตา ๕ หัว จนสุดท้าย คนที่ได้รับผลแบบเก็บกดที่สุดคือคนที่เป็นคนทำ มันวนกลับมาเป็นวงกลมว่า คนที่ทำนั้นแหละเจ็บปวดที่สุด คนที่ต้องอยู่กับความรู้สึกที่เรียกว่า ฉันทำร้ายคนอื่น แล้ววันหนึ่งต้องมาเผชิญหน้ากับคนที่ตัวเองทำร้าย มันเจ็บปวดกว่าการเผชิญหน้ากับคนที่เคยทำร้ายเรา เพราะกับคนที่เราเคยทำร้าย มันยากที่จะเราเข้าหน้าได้มากกว่า นี่แหละมันคือผลพวงที่ระเบิดไม่เคยหยุด

อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ

ผมอายุ ๒๖ ปี แม้อาจจะดูแก่เกินวัย แต่แน่นอนว่าผมเกิดไม่ทันช่วงสงครามโลกแน่ๆ อย่างไรก็ตามก็ตีผมโชคดี ๒ ประการคือ (๑) เกิดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกและ (๒) ตอนเด็ก ๆ พ่อกับแม่ผมมักจะติดธุระไกล ๆ ไม่รู้จะเอาผมไปไว้ที่ไหน ก็เลยเอาผมไปฝากไว้กับปู่ย่าตายายหรือมิตรสหายของปู่ย่าตายายอีกที ซึ่งก็ลี้วนแล้วแต่เป็นคนที่อยู่ในวัยชรา

บุคคลเหล่านี้เคยผ่านเหตุการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต้องวิ่งหนีระเบิด เคยเจอญี่ปุ่นตัวเป็น ๆ ซึ่งตอนที่ผมเป็นเด็ก สมัยนั้นคอมพิวเตอร์ก็ไม่มี ไปเกมอนก็ไม่มีให้จับ กิจวัตรประจำวันของผมก็คือตื่นขึ้นมา ช่วยยายกรอกน้ำใส่ขวด พอตกบាយ ๆ ก็นั่งดูทีวีกับยาย สมัยก่อนมีรายการชิงโชค หน้าที่สำคัญที่สุดของผม ซึ่งตอนเด็ก ๆ คือการเขียนชื่อยาย จำหน้าซอง แล้วก็เดินไปส่งชิงโชคที่ตู้ไปรษณีย์ ส่วนหน้าที่อีกอย่างก็คืออ่านหนังสือให้ยายฟัง แน่แน่นอนว่าผมเคยเขียนสิ่งเหล่านี้ลงในสมุดบันทึกความดีของโรงเรียนส่งครูด้วย

ยายผมเป็นนักฝัน เวลาฝันแล้วต้องไปหาเพื่อน แล้วบอกเพื่อนว่าเมื่อคืนฉันฝัน เพื่อนของยายเป็นนักคณิตศาสตร์ ตีความฝันเป็นตัวเลข ผมก็เป็นผู้ช่วยฯ คือนั่งคำนวณ เผอิญว่านักคณิตศาสตร์คนนั้นชื่อยายหับ แกเป็นคนเฮฮาและชอบเล่าเรื่องสนุก ๆ ให้ฟัง มีอยู่ช่วงหนึ่ง ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ผมได้รู้จักสงครามโลกครั้งที่ ๒ รู้จักเสรีไทย คือตอนนั้น ผมดูละครของฉลอง ภัคดีวิจิตร เรื่อง ระย้า ที่ผมดูเพราะเป็นละครบู๊

ผมเพิ่งมาอ่านในตอนหลังแล้วพบว่า มันเป็นงานเขียนของคุณสด ฐรมะโรหิต แต่ดูละครแล้วรู้สึกว่ามันมาก เป็นความรู้ใหม่เลย เพราะก่อนหน้านั้นผมดูพวกสายโลหิต เราก็รู้แต่ว่าไทยเคยรบกับพม่า แต่ไม่เคยรู้มาก่อนว่าไทยเคยรบกับญี่ปุ่นด้วย พอดูละครเรื่องนี้ เราก็ดูอย่างเมามัน แล้วมีอยู่วันหนึ่งผมไปบ้านยายหับ เขาก็ไปนั่งคำนวณเลขกัน ผมก็พูดถึงเรื่องระย้า

ขึ้นมา ยายหับตื่นตื่นมากที่ผมพูดถึงญี่ปุ่น แยกก็เลยแล้วว่าสมัย
แกสาว ๆ ตอนสงครามญี่ปุ่น พอมือเครื่องบินมาทิ้งระเบิด แกกำลัง
นั่งกระโจมอกอาบน้ำในแม่น้ำตาปีอยู่ พอระเบิดลง แยกวิ่งหนี
วิ่งจนกระโจมอกหลุดเลย ผมฟังแล้วตื่นตื่นมาก มันดูน่าสนใจ
ไม่น่าเชื่อว่าจะมีเรื่องน่าสนุกขนาดนี้ นอกจากเรื่องละครที่ว่าบู๊ ๆ

แล้วด้วยความที่ผมติดใจเรื่องระยำมาก พอเวลาผม
เจอคนชราที่ไหนผมก็พยายามคุยถึงเรื่องสงครามโลก เรื่องทหาร
ญี่ปุ่น พ่อแม่ของผมเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนสุราษฎร์ธานี ที่โรงเรียน
สุราษฎร์ธานีมีอนุสาวรีย์ของคุณครูท่านหนึ่ง ชื่อว่าครูลำยอง
วิศุกกาญจน์ ในเช้าวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ คุณครูลำยอง ซึ่ง
ตอนนั้นยังเป็นครูหนุ่มอายุ ๒๕ ปี พาลูกเสือเพื่อจะไปซ้อมสวน
สนามฉลองวันรัฐธรรมนูญ ซึ่งก็คือวันที่ ๑๐ ธันวาคม แต่พอดี

อนุสาวรีย์ครูลำยอง วิศุกกาญจน์ ที่โรงเรียน
สุราษฎร์ธานี

ครูลำยอง วิศุกกาญจน์
(ภาพจาก www.stac.th/ ลำยอง-วิศุกกาญจน์)

แปดธันวแปดสี่นั้น	ด้สกร
ญี่ปุ่นยกทัพรอน	รุกบ้าน
ไทยชาติมาดหมายทอน	ทัพหยุด อยู่ฤา
จึงร่วมฤทธิ์แรงต้าน	ตื่นทั้ง ชายหญิง
ประวิงทัพญี่ปุ่นด้วย	ทำนอง ยุทธพ้อ
รักชาติศาสน์กษัตริย์ปอง	ปกาสลู้
เลิศชายชื่อล่ายอง	วิศุภ- กาญจนเฮย
พลีชีพชชาติกู้	เกียรติไว้ กลางสมร
บวรมิตรศิษย์ญาติพ้อง	ภักดี
ต่างมอบกายพจี	จิตพร้อม
กตัญญูกตเวที	เทิดเกียรติ- คุณเฮย
มุ่งแผ่กุศลน้อม	ระลึกเบื้อง แปดธนู
คุณครูแก้ว พรหมสวัสดิ์ (ประพันธ์)	

เช้าวันที่ ๘ ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่สุราษฎร์ ชาวบ้านดอน ชาวสุราษฎร์ก็ตกใจ นึกว่าข้าศึกบุกแล้ว พวกเขา ก็ไปหยิบปืนพระรามหก เอามายิงต่อสู้ ลูกเสือเคยฝึกวิชาแบบทหารมาแล้ว เขาก็ไปสู้กับญี่ปุ่นด้วย

คุณครูล่ายองไม่ได้ฝึก แต่เป็นคนคุมกลุ่มลูกเสือครูล่ายองก็ทำหน้าที่เป็นคนส่งปืน แอบอยู่ในที่กำบัง ช่วงจังหวะที่จะส่งปืนให้ลูกเสือนั้น พอครูล่ายองโผล่มาก็โดนญี่ปุ่นยิงเข้าที่

หน้าผาก ทุกคนเลยรู้สึกว่าการล่ายองได้ร่วมรบกับญี่ปุ่นด้วย เป็นคุณครูของโรงเรียนและเสียชีวิตตั้งแต่อายุยังน้อย เลยมีรูปปั้นถือปืนวีรชนคนสำคัญ

ยอมรับว่า ตอนเด็กๆ ผมรู้สึกไม่อิน เพราะผมดูระยำ แล้วพระเอกเก่งมาก แต่ทำไมครูล่ายองไม่บู๊เลย ทำไมไม่บู๊กว่านี้ให้ได้ตั้งใจผม แต่ผมก็ไปคูอนุสาวรีย์ครูล่ายอง พอตอนหลังผมสอบเข้าเรียนในโรงเรียนสุราษฎร์ธานีแล้ว ก็พบว่าเหตุการณ์นั้นมันไม่ใช่เรื่องธรรมดา แต่เป็นเรื่องที่แบบว่ามีคนแก่ๆ ที่ทันสมัยครูล่ายองยังอยู่มาร้องห่มร้องไห้ คือไม่ใช่แค่ว่า คนคนหนึ่งโดนยิงในเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นยกทัพขึ้นเมือง แต่มันเป็นอะไรหลายอย่างที่คนร่วมเหตุการณ์ในสมัยครูล่ายอง รู้สึกว่ามันเป็นฝันร้าย มันเป็นการเกิดสงคราม ถึงแม้ว่าจะยิงปะทะกันไม่นานมาก เพราะตอนหลังทางการเขาสั่งให้หยุดยิง แล้วก็อนุญาตให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดนเข้ามาได้

แต่ผมกลับรู้สึกสนใจในแง่ที่ว่า มันมีตัวละครของสงครามหลากหลายอารมณ์ความรู้สึก ไม่ใช่แค่ว่าไปรบกับญี่ปุ่นอย่างเดียว ผมก็เลยเริ่มสนใจศึกษาค้นคว้า แล้วเขามีการรำลึก ๘ ธันวาคมของทุกปี โรงเรียนของผมก็จะมีรำลึกถึงคุณครูล่ายอง ทีนี้ผมก็ลองไปห้องสมุดโรงเรียน เริ่มไปอ่านเรื่องเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ และเหตุการณ์ตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ไปจนถึงวันประกาศวันสันติภาพ หรืออ่านเรื่องวันที่ญี่ปุ่นโดนอเมริกาเอาเครื่องบินไปทิ้งระเบิด ผมอ่านตอนแรกๆ ก็อ่าน

เหมือนเด็กที่อยากหาความรู้ แต่พออ่านไปสักพัก มันมีแง่มุมที่น่าสนใจและมีเกร็ดสนุก ๆ เยอะมาก

แล้วในชีวิตจริงของผม ผมก็ได้ไปเจอหลาย ๆ คนที่เคยผ่านสงคราม พวกเขาก็เล่าเกร็ดเล็ก ๆ ซึ่งบางที่ไม่มีในหนังสือ แต่มันเป็นชีวิตของคนจริง ๆ อย่างเช่น กรณีเพื่อนของปู่ของผม ซึ่งปู่ผมเรียกเจ้าตุ้ แต่ผมคงต้องเรียกว่า ปู่ตุ้ ในวันที่ญี่ปุ่นขึ้น เขามีปืนสั้นอยู่กระบอกเดียว เหมือนจะเป็นคนธรรมดา แต่เขาเห็นว่าพลเรือนก็ไปช่วยกันต่อต้านญี่ปุ่นด้วย เพราะสุราษฎร์ธานีตอนนั้นยังไม่มีการทหารมากพอ คนที่สู้ต่อต้านญี่ปุ่นคือ ตำรวจและพลเรือนที่พร้อมใจกันมารวมสู้

ปู่ตุ้ก็ไปด้วย ทั้งที่ยิงปืนไม่เป็น แล้วก็เอาปืนสั้นนี้แหละ ไปยิงสู้กับญี่ปุ่น ปรากฏว่าโดนญี่ปุ่นยิงจนมือสั่น แต่ก็มือกล้าหาญ เอามืออีกข้างกุมมือที่สั่นไว้แล้วก็ยิงญี่ปุ่นตกจากต้นมะพร้าวได้อีกหลายคน ซึ่งผมก็รู้สึกว่ามันเป็นวีรกรรมแล้ว พี่ชายของปู่ผมเองก็ได้ไปร่วมรบในวันที่ ๘ ธันวาคมด้วย ไม่รู้ท่านชี้ไม้หรือเปล่า แต่ผมก็เชื่ออยู่หลายปี ท่านบอกว่าตอนทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกมา ก็เอาเม็ดดาบปลายปืนแทงท่าน แต่ว่าแทงไม่เข้า พอรู้ว่าท่านแทงไม่เข้า ผมก็ตื่นเต้นมากเลย ผมก็เชื่อไปท่องคาถากับท่านอยู่นาน นึกว่าตัวเองจะหนังเหนียว ปรากฏว่า ที่ไหนได้พอหมากัดก็เข้าเนื้อ ผมก็เลยไม่เชื่อแล้ว

นั่นคือเหตุการณ์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อมาเมื่อผมขึ้นมาเรียนหนังสือที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แนนอนว่า

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีกลิ่นอายของเรื่องราวเหล่านี้ ผมได้อ่านเรื่องราวของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ แล้วก็ก่อนหน้านั้นตอนผมอยู่สุราษฎร์ ชื่อปรีดีเป็นชื่อที่ผมไม่คุ้นนะ เพราะว่าเวลาคนชราเล่าเรื่องให้ผมฟัง เขาไม่พูดถึงชื่อปรีดี เขาเรียกหลวงประดิษฐ์ เวลาเรียกจอมพล ป. เขาก็เรียกหลวงพิบูลย์ คำว่าปรีดี พนมยงค์ หรือคำว่าจอมพลแปลก จอมพล ป. เป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับผม เพราะตอนเด็กๆ คนใต้เวลาเรียกนายกรัฐมนตรีหรือเรียกรัฐบาล เขาจะเรียกตามบรรดาศักดิ์เดิม เช่นเรียกรัฐบาลหลวงประดิษฐ์ เรียกรัฐบาลหลวงพิบูลย์ พอผมมาเจอชื่อปรีดี พนมยงค์ อ้อ คนนี้หรือหลวงประดิษฐ์มนูธรรม หรือพอเจอชื่อจอมพล ป. อ้อ นี่หรือคือหลวงพิบูลสงคราม

อาจจะเป็นเพราะว่าตอนเด็กๆ ผมสนใจเรื่องราวของตัวละครที่อยู่ในสงคราม เวลาผมอ่านหนังสือ ก็เลยสนใจเรื่องราวของเสรีไทย เรื่องราวของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์สงครามโลก และผมก็สนใจเรื่องของคนเล็กๆ ด้วย ผมสนใจเรื่องพวกนี้มากเลย เพราะรู้สึกวาเกิร์ตเล็กๆ เหล่านี้มันน่าค้นหา ช่วงนั้นเราก็อยากค้นหาต่อไปเรื่อยๆ พอตีผมชอบอ่านวรรณกรรม แล้วก็อ่านวรรณกรรมเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ ค่อนข้างเยอะด้วย อ่านของครุมาลัย ชูพินิจ อ่านเรื่องสั้น “ศรีดารากับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ผมสะเทือนใจ เพราะในความคิดผมแต่ก่อนนั้น ผมคิดว่าเสรีไทยต้องเป็นผู้ชายมาดแมน หัวหาญ แต่ในเรื่องสั้น “ศรีดาราย” ของครุมาลัย กล่าวถึงตัวละครผู้หญิง ผม

ชอบงานของครูมาลัยเพราะครูชอบเล่าถึงผู้หญิง ศรีदारาเป็นตัวละครที่ถูกหาว่าทรยศต่อชาติ เพราะตอนหลังเธอไปเป็นเมียญี่ปุ่น แต่จริงๆ ที่ต้องไปเป็นเมียญี่ปุ่นเพราะว่าเธอไปล้างความลับมาจากญี่ปุ่น แล้วครูมาลัยก็จับต่อนักๆ เรื่องด้วยประโยคหนึ่งซึ่งผมชอบมากคือ ครูมาลัยบอกว่า คนอย่างศรีदारาควรจะได้ยืนแถวหน้าของขบวนการเดินสวนสนามของเสรีไทยด้วยซ้ำ เพราะว่าเธอก็เสียสละ แต่ไม่มีใครรู้

ผมรู้สึกว่ามีหลายคนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่เขาเป็นเสรีไทยเหมือนกัน แต่ไม่มีชื่อปรากฏ ซึ่งเขาก็มีจิตใจเสรีที่ไม่อยากอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น เขาต่อสู้เหมือนกัน อย่างผมเคยอ่านและเคยไปคุยกับชาวบ้านที่อำเภอท่าฉาง สุราษฎร์ธานี ที่นี่มีศัพท์คำหนึ่งใช้เรียกชนบัตร์ เขาเรียกกันว่า *ชนบัตร์เลี้ยงท่าฉาง* เพราะสมัยสงครามนั้น ญี่ปุ่นทำชนบัตร์ส่งมาทางรถไฟ แต่ยังไม่ได้ลงชื่อรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง ซึ่งสมัยนั้นคือคุณเลี้ยง ศรีสมวงศ์ แล้วตอนนั้นนายกรัฐมนตรีของไทยคือ นายควง อภัยวงศ์ ที่นี่ ชาวบ้านก็มีพวกหนึ่ง อาจเรียกพวกนี้ว่าไทยถีบ ก็รวมตัวกันไปตักปล้นญี่ปุ่น พอญี่ปุ่นนั่งรถไฟมาถึงท่าฉาง ก็ไปปล้นเอาหีบชนบัตร์มา หลายคนยังมีตัวตนนะ แต่เขาคงกล้าๆ กลัวๆ เพราะใครจะไปกล้าบอกว่าผมเคยปล้นญี่ปุ่นครับ เขาก็ยังไม่กล้าเปิดเผยเท่าไร แต่ก็รู้ๆ กัน เขาก็ไปปล้นแล้วเอาชนบัตร์มาใช้ แล้วก็เซ็นชื่อเองเลยครับ แต่ชาวบ้านอาจจะลับสนเล็กน้อย เลยเซ็นไปว่า “เลี้ยง อภัยวงศ์” ลับสนระหว่าง

นายกฯ ควง อภัยวงศ์ กับเล็ง ศรีสมวงศ์ แล้วลายเซ็นไม่เหมือนกันสักใบ เพราะว่าใครได้ก็เอามาเซ็นเอง แล้วเอาไปใช้ แต่พอตอนหลังรู้สึกว่าเขามีประกาศห้ามใช้ เรื่องนี้ถ้าผมจำไม่ผิดตอนเด็ก ๆ ผมเคยดูภาพยนตร์ด้วย มันเป็นพล็อตของหนังเรื่อง *สตาจค์* ซึ่งเหตุการณ์นี้มันเกิดขึ้นที่ท่าฉาง

อย่างอีกคนหนึ่งที่ผมสนใจและเคยเขียนบทความถึงก็คือ นายหรั่ง เรืองนาม เขาโด่งดังจากการแสดงเต้น ที่เรียกกันว่า ระเบิดจ้ำบ๊ะ ตอนแรกผมคิดว่าเขาเป็นคนที่มีความโดดเด่นจ้ำบ๊ะอย่างเดียว ไม่น่าเชื่อเลยว่าเขามีบทบาทสำคัญในช่วงสงครามโลกเหมือนกันนะครับ เพราะตอนช่วงสงครามโลก ความบันเทิงต่าง ๆ ชบเซาลง ก็มีเพลงสุนทราภรณ์กับรำวง ตอนนั้นที่ทางรัฐบาลให้ประชาชนรำวงมาตรฐานกัน ตาหรั่งเปิดการแสดงที่ตึก ๗ ชั้นแถวเยาวราช นั่นแหละเป็นที่มาของคำว่าสวรรค์ชั้น ๗ เพราะว่าบนชั้น ๗ มีอะไรที่น่าสนใจ คนก็อยากขึ้นไปดู ตาหรั่งเรืองนามก็จัดการแสดงช่วงสงครามเลย แล้วตอนที่มีการทิ้งระเบิดครั้งแรก ก็ทิ้งที่หัวลำโพงและเยาวราชด้วย ปรากฏว่ามีความนิยมดูระเบิดจ้ำบ๊ะในช่วงสงครามเป็นอย่างมากจนถึงขั้นว่าในคู่มือเที่ยวเมืองไทยของทหารญี่ปุ่น มีแผนที่สำหรับการจะไปดูระเบิดจ้ำบ๊ะตาหรั่งด้วย

หรือถ้าเราอ่านในวรรณกรรมของ ป. บุรณปกรณ์ ซึ่งเอาเรื่องของคนจริง ๆ ในสังคมมาเขียน มีตอนหนึ่งที่เขียนเล่าถึงเสียขา ซึ่งก็ต่อต้านญี่ปุ่นเหมือนกัน แต่ต่อต้านแนวซี้โกง เพราะ

ไปหลอกเงินญี่ปุ่น เสียขวจะนั่งรถไฟระหว่างพระตะบองกับ
กรุงเทพฯ แล้วไปหลอกญี่ปุ่นแถวพระตะบองว่า อยากดูระบำ
จำปีตะหางี่มัย จริง ๆ วรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่พูดถึงญี่ปุ่นซึ่ง
ผมว่าน่าสนใจ คือ “ตระเวนมะนิลา” ผู้เขียนคือวิตต์ สุทนต์เสถียร
เป็นคนเริ่มต้นตำนานสะวิงในเมืองไทย และเป็นต้นแบบของ
’รงค์ วงษ์สวรรค์

คุณวิตต์เป็นนักเรียนฟิลิปปินส์ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่
๒ แล้วเพิ่ญไม่ทันเรียนจบ ก็เกิดสงครามโลกพอดี ฟิลิปปินส์
ตอนนั้นเจริญมาก แต่พอเกิดสงครามโลก พอญี่ปุ่นบุกไปยึด
ฟิลิปปินส์ คุณวิตต์ได้รับความทุกข์ยากลำบากมาก แล้วกว่าจะ
เดินทางกลับมาถึงเมืองไทยได้ ต้องเผชิญความทุกข์ยากลำบาก
ตลอดเส้นทาง คุณวิตต์ได้เล่าถึงไว้ในเรื่อง “ตระเวนมะนิลา”
ว่าญี่ปุ่นรังแกเด็กหนุ่มชาวฟิลิปปินส์ ลวนลามหรือทำร้าย
ผู้หญิง กระทั่งคน พอคุณวิตต์กลับมาเมืองไทย คุณวิตต์ก็เขียน
“ตระเวนมะนิลา” ในช่วงสัก พ.ศ. ๒๔๘๕ หรือ ๒๔๘๖ แล้วเรื่อง
นี้ก็ถูกเซ็นเซอร์ด้วย เพราะรัฐบาลของเราตอนนั้นเข้าร่วมกับ
ญี่ปุ่น ก็กลัวญี่ปุ่นไม่สบายใจถ้าเห็นเรื่องนี้ เพราะมันมีเนื้อหา
โจมตีญี่ปุ่น

แต่คุณวิตต์ไม่ยอมหยุดนะครับ ก็เลยไปเขียนลงใน
นิตยสาร *ประชามิตร* ชื่อเรื่อง “พุทธศาสนิกชนผู้รักสงบ” เป็น
เรื่องสั้น ถ้ามว่าทำไมถึงใช้ชื่อเรื่องแบบนี้ ถ้าเราไปดูใบปลิว
ต่อต้านญี่ปุ่นที่พวกสัมพันธมิตรโปรยลงมา จะมีใบปลิวใบหนึ่ง

พูดถึงในพม่าที่ว่าญี่ปุ่นตบหน้าพระสงฆ์ แล้วญี่ปุ่นประกาศตัวว่าตนเองเป็นพุทธศาสนิกชน รักสงบ แต่ก็ยังทำร้ายพระ

คุณวิตต์จึงเอามาใช้ในเรื่องนี้ เล่าจากแถวท่าเรือท่าเตียน มีเด็กหนุ่มคนหนึ่งจะนั่งเรือไปเยี่ยมแม่ที่นนทบุรี เพราะแม่ไม่สบาย แต่ว่าทหารญี่ปุ่นมาแล้วก็จะมารังแกเด็กหนุ่มคนนี้ คนบนเรือไม่มีใครช่วยเลย ได้แต่มองกันอย่างเดียว ไม่อยากยุ่ง อันนี้เสียตีสักคนไทยบนเรือด้วย ไม่มีใครช่วยเลย แม้กระทั่งจะช่วยเรียกตำรวจ ช่วยเตือนช่วยห้าม เด็กคนนี่วิ่งหนีญี่ปุ่นตั้งแต่หัวเรือไปจนถึงท้ายเรือเลย จนเขาทนมัไหว ก็เลยบอกทหารญี่ปุ่นว่าอย่าเข้ามานะ ฉันมีมิด ถ้าเข้ามาฉันจะแทง ปราบกว่าญี่ปุ่นก็ยังเข้ามาอีก สุดท้ายเด็กคนนี้แทงทหารญี่ปุ่นตาย เขาถูกตำรวจจับแล้วเด็กคนนี้ก็เลยตั้งคำถามต่อพุทธศาสนิกชนผู้รักสงบทั้งหลายบนเรือ มันเป็นการเสียตีสักตัวทหารญี่ปุ่นเอง และยังเสียตีสักคนไทยด้วย ที่ว่าทุกคนบนเรือทนอยู่ได้ยังไงให้เด็กคนนี้ต้องเผชิญหน้ากับทหารญี่ปุ่นตามลำพัง

ผมคิดว่าคุณวิตต์เป็นคนหนึ่งที่พยายามนำเสนองานต่อต้านญี่ปุ่น ที่สำคัญคือต่อต้านรัฐบาลด้วยกลาย ๆ เพราะว่ารัฐบาลค่อนข้างจะให้ความสำคัญกับญี่ปุ่นมาก นี่คือในแง่เชิงวรรณกรรม

การอ่านวรรณกรรมพวกนี้ ซึ่งมักจะเขียนขึ้นในช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นเข้ายึดครองเมือง มันคนละอารมณ์กับตอนผมอ่าน *คู่กรรม* ของทมยันตี ตอนแรกทีอ่านผมก็อิน คิดว่าตัวเองเป็น

โกโบริ แต่ว่าพอตีผิวพรรณไม่ค่อยให้เท่าไร ผมก็ตั้งคำถามว่า มันน่าจะมีญี่ปุ่นที่ดีเหมือนกันนะ แต่ทำไมเวลาเราอ่านเอกสาร ประวัติศาสตร์ เรามักจะพบความโหดร้ายของญี่ปุ่นอยู่มากมาย

ผมก็เคยถามตอนที่คุณยายผมยังมีชีวิตอยู่ว่า ถ้ามจริง ๆ ถေးว่าญี่ปุ่นเขาเป็นยังไง ตอนที่เขามาอยู่แถวบ้าน เขารังแกผู้หญิงจริงหรือเปล่า ยายผมบอกว่าเท่าที่ยายผมเคยเจอ เขามีน้ำใจนะ บางทีเขาเห็นชาวบ้านเดินมา เขาก็ช่วยขนของ และที่สำคัญพวกญี่ปุ่นชอบแก้ผ้าอาบน้ำที่แม่น้ำตาปี มีอยู่บ้างที่ว่าโหด แต่ก็ไม่ได้โหดร้ายมาก ขณะเดียวกันพอไปฟังบางคน เขาบอกว่านิสัยไม่ได้เรื่องเลย ญี่ปุ่นโหดร้ายมาก ผมก็เลยตั้งข้อสังเกตว่าในภาวะสงคราม มันก็คงมีทั้งญี่ปุ่นที่ดีและญี่ปุ่นที่โหดร้าย

แต่สิ่งที่น่าสะเทือนใจอย่างหนึ่งคือ ก่อนหน้าที่ญี่ปุ่นจะเข้ามา นั่นคือญี่ปุ่นไม่ใช่ว่าอยู่ดี ๆ มาโป้งเดียวเลย ก่อนเกิดสงครามญี่ปุ่นส่งคนมาฝังตัว เปิดร้านถ่ายรูป ร้านขายเครื่องถ้วย ขายเป็นอะไรเยอะแยะมากมาย แล้วก็มีการขายเป็นคนไทยมีลูกกับคนไทยด้วย ความน่าสะเทือนใจก็คือ อันนี้เป็นเหตุเกิดในจังหวัดสุราษฎร์ฯ ลูกของนายทหารญี่ปุ่นกับคนไทย พอสิ้นสงคราม และพ่อของเขาตายในสนามรบ เขาอยู่ยาก เพราะคนรู้สึกเกลียดญี่ปุ่น เขาจึงได้รับผลกระทบจากสงครามด้วย ทั้งที่เขาก็ไม่ได้รู้เรื่องราวอะไร ผมเลยมองว่าเป็นประเด็นที่น่าสะเทือนใจเหมือนกัน

แต่ในอีกแง่หนึ่ง ถ้ามองว่าที่ญี่ปุ่นเคยทำกับคนไทย เอา น้ำมันกรอกให้กิน เอาธูปจี้ หรือเอาผู้หญิงไปทำร้าย มันก็คงมี ประเด็นให้ถกกันอีกหลายอย่าง เพราะฉะนั้นผมคิดว่าความ สำคัญของวันนี้คือเมื่อสงครามสิ้นสุดแล้ว สันติภาพก็น่าจะก่อรูป ก่อร่างขึ้นมาได้ เพราะในภาวะสงคราม ถึงแม้ทุกคนจะมีภาวะ ความเป็นมนุษย์อยู่ แต่ว่าด้วยหน้าที่ ด้วยบทบาทอะไร บางครั้ง มันก็จำเป็นต้องรังแกกัน ผมเลยคิดว่าเมื่อไม่มีสงครามนั้นแหละ ความสำคัญของสันติภาพมันจึงเกิดขึ้น และคนจะอยู่ร่วมกันได้ เพราะมีสันติภาพ

อนุสรณ์

จริง ๆ ผมคิดว่ามันน่าจะมี ๒ ประเด็นที่จะคุยในรอบ สดสุดท้าย กรณีที่ญี่ปุ่นเข้ามาในไทย ไม่ได้หมายความว่าโทรศัพท์ ทางไกลหรืออินเทอร์เน็ตบอกว่าจะบุกแล้วนะ แล้วก็เปิดทาง เรียบร้อย ผมไปดูหนังเรื่อง *ซุนพันธุ* (๒๕๕๙) ตอนจบฮิตอัศจรรย์ มาก คือญี่ปุ่นมาตั้งแถวเรียบร้อย ทั้งที่ในความจริงมีการรบกัน อุตลุดกว่าญี่ปุ่นจะได้ขึ้นฝั่ง เป็นเวลาหลายวันเหมือนกัน คนไทย ตายไปเยอะมาก ทั้งนคร ทั้งด่านสะเดา ทั้งประจวบ

มีเรื่องตลก ย้อนกลับไปวันประกาศสงครามเป็นวันที่ อยู่ดีๆ หลวงพิบูลสงคราม หรือจอมพล ป. หายตัวไปในวันที่ ญี่ปุ่นบุก ผมจะเล่าย้อนกลับไปว่า เหตุการณ์เป็นอย่างนี้ กรณี การบุกของญี่ปุ่น มีคนแฝงตัวเข้ามาทำนั้นทำนี่ ต้องยอมรับว่า

มันเกิดขึ้นจากกรณีแมนจูเรียก่อน เข้าใจว่าปี ค.ศ. ๑๙๓๑ หรือ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๔ ที่ญี่ปุ่นยึดแมนจูเรีย แล้วก็ตั้งจักรพรรดิ ปุ้ยเป็นจักรพรรดิเงาขึ้นมา คือตอนนั้นญี่ปุ่นพยายามจะรักษา สถานภาพของตัวเองในทางเหนือที่เข้ามาทางจีนและทางใต้ของ ญี่ปุ่น แค่นั้นเอง แต่แล้วด้วยนโยบายผิดพลาดของรัฐบาล ก็กมินตั๋ง ปี ค.ศ. ๑๙๒๗-๑๙๓๗ เจียงไคเช็คก็เปิดศึกกับญี่ปุ่น เปิดศึกด้วยเหตุผลอะไร ผมคิดว่ามีนักคิดทางประวัติศาสตร์ หลายคนพยายามวิเคราะห์อยู่ ก็นำไปสู่การรบที่เชียงไฮ้ในช่วง สิงหาคมถึงพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๓๗ หรือ พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นการ รบที่ดุเดือด ๓ เดือน

ประวัติศาสตร์การรบเรียกว่า “สตาลินกราด ๒” ก็ เพราะว่าสตาลินกราดเป็นการรบในเมือง พุดง่าย ๆ ว่าคุณ ออกไปนอกถนน คุณจะถูกยิงตายได้ มันรบกันสุดสุด เชียงไฮ้ ตอนนั้นรบกันสุดสุดเฉพาะในเขตเช่าของตะวันตก นอกเมือง ทหารจีนใช้ปืนสั้นไลงยทหารญี่ปุ่น คือญี่ปุ่นคิดว่าเชียงไฮ้ น่าจะ แดกภายในอาทิตย์ ๒ อาทิตย์ แต่ ๓ เดือน ถ้าใครเคยดูหนัง เจ้าพ่อเชียงไฮ้ พวกอั้งยี้ลุกฮือขึ้นมาสู้กับญี่ปุ่น ๓ เดือนนี้พอญี่ปุ่น รบชนะ มันเต็มไปด้วยความโกรธแค้น ก็เหมือนนานกิง ซึ่งเรารู้ ว่าเป็นเคสใหญ่สุด ถล่มนานกิงแล้วก็สังหาร หรือเจอคนจีนก็ เอาเป็นเป้า ทางดาบปลายปืน เจอผู้หญิงก็ข่มขืน สาว เด็กเล็ก แม่ยายก็ข่มขืนหมด ตรงนี้ก็เป็น trauma เรื่องหนึ่งที่ทำให้มี คอนเซ็ปต์ว่าทหารญี่ปุ่นค่อนข้างโหดร้าย

พอเสรีกรณีนานกิง ญี่ปุ่นเริ่มตั้งตัวได้แล้วว่าประเทศจีนซึ่งใหญ่ขนาดนี้ยังเอาชนะได้ ประเทศอื่นๆ ในเอเชีย มันกลายเป็นขนมหวาน เพราะฉะนั้นญี่ปุ่นก็เริ่มตั้งเป้าว่าจะรวมแพนเอเชีย คราวนี้จะรวมแพนเอเชียเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มันยาก ตอนนั้นฝรั่งเศสคุมอำนาจอยู่ในลาว เขมร เวียดนาม มีไทยเท่านั้นที่เป็นอิสระ แล้วก็มีหลวงพิบูลย์นี่แหละที่พอจะคุยกันรู้เรื่อง เพราะหลวงพิบูลย์มีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นพวกชอบฟาสซิสต์อยู่ ก็ต่อสายกัน คราวนี้ เข้ามาได้ประจวบเหมาะ ก็คือว่าหลวงพิบูลย์ไปทำสงครามอินโดจีน บุกเข้าไปในลาว เขมร เวียดนาม แล้วก็ยึด คือหลวงพิบูลย์มีจังหวัดของตัวเองด้วย จังหวัดพิบูลสงคราม สัญลักษณ์เป็นรูปไก่ แล้วจริงๆ หลวงพิบูลย์น่าสนใจมาก อาจจะเป็นนายกรัฐมนตรีคนเดียวที่มีสัญลักษณ์เป็นสัตว์ที่บินได้ เทียบเท่าครุฑ ถ้าพูดในเชิงประวัติศาสตร์มันมีไอเดียหนึ่งที่น่าสนใจ ถ้าจะวิเคราะห์หลวงพิบูลย์ คือในขณะที่เรามีเก้าอี้ที่ประทับเป็นตราครุฑ หลวงพิบูลย์มีเก้าอี้ตราไก่เป็นของตัวเอง

ในกรณีการต่อต้านญี่ปุ่น เราลืมไปว่ามี ๒ ขบวนการซึ่งมักจะไม่ได้ถูกพูดถึง ขบวนการหนึ่งคือเสรีไทยสายจีน ซึ่งไม่มีใครพูดถึง เสรีไทยสายจีนเป็นพวกที่จอมพลเจียงไคเช็คคัดเลือกทหารจีนเชื้อสายไทยที่ไปเรียนที่โรงเรียนนายร้อยหวงผู่ ซึ่งเป็นรุ่นน้องของแกให้คอยเคลื่อนไหวทางเหนือเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น

เสรีไทยสายจีน ผมไม่แน่ใจว่ามาเดินขบวนกับเขาด้วยไหมในวันสันติภาพ อาจจะลงมาไม่ทัน

อีกขบวนการหนึ่งคือขบวนการกรรมกร ซึ่งเป็นคนจีนแน่นอน จีนได้ติดต่อหนั้นต่อต้านญี่ปุ่นหมด ตอนนั้นขบวนการกรรมกรก็รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย แต่ตอนนั้นญี่ปุ่นเข้ามาในฐานะนักธุรกิจ ไม่ได้เข้ามาเป็นทหารเต็มรูปแบบ ตอนนั้นขบวนการจึงเป็นการเรียกรายเงินทั้งหมดเพื่อส่งเข้าไปปลดปล่อยประเทศจีนที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น ในปี ๑๙๓๗ คือหลังจากปีนี้ญี่ปุ่นแทบจะยึดจีนได้ทั้งหมดแล้ว รัฐบาลเจียงไคเช็คต้องหนีไปตั้งอยู่ที่ฉงชิ่ง

คราวนี้ปรากฏว่ามีคนหนึ่งซึ่งเป็นเหตุการณ์ใหญ่ ถ้าใครจำได้ คนที่อ่านวรรณกรรมน่าจะนึกออก มันจะคล้ายๆ กลายเป็นหนังด้วย ชื่อพิชสวาทอะไรสักอย่าง จำไม่ได้ คือตัวเอกเป็นมือสังหารญี่ปุ่น ซึ่งใช้กรรไกรขาเดียวในการแทงนายกสมาคมจีนเสียชีวิตคือ เหี้ยกวงเอี่ยม ตรงโรงจิวแถวเยาวราช หลังจากนั้นคนที่ขึ้นมาเป็นอันดับ ๒ ก็คือคุณอุเทน เตชะไพบูลย์ หลังจากนั้นขบวนการแต่จิวของจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่นก็ใหญ่พอสมควร เคลื่อนไหวซื่อกับขบวนการเสรีไทย บางครั้งก็ทำงานด้วยกัน บางครั้งก็ไม่ทำงานร่วมกัน ยกตัวอย่างกรณีหนึ่ง ถ้าเราเดินไปจากตรงนี้ไม่ไกลมาก เดินผ่านไปจนถึง Central World เลี้ยวซ้ายไปจะเป็นคลองแสนแสบที่เราจะไปเข้าเรือ ตอนนั้นมีเหตุการณ์ใหญ่เหตุการณ์หนึ่งก็คือว่า ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งในละแวกนี้ทั้งหมด

โรงเรียนเตรียม จุฬาลงกรณ์ เป็นทั้งสถานพยาบาล กองทัพญี่ปุ่นจริง ๆ อยู่ที่สวนลุมพินี เป็นส่วนใหญ่ สำนักงานใหญ่จะอยู่ตรงที่ถ้าเรานั่งรถไฟไปที่เอสไปจะเห็นคือสมาคมพ่อค้าจีนในอดีตตรงนั้นคือ กองบัญชาการญี่ปุ่น ที่ตอนนี้เป็นร้านอาหาร Blue Elephant ที่เราเห็นจากรถไฟฟ้า

คราวนี้ตรงคลองแสนแสบตรงที่เป็นบึงซีประตุน้ำเคยเป็นช่อง และปรากฏว่ามันถูกทำลายโดยสายใต้ดินของกรรมกรบุกเข้าไป แล้วก็ช่วยผู้หญิงลงเรือหนี เป็นฉากที่คลาสสิกมาก อยู่ในชื่อ *บันทึกขบวนการใต้ดิน* ของคุณดำริห์ เรื่องสุธรรม ซึ่งตอนนั้นผู้หญิงที่มาเป็นหญิงบริการญี่ปุ่นก็จะเป็นคนเกาหลีกับคนจีน แต่ร้อยละ ๙๐ จะเป็นคนเกาหลี ซึ่งไม่เข้าใจว่า ๒ ชาตินี้โกรธเคืองกันอะไรนักหนา คือเกาหลีถูกกระทำมากที่สุด สงครามโลกครั้งที่ ๒

นี่ก็จะกลับมาอีกประเด็นหนึ่งก็คือ น่าสนใจมากเลยคือ ในอุษาคเนย์ทั้งหมด ประเทศไทยเป็นประเทศที่ญี่ปุ่นปฏิบัติการอย่างละมุนละม่อม คือมีเรื่องที่น่าจะเป็นเรื่องใหญ่คือทหารไทยเคยตบหน้าพระและแถวที่บ้านโป่ง อันนี้อยู่ในหนังสือ *แม่* ของอาจารย์ชาญวิทย์ที่เป็นคนบ้านโป่ง^๙ ก็เป็นกรณีประท้วงใหญ่ แล้วก็สงบลงได้รวดเร็ว โดยเฉพาะในนายพลคนสุดท้ายคือ อาเคโตะ นากามูระ ค่อนข้างจะส่งซิกบอกรวมพล ป. ว่าไอจะ

---

^๙ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. *แม่: กลับจากบ้านโป่งถึงปากน้ำ* (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., ๒๕๕๓).

แพ้วแล้วนะ เราจะไปแล้ว ก็ไปจัดการกันเอง แล้วตอนหลังจอมพล ป. ก็ลี้ภัยไปอยู่กับเขาที่ญี่ปุ่น อันนี้ก็เรื่องคลาสสิกอีกเรื่องที่จะเล่า

เรื่องที่เกิดขึ้นก็คือว่าวันประกาศสงคราม จอมพล ป. หายตัวไป คนที่รับผิดชอบและปวดหัวมากก็คือหลวงประดิษฐมนูธรรมหรืออาจารย์ปรีดี คือญี่ปุ่นมาแล้ว มันมีคำถามเยอะว่าจะสู้หรือไม่สู้ ครม. ประชุมอยู่ แต่หัวหน้า ครม. ไปตรวจงานที่สระแก้วตรงจังหวัดพิจิตร ส่ง ฮ. ไปก็ไม่เจอ แล้วแกหายไปไหน คือผมคิดว่ามันเป็นเรื่องที่คลาสสิกมาก ในบันทึกของวนิช ปานะนนท์ ซึ่งอันนี้ก็ก็เป็นเคลสใหญ่ คือคุณวนิชไม่มีตำแหน่งใน ครม. แต่คุณวนิชที่เชื่อมก็คือว่าตอนที่กองทัพไทยบุกเข้าไปในดินแดนฝรั่งเศสเพื่อยึดลาว เขมร เวียดนาม การรบเราชนะไปหมดเรียบร้อยแล้ว ทีนี้มีคำถามว่าจะยึดให้หมดไหมหรือจะยุติแค่นี้ ญี่ปุ่นเป็นคนเข้ามาเป็นตัวกลาง ไปประชุมกันที่โตเกียวว่าแค่นี้พอแล้ว ก็เรียกฝรั่งเศสกับไทยไปประชุมกัน หลังจากนั้นญี่ปุ่นก็เข้ามามีบทบาทในการเมืองไทย โดยที่ตัวละครเอกตัวหนึ่งชื่อคุณวนิช ปานะนนท์ เป็นคนที่มีบทบาทในเรื่องนี้มาก

วันนั้นคุณวนิชก็อยู่ในที่ประชุม ครม. แล้วก็ มีทูตของญี่ปุ่นมาที่ทำเนียบรอบแล้วรอบเล่า นายกฯ ก็ไม่กลับมาลั๊กที่บันทึกการประชุมของ ครม. สนุกมาก ประชุมไปทำไมให้ปวดหัว คำสั่งมันไปไม่ถึงสุราษฎร์ เฮ้ย อย่าไปต้าน ปล่อยเขาเข้ามา กองทัพไทยก็ต้องสู้ เพราะไม่ได้มีคำสั่งห้ามไม่สู้ แล้วจริงๆ ผมเข้าใจว่าไม่ใช่ลูกเสือ น่าจะเป็นยุวชนทหาร คนเหล่านั้นก็สู้หมด

สงขลาผู้ระเบิดเกิดเทิง สะเดาดำรวจชนปืนหมดคลังไปช่วยทหาร แล้วนายกฯ อยู่ไหนวะ คือมันเป็นเหตุการณ์ที่คลาสสิกมาก จนในที่สุด ฎีปุ่่นบุกอีกนิดเดียว ขึ้นปีที่เอสตรงแบริงมาหาเราได้ คือมันรบจนมาถึงลำโรงแล้วเราก้ให้เขาผ่าน

เรื่องราวนี้เป็นเหตุการณ์หนึ่ง ก็เป็นอะไรที่ผมว่ายัง อธิบายไม่ออก แล้วก็การจบของสงคราม ฎีปุ่่นรู้ตัวว่าจริง ๆ ไม่ใช่ กรณีของระเบิดปรมาณูอย่างเดียวกันที่ทำให้ฎีปุ่่นแพ้ คือตอนนั้น ฎีปุ่่นเริ่มแพ้แล้ว การสร้างทางรถไฟไปพม่าก็ลำบาก ถ้าใคร ไปกาญจนบุรี แนะนำให้ไปเดิน คือทางรถไฟของเราจะสิ้นสุดที่ไทรโยค แต่ว่าจริง ๆ ตัวรางยังมียาวเข้าไป มีความคิดที่จะทำ ทางรถไฟพื้นขึ้นมาใหม่ เพราะมันวิ่งเข้าไปถึงสถานีพม่า แต่ก็ถูก ต้านโดยบรรดาทหารที่ถูกเกณฑ์มาทำทางรถไฟ คือรางนี้มันมีอยู่ในป่า วิ่งไปได้เรื่อย ๆ ถึงพม่า แล้วคุณจะทำ AEC รางเราพร้อม เลย แต่ก็มีช่วงหนึ่งซึ่งเป็นภูเขาทั้งลูก แล้วปรากฏว่ากองทัพ ฎีปุ่่นเกณฑ์คนไปผ่าภูเขา เขาเรียก Hell Fire Pass คือช่องไฟ นรก คือเดินเข้าไปก็ยังเห็นลิ้มที่ติดกับผนัง เอาออกไม่ได้ ตอนที่แพ้ กองทัพฎีปุ่่นเริ่มชนคนกลับมารวมตัวในประเทศไทยแล้ว มันถูกตีแตกที่อินเตีย พม่า หนีเข้ามา แล้วมาแต่งงานอยู่กับ คนเหนือเยอะแยะไปหมด กองทัพฎีปุ่่นสถานที่รบใหญ่คือที่ ลำปาง ไม่ใช่เชียงใหม่ ผมคุยกับคนตอนที่เขียนนวนิยายเรื่อง **จุงกิง เซ็ทส์เพรส** มันเกี่ยวกับช่องในลำปาง คือช่องนี้ปรากฏอยู่ในบันทึกการประชุมของกองทัพบกตอนที่ฎีปุ่่นบอกว่าไม่ไหว

แล้ว เราต้องมีที่ให้ปลดปล่อย จะชนผู้หญิงมา จะเป็นเกาหลี ประมาณ ๖-๗ คน ของไทยคุณจะทำอย่างไร คือของไทยนี้ขำมากเลย คนจัดการเป็นโรงแรมชื่อว่าจุงกิงหรือตงฟางที่แปลว่า ตะวันออกในภาษาจีน เจ้าของโรงแรมบอกว่าไม่เป็นไร มีคนพร้อมจะขายบริการ เดี่ยวหามา ๕-๖ คน สบาย แล้วหามาได้จริงๆ ก็บริการไป

คราวนี้ตอนที่เขียนนวนิยาย เราก็ไปเดินดูว่ามันอยู่ตรงไหน คือโรงแรมนี้ในบันทึกการประชุมมันเป็นโรงแรมไม้ ๒ ชั้น อยู่ตรงจุดตัด แต่เวลาผ่าน ๕๐-๖๐ ปี ผมก็ไปถามคนแก่ที่ทันญี่ปุ่น เขาก็บอกว่าผู้หญิงใส่ชุดกิโมโนเดินอย่างนี้ คือไม่ได้มีอะไรรุนแรงเลยนะ คือทางเหนือกองทัพญี่ปุ่นใช้เป็นสนามบินบินไป ถล่มอินเดียแล้วก็บินกลับ เหมือนครั้งหนึ่งที่อเมริกาใช้ลู่อะภา ใช้ลู่อุตร ก็มีอยู่แค่นี้ เพราะฉะนั้นในตัวเมืองสงบเรียบร้อยมาก ชีวิตคนไทยช่วงญี่ปุ่นปกครองถือว่าปกติมากเมื่อเทียบกับในสิงคโปร์ที่พวกต่อต้านถูกยิงทั้งเป็นร้อยคนหรืออย่างในฮ่องกง ผมก็ยังงงอยู่ ผมเข้าใจว่าพระสยามเทวาธิราชกับเทพกามาทั้งหลายของญี่ปุ่นคงจับมือกันอย่าให้มีอะไรที่รุนแรง ก็เลยค่อนข้างสมูท แต่ว่าเรื่องที่น่าสนใจคือเราก็ถามๆ ไล่ไปเรื่อยๆ เสร็จแล้วก็ไปเจอไอ้ตัวนี้ มันเปลี่ยน แล้วเป็นอาคารใหญ่ ๔ ชั้น ด้านหน้าก็กลายเป็นร้านแว่นที่อปเจริญ ด้านข้างเป็นร้านข้าวต้ม ก็ไปนั่งกิน แล้วก็นึก สมัยก่อนคงมีญี่ปุ่นเดินเข้าเดินออก คือสิ่งเหล่านี้พอ

ผู้ดำเนินรายการ, อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, ศุภวัฒน์ หงษา, สิทธิธรรม ไรหิตะสุข และ อนุสรณ์ ติปยานนท์
(ภาพจากงานสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

ตอนที่เรำทำตรงนี้ ฉากนี้ทำให้ผมคิดเหมือนที่อาชญาสิทธิ์พูดว่า
ตัวละครเล็ก ๆ ของญี่ปุ่นในสนใจมาก

มี ๒ คนที่น่าประทับใจในลำปางคือผู้บัญชาการทหาร
ของลำปาง วันที่รู้ว่าประกาศแพ้แล้ว ก็ควำนท้องตัวเองที่จวน
ผู้ว่าฯ ลำปาง อีกคนหนึ่งเป็นนักบินที่ลู่แก่คนหนึ่งเล่าว่าเป็นคน
ใจดีมาก ตอนบินก็จะซื้อขนมแจกเด็ก เด็กทุกคนก็จะรัก แล้ว
ไฟลต์นั้นเป็นไฟลต์ที่แกไม่บินกลับ เด็กร้องไห้ คือรู้ว่าตายแล้ว
ตัวละครเหล่านี้มีความเป็นมนุษย์อยู่พอสมควร

ตอนจบของสงครามก็น่าสนใจ มันมีเหตุการณ์ใหญ่
๒ เหตุการณ์ที่กองทัพสัมพันธมิตรค่อนข้างหงุดหงิด กับเสรีไทย

ก็เหมือนกัน เหตุการณ์แรกเป็นเหตุการณ์เล็ก ๆ คือทำไมอาวุธของญี่ปุ่นหายไปไหนหมด เราก็ไม่รู้เหมือนกัน แล้วก่อนที่ญี่ปุ่นจะประกาศแพ้สงคราม ญี่ปุ่นก็เอาผ้าของตัวเองทั้งหมดมาyingทั้งตรงสนามเป้า ก็เลยได้ชื่อว่าสนามเป้า เพื่อไม่ให้ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ผ้าไป แล้วก็ศิเคียแมนสำคัญอีกคนหนึ่งที่ทำหน้าที่ที่เรียกว่า Secret Service อันนี้เป็นหนังสือที่เขียนโดยฝั่งสัมพันธมิตรและมีคนแปลเป็นไทยชื่อว่า *เมื่อจอมพลลี้ภัย* คือคนนี้เป็นคนซึ่งกุมความลับทั้งหมดเกี่ยวกับขบวนการ เงินทองของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นคนที่ผมสนใจมาก แยกหายไปในวันก่อนที่ญี่ปุ่นจะประกาศยอมแพ้ ฝ่ายสัมพันธมิตรบอกว่า ภาพสุดท้ายที่เห็นคือแสบวชเป็นพระที่วัดเลียบ แล้วก็หายไปไหน หน้าสนใจคือวัดเลียบอยู่ตรงสะพานพุทธ ถ้าใครไป จะมีเจดีย์หนึ่งที่เก็บอัฐิทหารญี่ปุ่นที่ตายในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผมคุยกับพระเก่า ๆ บอกว่า สมัยก่อนจะมีพระญี่ปุ่นคอยมาดูแลรักษาเจดีย์ ตอนนั้นไม่รู้เป็นยังไง เรื่องมันนานมาแล้ว แต่คนนี้หายไป หลังจากนั้นก็ไปปรากฏตัวในฟิลิปปินส์บ้าง ในไต้หวันบ้าง ตามตัวไม่ได้ ชื่อว่ามาซาโนบุ แต่ผมจำนามสกุลไม่ได้ แยกเป็นศิเคียแมนที่อยู่ในประเทศไทยนานที่สุด รู้หมดว่าเงินทองอยู่ที่ไหน แล้วเป็นคนเดียวที่กองทัพสัมพันธมิตรจับไม่ได้ ตอนจบก็คลาสสิกอีก เหมือนไทยชนะสงคราม พอญี่ปุ่นออกบ๊ีบ ไทยก็ประกาศตัวว่าเราไม่ได้ร่วมกับญี่ปุ่น ทุกอย่างจบ เริ่มต้นนับ ๑ กันใหม่ หลวงพิบูลฯก็ถูกจับในฐานะอาชญากรสงคราม หลวงประดิษฐ์ฯก็ขึ้นมา

แต่สิ่งเหล่านี้ผมว่าน่าสนใจก็คือ เวลาเรามองประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ ๒ เรามองผ่านตัววรรณกรรมอย่างวรรณกรรมเรื่อง *ระย้า* ของสตีเวน สตีเวนสัน เราก็ฟิลลิ่งแบบหนึ่ง วรรณกรรมโรแมนติคอย่าง *คูกรรม* ของทมยันตี ก็ฟิลลิ่งอีกแบบ แปลกมากเลยเมื่อตอนเที่ยงผมนั่งกินข้าวอยู่ แล้วคนที่เปิดร้านข้าว แกทำหน้าที่เป็นคนออกแบบเสื้อผ้าให้กับนักแสดง แกบอกว่าแกทำหน้าที่เรื่อง *คูกรรม* มา ๒-๓ ครั้ง แล้วมีปัญหาหลายอย่าง แกทำครั้งแรกให้แกรมมี แกรมมีว่าโกโบริน่าจะเป็นทหารเรือ เพราะโกโบริน่าเรือมา พอเป็นณเดชน์ปรากฏว่าโกโบริน่าเป็นทหารบก ก็ต้องเปลี่ยน สรุปว่าโกโบริน่าเป็นทหารอะไร อันนี้ก็น่าสนใจมาก มีคนถามว่าโดนบอมบ์ตรงบางกอกน้อย ทำไมไม่ลากไปศิริราช ในวรรณกรรมเรื่อง *คูกรรม* ต้องยอมรับว่ามีความไม่สมจริงอยู่เยอะ

ที่น่าสนใจคือ ในที่สุดแล้ว เรื่องราวเล่าๆ เกี่ยวกับสงครามโลก เสรีไทย มันจะอยู่ไปอีกนาน วันหนึ่งอาจจะมีคนไปเจอบางอย่าง ไปเจอเอกสาร ผมก็ไม่ทันนะ แต่สมัยก่อนบ้านผมจะมีโกดังของทหารญี่ปุ่นที่ทิ้งไว้ เด็กๆ เราเคยไปเล่น เราก็รู้สึกสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็ไม่ได้ห่างจากเรา พอตอนหลังเราได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับเสรีไทย ผมก็ตื่นเต้น เรามักจะลืมนึกไปว่าตอนสงครามเรามีช่องในประเทศนะ ทำไมเราลืมนึกเรื่องช่อง ต้องพูดแต่เรื่องดีเรื่องงาม จริงๆ ทหารญี่ปุ่นค่อนข้างโหดร้ายกับคนชาติอื่นมาก แปลกกับคนไทยไม่ค่อยมีปัญหาตอบคำถามเมื่อกี้ว่า ผมคิดว่ามัน

ก็คงดำเนินไป อาจจะมีคนอย่างคุณศุภวัฒน์ทำละครเพิ่มขึ้นอีก ทำมูมอื่น จริง ๆ มันมีหลายมูมซึ่งเสรีไทยบางสาย อย่างสายเงิน บางทีก็หึงหดหิด คือเขามาจากสายทหาร ขณะที่สายอังกฤษเป็น พวกพลเรือน ก็เลยทำอะไรซั๊กซ้า ก็มันดี คือมันไม่ได้สมูธ ทุกคน มีอุดมการณ์เข้ามา ก็จริง แต่ไปอยู่จริง ๆ มันก็ลำบาก โดดรัม ผิด เป้า ชาวบ้านเดือดร้อน

ดร.สิทธิธรรม

ผมคิดว่าวันนี้ บทสนทนาของกลุ่มพวกเราคุยกัน แล้วฟังดูมีลีลัน มันนั่งวิเคราะห์หัดดู พบว่าเราเริ่มที่จะเล่าเรื่อง ประวัติศาสตร์ของคนเล็ก ๆ ที่อยู่ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ บ้าง ล้ายอง ยายหับ หรืออย่างที่อาจารย์อนุสรณ์เล่า ทุกคนล้วนมี ประสบการณ์กับสงครามโลกครั้งที่ ๒

พอพูดถึงเรื่องมูมมองทหารญี่ปุ่น พอเราไปศึกษา หรือได้ยินได้ฟังประวัติศาสตร์ของคนเล็ก ๆ บ้าง เราจะพบว่า มี หลากหลายมูมที่แตกต่าง เช่น เมื่อต้นเดือนสิงหาคม สถาบัน ปรีดี พนมยงค์ได้นำหนังสือสารคดีเรื่องหนึ่งมาฉาย เป็นสารคดี ชื่อ ว่า เภา: อดีตจากป่า, คนแปลกหน้าที่ขุนยวม คนทำคือ คุณศุภร ชูทรงเดช, นุชจรี ใจแก่ง และศิริลักษณ์ กัณฑ์ศรี เรื่องนี้พูดถึง ชุมชนขุนยวมที่แม่ฮ่องสอน ว่าด้วยความทรงจำของคนเล็ก ๆ แล้วก็พบว่ามีคนไทยด้วย คนกะเหรี่ยงด้วย มีหลายชาติพันธุ์ แต่ว่าความทรงจำก็จะเป็นอีกแบบหนึ่ง

ในหนังสือคดีเรื่องนี้มีคุณนายคนหนึ่งที่ผมประทับใจที่แก่เล่ามาก แกบอกว่าแกไปเจอทหารญี่ปุ่นคนหนึ่ง เป็นคนเอากางเกงมา เป็นคนมีน้ำใจ ตอนที่ญี่ปุ่นแพ้สงคราม แกบอกเลยว่าเห็นใจเขา แล้วปิดท้ายด้วยว่า ถ้าชาติหน้าแกมีผิว แกก็อยากได้คนคนนี้เป็นผิว หรือบางคนก็บอกว่าไปออกกำลังกายกับทหารญี่ปุ่น นี่คือมันมีหลายแง่มุม ประวัติศาสตร์ของคนเล็กๆ จะช่วยให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์ในภาพใหญ่ได้ เพราะฉะนั้นศิลปะวรรณกรรม ละคร หรือภาพยนตร์ ผมเชื่อว่าวันหนึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่จะค่อยๆ ปะติดปะต่อ ภาพจากประวัติศาสตร์ขึ้นมาได้

เซ่นวงการศิลปะ ทุกวันนี้ผมเชื่อว่านักประวัติศาสตร์นักวรรณกรรม เขาก็ทำตัวคล้ายๆ กับคนหา “คนหาย” คือหาคนไปเรื่อยๆ แล้วก็เป็นคนเล็กๆ ในสังคม อย่างวงการศิลปะเอง มันน่าสนใจว่ามีอาจารย์เพาะช่างชาวญี่ปุ่นอยู่คนหนึ่งชื่อ “นายไวซาเซ” เขาไปช่วยงานรัฐบาลตอนที่มีการกวาดล้างศิลปินในงานฉลองรัฐธรรมนูญด้วย แต่พอวันที่ญี่ปุ่นบุกขึ้นมาไทย ไวซาเซถอดชุด แล้วเปลี่ยนเป็นชุดทหารญี่ปุ่นเลย อย่างนี้เป็นต้น

ทุกวันนี้เราก็พยายามจะหาชีวิตของหลายๆ คน หรืออย่างศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่นเองก็เคยเปิดในช่วงเวลานั้น แล้วก็สนับสนุนพวกอาจารย์ศิลป์ พีระศรี และลูกศิษย์ จัดนิทรรศการศิลปะให้ ผมก็ปิดท้ายตรงนี้แล้วกันว่า ผมคิดว่าประวัติศาสตร์ถ้าจะมีชีวิต เราในฐานะคนรุ่นหลังซึ่งเกิดไม่ทัน เราจะเป็นคนที่ช่วย

ต่อเติมประวัติศาสตร์ตรงนี้ให้กับคนรุ่นหลังต่อไปได้ เครื่องมือหนึ่งที่น่าสนใจก็คือการตีความด้วยละคร บทเพลง วรรณกรรม ศิลปะ ภาพยนตร์ หรืองานประวัติศาสตร์ที่เข้าไปหาคนเล็ก ๆ น่าจะมีวงพูดคุยเยาะ ๆ เรื่องเล่าอย่างที่คุณอาชญาสิทธิ์เล่า ผมฟังยังเพลินเลย ปิดท้ายว่าเราคงต้องช่วยกันและสร้างวงคุยกับคนอื่น ๆ อีกที่ทำ ที่เขียน ที่ค้นคว้าเรื่องอะไรแบบนี้ แล้วเราจะได้แง่มุมที่สนุก น่าสนใจ และรู้เรื่องประวัติศาสตร์เพิ่มขึ้น

ศุกวัฒน์

เสียชีวิตที่เด็ก ๆ (ที่ฟังอยู่ในตอนแรก) กลับไป รู้สึกว่าเรื่องราวที่เราคุยกันอย่างสนุกสนานนี้จะหายไปจริง ๆ จากยุคผมที่มันกลายเป็นเรื่องโรแมนติก สำหรับเขา (เด็ก ๆ ที่กลับไป) จะกลายเป็นตำนานไป จะกลายเป็นเรื่องที่มีจริงหรือ จริงหรือเปล่าไม่รู้ การพูดคุยเรื่องนี้ การส่งต่อเรื่องนี้คงต้องมีต่อไป

สาระอย่างหนึ่งจากประเด็นเสรีไทยที่ผมอยากให้คงอยู่และมีการส่งต่อ ผมเชื่ออย่างหนึ่งที่บอกไว้ในละคร *เสรีไทยสไตล์ คันทรี* ว่า ทุกคนมีเหตุผลของตัวเอง ทุกคนล้วนมาทำตามสิ่งที่ตัวเองเชื่อ ไม่ได้มีใครดีหรือเลว อย่างในละครซาดาโกะที่พูด จริง ๆ แล้วสุดท้ายไม่มีใครต้องการความทุกข์ ก็แค่นั้น

ประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะถูกเล่าต่อไปด้วยวิธีการไหนก็ตาม อย่างหนึ่งที่ต้องเลิกทำคือหาคนผิด เลิกเล่าแบบที่เราคุ้นเคยกันมา กรุงศรีอยุธยาแตกเพราะพระเจ้าเอกทัศน์ เหตุการณ์

นั้นเกิดเพราะคนนั้นคนนี้ แล้วทำอย่างไรที่ศิลปะใด ๆ ก็ตามที่จะเล่า เรื่องนี้ต่อไปจะเล่าเรื่องราวเหล่านี้ในแบบที่ทุกคนทุกฝ่ายมานั่งคุยกัน นั่งรับรู้ด้วยกันได้ ให้เด็กรุ่นต่อไปได้เห็นแง่มุมที่จริงสำหรับทุก ๆ คน ทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็น เป็นสิ่งที่อยากฝากไว้

เมื่อเข้าไปร่วมงานที่ธรรมศาสตร์มา ก็มีความย้อนแย้งที่เล่าอยู่ในหน้าประวัติศาสตร์หลายที่ว่า อย่างวันนี้เราพูดว่าเราต้องคิดถึงเสรีไทย เราต้องไม่ลืม เด็กรุ่นต่อไปต้องไม่ลืม แต่บางทีบอกว่า ไม่ ประเทศนี้เปลี่ยนแปลงมาถึงจุดนี้ได้เพราะการเปลี่ยนแปลงสมัยรัชกาลที่ ๕ คนเดียวกันกลับพูดว่าไม่จริง ๆ มันผ่านไปนานแล้ว ปัญหาคือเราไม่พร้อมจะรับข้อมูลจากหลาย ๆ ทาง เรายังเชื่ออย่างที่เราอยากเชื่อ ผมอยากให้เรากล้าที่จะเปิดใจคุยกันด้วยเหตุผลของทุกฝ่าย คุยให้เด็กรุ่นใหม่ฟังโดยไม่ต้องอย่าเพิ่งตัดสิน

อาชญาสิทธิ์

ผมเรียนภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีอยู่ครั้งหนึ่ง เคยนั่งคุยกับนักศึกษาสาว ๆ เขาคุยกันว่า ทำไมประวัติศาสตร์ไทยจึงน่าเบื่อมาก เรียนแต่เรื่องซ้ำ ๆ อยู่นั่นแหละ ทีนี้มีอยู่วันหนึ่ง ผมไปดูนิทรรศการกับอาจารย์ เป็นนิทรรศการเกี่ยวกับ ๑๔ ตุลา มันก็มีภาพที่เราเห็นคุ้นตา อยู่ดี ๆ อาจารย์ก็เดินมาที่ภาพที่ผมมองอยู่แล้วชี้ตรงขอบ ๆ ภาพว่า นี่ไง ผมนั่งอยู่ตรงนี้ ปกติเวลาเรามองภาพอะไร เรามัก

จะมองตรงกลาง มองที่จุดสำคัญของภาพ แต่ก็ยังมีคนที่บอกว่า
ผมนั่งอยู่ตรงนี้ ตรงขอบภาพ น่าสนใจมาก ยังมีตัวละครอีกหลาย
คนมากที่เรายังไม่ได้ศึกษาในเหตุการณ์เดียวกัน ผมคิดว่านี่เป็น
สิ่งสำคัญ ถ้าอยากจะฝาก ก็คงอยากจะฝากให้สนใจตัวละครที่
เรายังไม่ได้พูดถึง และยังนำค้นหาต่อไปเหล่านั้นครับ

ธรรมกถา วันสันติภาพไทย^๑

พระเดชพระคุณ พระธรรมโกษาจารย์

^๑ เรียบเรียงจากธรรมกถาที่แสดงในงาน “ประวัติศาสตร์มีชีวิต ๗๑ ปี วันสันติภาพไทย” เมื่อวันอังคารที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙ ณ ห้องอเนกประสงค์ ชั้น ๑ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร.

เจริญพร

ท่านเสรีไทย ผู้ทรงเกียรติ และท่านสาธุชน
ทั้งหลาย

วันนี้เป็นวันสันติภาพไทย ซึ่งคนรุ่นใหม่ไม่รู้จัก จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้มี นอกจากพิธีกรรมแล้ว ก็มีการสื่อสารกัน อาตมาเห็นเด็ก ๆ มาวันนี้มากมาย จะได้พูดกับเด็ก ๆ ว่าเรามีวีรชนร่วมสมัย คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยายของเรา ได้กู้ชาติ

วันสันติภาพไทยมีความสำคัญเพราะว่าเป็นวันที่ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้นำเสรีไทยร่วมกับคนไทยทั้งในและต่างประเทศ ประกาศว่าที่ประเทศไทยร่วมสงครามนั้นเป็นโมฆะ เพราะการเข้าร่วมสงครามของผู้นำในยุคนั้นไม่ได้เป็นความยินยอมพร้อมใจของคนไทย โดยนิตินัยท่านในฐานะผู้สำเร็จราชการฯ ก็ไม่ได้ลงนามในสัญญาร่วมทำสงครามด้วย และโดยพฤตินัยเราก็มีคนไทยต่อต้านญี่ปุ่น เช่น จังหวัดชุมพรก็มียุวชนทหาร มีผู้เสียสละมากมาย และด้วยความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับสัมพันธมิตรทั้งอเมริกาและอังกฤษ เราก็ไม่ตกเป็นผู้พ่ายแพ้ ไม่ต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมาก

ฐานะของท่านปรีดี ถ้าเทียบในทางประวัติศาสตร์ก็คือเหมือนกับพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งกู้ชาติเมื่อเราเสียกรุงศรีอยุธยา เพียงแต่ว่าท่านปรีดีดำเนินอย่างทันสมัยที่ไม่ทำให้เราต้องเป็นอาณานิคมของฝรั่งเหมือนกับเพื่อนบ้านของเรา อันนี้เป็นเกียรติภูมิที่ยิ่งใหญ่

นอกจากเราไม่ทราบแล้ว เรายังไม่เห็นถึงความเสียหายของผู้ร่วมขบวนการเสรีไทย ซึ่งประกาศว่าภารกิจที่ได้ร่วมกันเสี่ยงตายจะไม่ขอรับความดีความชอบใดๆ เป็นการส่วนตัว เพราะฉะนั้นท่านอาจารย์ปรีดีจึงไม่ตั้งพรรคการเมือง จึงไม่ฉวยโอกาสในขณะนั้นทำงานทางการเมืองเพื่อคะแนนนิยมส่วนตัว ซึ่งอาจจะต่างจากนักการเมืองยุคหลังที่ถ้าหากมีคะแนนนิยมก็ตั้งพรรค หวังจะเป็นผู้บริหารต่อ

วีรกรรมนี้ก็เป็นบทเรียนที่ทำให้คนรุ่นใหม่ที่จะหมดศรัทธาในความดีงาม ได้มองเห็นว่าชาติบ้านเมืองของเรานั้นมีผู้เสียสละ มีผู้ให้ความร่วมมือทุกระดับ ทั้งที่เป็นปัญญาชน คนชั้นสูง คนชั้นนำ แล้วก็ชาวบ้าน ทำไมท่านเหล่านี้จึงมีความรักชาติ รักเอกราช และสันติภาพ เพราะว่าท่านตระหนักถึงความสำคัญของการมีสันติภาพ

สันติภาพไม่ได้หมายถึงภาวะที่ปราศจากการชนฆ่าเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเข้าใจกัน มีความร่วมมือช่วยเหลือกัน มีสิทธิเสรีภาพ ซึ่งบัดนี้บ้านเมืองเราไม่มีทั้งเสรีภาพและสิทธิ และบางทีก็ไม่ทำหน้าที่ด้วย ฉะนั้น ความเป็นอยู่ของเรา แม้ไม่ได้ประกาศสงครามกับใคร แต่ตื่นเช้าขึ้นมาเราก็มีภาวะเกิดขึ้นในชีวิตของเรา ในครอบครัวของเรา ในธุรกิจการค้า ในความเป็นอยู่ เพราะว่าเรามีทั้งต่างชาติ ต่างศาสนา ต่างดาว หรือสิ่งที่แตกต่างจากเรา เข้ามายึดมาแย่ง

พระดุษฎี เมธังกูโร
(ภาพจากงานสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

เราดูความปลอดภัยในบ้านเมืองของเราขณะนี้ ใครจะรับรองได้ว่ามีความปลอดภัย สันติภาพหมายถึงเสรีภาพจากความกลัว เมื่อเราจะทำอะไร เรามีความรู้สึกสบายใจที่จะทำสิ่งนั้น เราต้องการความจริง ต้องการความถูกต้อง และสามารถเข้าถึงได้ เข้าหาได้ แต่ในภาวะที่มีสงคราม เสรีภาพหรือความปลอดภัยไม่มี เพราะฉะนั้นอันนี้ก็เป็นสิ่งที่มีความเชื่อมโยงกัน

เสรีภาพยังหมายถึงการมีสิทธิในชีวิตร่างกาย ในทรัพย์สิน ในการที่เราจะใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตามอัธยาศัยของเรา ไม่ถูกละเมิดด้วยอำนาจใดๆ

ในทางพุทธศาสนานั้น พุทธองค์บัญญัติรับรองศีล ๕ หรือสิกขาบท ๕ ประการว่าเป็นสิทธิที่เราจะมีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย ไม่มีการทำร้ายร่างกาย ไม่มีการเข่นฆ่า ซึ่งเป็นการละเมิดศีลข้อที่ ๑ ไม่ควรที่จะละเมิดสิทธิหรือกรรมสิทธิ์ในทางทรัพย์สิน ไม่มีการละเมิดในเรื่องของรักของหวง ไม่มีการบิดเบือนความจริงหรือทำร้ายจิตใจกัน แม้ด้วยวาจา ไม่มีการใช้ชีวิตอย่างไม่รับผิดชอบต่อกันอื่น ต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้น การที่พุทธศาสนาบัญญัติศีล ๕ เป็นพื้นฐาน เป็นการคุ้มครองสิทธิให้ทุกคนมีความปลอดภัยและมีความสุขตามอัฏฐกา

แต่มีสิทธิแล้วต้องมีหน้าที่ที่เราต้องปฏิบัติด้วย เรามีหน้าที่ต้องเคารพกฎหมาย เคารพจารีตประเพณี เคารพตามลัทธิศาสนาที่เราเชื่อถือ ซึ่งก็ล้วนแต่สอนให้เราเห็นแก่คนอื่น รักคนอื่น ให้เราเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ ให้เราเสียสละประโยชน์เบื้องต้นเพื่อประโยชน์เบื้องสูง แล้วในที่สุดไม่เพียงแต่รักตัวเอง รักครอบครัวของตัวเอง รักสังคม ประเทศชาติของเรา รักมวลมนุษยชาติ แต่ยังรักไปถึงสรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อมทั้งหลายทั้งมวลซึ่งรวมกันเป็นโลกของเรา

พิภพนี้มีหนึ่งเดียว พระพุทธเจ้าสอนให้เราเข้าถึงความเป็นจริงและมีหน้าที่ปฏิบัติเพื่อสร้างสันติในตน สันติในตนคือสร้างสันติในครอบครัว หมู่คณะ หรือสังคมประเทศชาตินั้นๆ และด้วยการสร้างสังคมที่เป็นสุข สังคมที่สันติในแต่ละประเทศชาติ โลกนี้ก็จะสันติภาพได้

แน่นอนต้องมีบางคนที่ไม่ต้องการให้โลกสงบสุข เพราะเขาได้รับประโยชน์จากการค้าอาวุธ จากการสร้างความขัดแย้ง แล้วได้ผลประโยชน์ แต่ถามถึงส่วนลึกในชีวิต ในจิตใจของเขา ต้องการชีวิตจิตใจที่สงบสุขหรือไม่ ถ้าเราตอบอย่างซื่อสัตย์ก็จะเห็นว่าทุกคนต้องการสันติสุข เพื่อตัวเอง เพื่อครอบครัวของตัวเอง แต่บางครั้งความหลงผิดที่เรียกอวิชชา ทำให้มนุษย์เราเห็นประโยชน์เฉพาะหน้า เห็นเฉพาะประโยชน์ส่วนตน พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นคนสกปรก ทำโลกนี้ให้สกปรกด้วย ทั้งสิ่งแวดล้อม ทั้งสังคม ทั้งด้านจิตใจ เพราะอะไร เพราะคนที่มีจิตใจหรือความคิดเห็นที่ผิดพลาดสกปรก จะทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองบรรลุสิ่งที่ตนเองต้องการ เขาทำให้โลกนี้ร้อนขึ้น จนกระทั่งสรรพสัตว์อยู่ไม่ได้ เขาทำให้โลกนี้เกิดความรุนแรง เป็นพิษ แม้อรณิกก็ตาย เพื่อนร่วมสังคมก็ตาย และในที่สุดตัวเขาเองก็ไม่สามารถมีความสุขได้ ดังนั้น การที่เรามีโอกาสได้มาทบทวนถึงความหมายของสันติภาพในวันนี้จึงมีความสำคัญ และช่วยกันสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นในชีวิตจิตใจของเราตามวิถีทางของความเชื่อของแต่ละท่านที่เป็นศาสนิก

คนเราต้องมีศาสนาประจำใจ แต่ศาสนาที่คนไทยเรายอมรับ ไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ ปัจจุบันก็ถูกละเลย ศาสนาในทางความเป็นจริงของเรา เป็นศาสนาทุนนิยม บริโภคนิยม เป็นศาสนาที่เน้นตัวเองเป็นสำคัญ ดังนั้น เมื่อเราเห็นแต่ตัวเองเท่านั้น เราจึงเป็นคนโดดเดี่ยว หงอยเหงาอยู่

ท่ามกลางฝูงชน เรามีตบอด เราหนวก เราเป็นใบ้ ไม่ได้ยินเสียง ร่ำร้องขอความช่วยเหลือ ไม่ได้ยินเสียงทักท้วงของเพื่อนมนุษย์ และไม่ได้ยินเสียงทักท้วงของสรรพสัตว์ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย

มนุษย์ใช้ชีวิตอย่างเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ใช้ชีวิตอย่าง ล้างผลาญ และเช่นฆ่าแม่กระทั่งมารดา บิดาของตน รวมทั้ง มารดาที่เป็นโลกพิภพของเราด้วย คนไทยนับถือแม่ธรณีว่าเป็น แม่ของเรา คนโบราณนั้นแม้จะเดินก็เดินเบาๆ ในพุทธศาสนา แบบมหายานหรือเถรวาท พระสงฆ์ที่ท่านเดินบิณฑบาต เดิน จงกรม ท่านจะเดินให้เบาที่สุด ไม่กระแทกกระทั้น ไม่ลงสัน ไม่ส่งเสียง เดินเสมือนอยู่บนแม่ของเรา ไม่อยากให้แม่เจ็บ เพราะ ฉะนั้นการเดินจะมีสติ เดินด้วยความสำรวมระวัง ด้วยความ เกรงอกเกรงใจ เป็นท่าทีที่หล่อหลอมสังคมไทยเราให้เป็นสังคมที่ ยอม เย็น แล้วก็หยุดความต้องการของตน

แต่ปัจจุบันนี้เรามีปัญหา เนื่องจากโลกเป็นโลกที่ไม่ มีพรหมแดน มีการสื่อสารอย่างรวดเร็ว มีทุนทรัพย์หมุนเวียน มหาศาล คนไทยเดี๋ยวนี้ไม่ได้สูญเสียแผ่นดินด้วยการรบอย่าง ในสมัยท่านปรีดีอีกแล้ว เราจะสูญเสียที่ดินเพราะเราเต็มใจขาย ไร่ละล้านสองล้านให้กับชาวต่างชาติที่มาลงทุน เราครอบครอง ที่ทางเพื่อเราจะได้มีเงิน แต่เงินเราใช้ปีสองปีก็หมด แล้วเราก็ บุกป่าทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติต่อไป เพราะฉะนั้นสังคม ไทยอีกไม่นาน ถ้าเราไม่ตื่นตัว เราจะพบว่าเราอาศัยแผ่นดินนี้

อยู่ในฐานะลูกจ้าง รับเงินเดือนราคาถูกจากนายทุน จากคนต่างชาตินี่เข้ามาซื้อที่ดินของเราไปลงทุนในกิจการต่างๆ อาศัยกฎหมาย อาศัยคนที่มีอำนาจบริหารที่จะให้ความร่วมมือหรือไม่รู้เท่าทัน แล้วทำให้คนไทยอยู่ในฐานะลำบาก

เอาตามคิดว่าคนรุ่นใหม่ใหม่จำเป็นจะต้องนึกถึงเอกราช นึกถึงเสรีภาพให้สมกับสมัยที่มีเทคโนโลยี มีการเชื่อมโยง เคลื่อนย้ายทุนต่างๆ รวมทั้งมีการวางแผนที่จะให้โลกเราหมุนไปในทางที่เขาต้องการ ในทางพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าโลกเราหมุนไปตามเวทนา สัตว์โลกทั้งหลาย รวมทั้งนายทุนด้วย ต้องการสุขเวทนา เราทำทุกอย่างเพื่อให้ได้เงินเดือน เพื่อให้ได้อำนาจ ตำแหน่ง เพื่อเราจะได้ใช้สิ่งเหล่านั้นแสวงหามาคงไว้รักษาไว้ ซึ่งความสุขที่เราได้สัมผัส ได้ดื่มกิน ได้พบ ได้เห็น

แล้วถ้าเราติดอยู่ที่ความสุขแบบนี้ เรามีความโลภ กอบโกยความสุขแบบนี้มากเท่าใด สันติสุขในจิตใจของเราก็จะหายไป แล้วเราจะเป็นต้นเหตุให้ผู้อื่นมีความทุกข์ มีความเดือดร้อนมากมายด้วย เพราะในการแย่งชิงวัตถุสิ่งของ ตำแหน่ง รวมทั้งทรัพยากรที่โลกเรามีจำกัด แต่ความต้องการหรืออัตถะของมนุษย์ไม่จำกัด ยิ่งโลภมากเท่าไร ได้มาแล้วก็อยากได้มากขึ้นไปอีก ก็ยิ่งทำให้เป็นอันตรายต่อโลกของเรา

คนซึ่งไม่รู้จักความสุขย่อมไม่สามารถสร้างสันติสุขได้ การประพฤติปฏิบัติธรรมที่พระพุทธเจ้าสั่งสอนเป็นหนทางสร้างสุขขึ้นในตน แล้วทุกคนไม่ต้องซื้อหา ทุกคนบังคับ เรียกร่องจาก

คนอื่นไม่ได้ แต่ต้องสร้างด้วยตนเอง ต้องลงทุน ลงแรง เสียเวลา สละกระทั่งชีวิต ความเหนื่อยยากทั้งหลาย เมื่อเราทำความดี สิ่งที่เราได้ เราได้เห็นคุณงามความดีเกิดขึ้นทุกแห่งหน เรามีความสุขใจ มีความภูมิใจ มีความพอใจในชีวิตของเรา ยิ่งเห็นคนอื่น มีความสุขเพราะเราช่วยเขาได้มากเท่าไร ความสุขนั้นก็ทวี ตริคุณมากขึ้น

ตรงกันข้าม ถ้าเรารู้สึกว่าเราเห็นความทุกข์ของผู้อื่น เรารู้สึกผิด รู้สึกเศร้าใจ รู้สึกอยากเปลี่ยนแปลงแก้ไข ให้ทุกอย่าง ดีขึ้น เพราะฉะนั้นถ้าเรามองจิตใจของเราเป็น ไม่ตกเป็นทาส ของเวทนาที่เป็นความเพลิดเพลีน สามารถอยู่เหนือเวทนาได้ ก็จะเป็นบุญแจ่มใสไปสู่สันติสุขในจิตใจและสันติภาพในโลกได้ตาม ลำดับ

ในทางพุทธศาสนา ท่านให้เรา รู้จักการเจริญสติ คือ อย่าลืมตัวเอง รู้การเคลื่อนไหว รู้ใจคิดนึก รู้ทุกขณะที่มีสิ่งเข้ามา ประสบ มาพบกับจิตใจของเรา จิตใจเราถูกปรุงแต่งให้ฟูบ้าง แฝบบ้าง ตามสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อจิตฝึกดีแล้วย่อมสามารถคงที่มีความมั่นคง มีความตั้งมั่น อยู่กับความดี ความงาม และความจริง ที่จริงนั้นเราต้องมองให้เห็นความจริงก่อน การเห็นความจริง ยอมรับความจริงได้ ทำให้เกิดการยอมรับ ไม่มีความขัดแย้งในจิตใจของตน จากนั้นความสุขก็เกิดขึ้น ความดีและความงามก็ตามมา ดังนั้น การปฏิบัติธรรมหรือการส่งเสริมให้มี

การประพฤติปฏิบัติธรรมะเป็นเรื่องจำเป็น ถ้าเราต้องการสร้างสันติภาพขึ้นในจิตใจ

อย่างไรก็ตาม ในสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อแก่การปฏิบัติธรรม แม้เราจะมีสถาบันพุทธศาสนา มีวัดอยู่มากมาย แต่เมื่อไม่มีผู้ใดปฏิบัติธรรม แสงสว่างในโลกก็ไม่เกิด มันเหมือนกับเราสร้างตะเกียง เราทุ่มเทเวลาเงินทองประดับประดาโคมตะเกียงให้สวยงาม เอาไว้อวดนักท่องเที่ยว อวดผู้คน ว่าเรามีตะเกียงมีค่า แต่เราไม่สนใจน้ำมันและไส้ตะเกียงเลย ไส้ตะเกียงและน้ำมันตะเกียงคืออะไร ก็คือบุคคลผู้ที่ประพฤติปฏิบัติธรรม ถ้าตะเกียงไม่มีไส้ก็จุดไม่ติด ตะเกียงแม้มีไส้ ถ้าไม่มีน้ำมันก็จุดไม่ได้ ตะเกียงไม่มีไส้ยังสามารถส่องแสงสว่างได้ แต่ปัจจุบันนี้เราสนใจแต่เรื่องโปะตะเกียง

เปรียบเทียบกับเหมือนกับเราสนใจสร้างวัดวาอารามใหญ่โต บูรณะโบสถ์วิหาร สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ แต่ในจิตใจของประชาชน รวมทั้งคนในวัด ไม่มีการปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้นแสงสว่างแห่งธรรมะไม่เกิดขึ้น ไม่สามารถส่องสว่างให้แก่สังคมและโลกเราได้ จำเป็นที่เราจะต้องหันกลับมาทบทวนว่าเราขาดสิ่งใดไป มิฉะนั้นแล้ว วันข้างหน้าที่เราจะมองเห็นก็คือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ความล่มสลายของครอบครัว เราเห็นอยู่ทุกแห่ง เด็กของเราปัจจุบันนี้พ่อแม่ไม่เคยอยู่ด้วยกัน พ่อแม่เลิกรักกันง่าย หรือบางทีก็ถูกเศรษฐกิจบีบบังคับให้ต้องหาเงิน แล้วไม่มีเวลาดูแลลูก ลูกก็มีปัญหา เมื่อเด็กมีปัญหาก็คจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีปัญหา

ในอนาคตต่อไป เราสร้างปัญหาเพื่อมาแก้ปัญหา แต่แก้ปัญหา ยากกว่าการป้องกันหลายเท่า แต่เราก็ไม่เปลี่ยนนโยบายที่จะ ป้องกันปัญหา

นอกจากเด็ก ๆ ขาดความรักแล้ว ประชาคม ชุมชนของเราก็ขาดความรัก เกิดความแตกแยก ชัดแย้ง ไม่ต้องมองไกล มองแคในวัด ปัจจุบันวัดก็ไม่ใช่ชุมชนที่มีความสุขเหมือนกับในอดีต ในอดีตมีพระพุทธรูปเจ้าเป็นพ่อ พระธรรมเป็นแม่ พระสงฆ์เป็นพี่ มีเจ้าอาวาสหรือหลวงพ่เป็นผู้ดูแล มีสิ่งใดก็เป็นห่วง เป็นใยกัน ปัจจุบันนี้ก็ต่างคนต่างอยู่ จำเป็นต้องทำให้วัดเป็นชุมชนและจำเป็นต้องทำให้ชุมชนของเรามีวัด

ปัจจุบันชุมชนของเราก็ไม่จำเป็นต้องมีวัดก็ได้ อย่างเช่นเราไปอยู่ในคอนโด ในห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ซึ่งมีคนอยู่เป็นพันเป็นหมื่น ถามว่าจะสวดมนต์ตรงไหน จะไหว้พระ ทำสมาธิตรงไหน ไม่มีเลย มีแต่ห้องบันเทิง มีแต่ห้องสนุกสนาน กินอยู่ใช้สอย เรามีห้องน้ำ ห้องครัว ห้องดูทีวี แต่เราไม่มีห้องสำหรับทำความสงบ ฉะนั้น เราสร้างชุมชนโดยไม่ต้องมีวัดก็ได้ แล้วผลเป็นยังไง ผลก็คือเติบโตหรือเป็นอยู่แบบที่หิวโหยทางจิตวิญญาณ

ฉะนั้น ทิศทางการพัฒนาบ้านเมืองของเราต้องเปลี่ยน ต้องทำวัดให้เป็นชุมชน และทำให้ชุมชนของเรามีวัด อาตมาเคยไปเห็นประเทศบางประเทศ ทุกบ้านจะมีห้องพระ เขาเสมือนว่ามีวัดอยู่ในบ้านของเขาเอง วัดของชุมชนก็มี หมู่บ้านก็มีวัดของหมู่บ้าน แต่ในบ้านก็จะมีห้องบูชาของเขาเอง ถ้าเป็นอย่างนี้

เราก็จะมีมิติด้านจิตวิญญาณ มีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ยามมีความทุกข์เพราะความโลภ ความโกรธ ความหลง เราก็มีเวลาได้สงบจิต ชำระใจ ให้มีกำลัง ให้มีความสะอาด สว่าง สงบทุกวัน ทุกคืน แต่ถ้าเราขาดสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ไป ก็น่าเป็นห่วงว่าคนในยุคต่อไปจะมีความสงบเมื่อไหร่

ยิ่งเรามีเกม มีการสื่อสาร ซึ่งมีความประณีต ติดอกติดใจ สนุกสนานเร้าใจจนกระทั่งปล่อยวางไม่ได้ เราก็จะเห็นว่าเกมบางเกมทำให้คนเดินไปตกหน้าผา ตกสระน้ำ เดินไปกลางถนน รถชน ขับรถไป เล่นเกมไป พูดโทรศัพท์ไปก็มี เราทำอะไรอย่างขาดสติ เป็นปัญหาที่เห็นได้ง่าย

แต่นี้ก็ไม่เท่าไร เป็นเรื่องส่วนตัว แต่เรามีผู้บริหารหรือผู้ที่มีอำนาจ ซึ่งตัดสินใจทำกิจการใดๆ กระทั่งกับคนจำนวนมาก กระทั่งกับคนค่อนข้าง เวลาเขาตัดสินใจ เขามีสติ มีปัญญาหรือไม่ มีเมตตาอยู่ในจิตใจหรือไม่ อันนี้ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่น่าเป็นห่วงกว่า เพราะถ้าคนเห็นผลประโยชน์ อำนาจ ความยิ่งใหญ่เป็นที่ตั้ง เราก็คงยากจะมองเห็นสันติภาพเกิดขึ้น

บ้านเมืองที่สวยงามถูกทำลายไปต่อหน้าต่อตาเรากี่เมืองแล้ว อารยธรรม พระพุทธรูป ถูกยิงทำลายไปเท่าไรแล้ว ในยุคของเราเอง แล้วไม่แน่ ถ้าหากเราไม่หยุดยั้งสิ่งเหล่านี้ก่อนเราจะจากโลกนี้ไป เราอาจจะเห็นโลกนี้แตกสลายหรืออยู่ด้วยความทุกข์ทรมาน จนคนไม่อยากจะอยู่อีกต่อไปก็ได้ เพราะฉะนั้นความจำเป็นที่จะต้องกลับมาแสวงหาสันติภาพจึงเกิดขึ้น

สันติภาพไม่ได้หมายถึงการที่เราหลบลิ้นหนีหน้าจากสังคมที่มีปัญหา งามมือเงำ สวดมนต์ให้ทุกอย่างดีขึ้น แต่เราจำเป็นจะต้องร่วมมือกันทุกศาสนา ทุกชุมชน ทุกชาติ ที่จะแสวงหาคคุณค่าที่ถูกต้อง แล้วร่วมกันส่งเสริม ปฏิเสธสิ่งที่ผิดพลาด สิ่งที่ไม่ถูกต้อง

คนรุ่นใหม่นอกจากไม่โกงแล้ว ต้องไม่ยอมให้คนอื่นโกงด้วย นอกจากไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแล้ว ต้องไม่让别人ทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย นอกจากไม่ใช้ชีวิตที่ฟุ่มเฟือยแล้ว ก็ต้องชักชวนเพื่อนให้ลดความฟุ่มเฟือยด้วย แต่ปัจจุบันเมื่อเรามาดูผู้นำศาสนา พระสงฆ์ เราจะหาพระสงฆ์ที่เป็นแบบอย่างในทางจริยธรรม ในทางเสียสละ บริสุทธ์ มีสติปัญญาที่เหนือกว่าญาติโยมก็จะหายากขึ้น ดังนั้น จึงต้องมีการกลับมาฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ ให้มีความสำคัญ มีความหมายขึ้นมา

เอาตมาคิดว่าท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นท่านหนึ่งที่มีความเข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้ง โดยส่วนตัวเอาตมาเคยได้ยินเท็จจริงเป็นอย่างไรต้องถามทายาทท่าน ท่านอาจารย์ปรีดีเป็นคนรักาศิล ๕ ทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่เคยมีอะไรที่ต่างพร้อย ถ้าเราเชื่อเรื่องพระธาตุเป็นของจริง ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ก็มีพระธาตุ แต่ถ้าเราไม่คิดว่าเรื่องพระธาตุเป็นเรื่องสำคัญ เราดูเกียรติประวัติ ความเสียสละ และสิ่งที่ท่านมอบไว้ให้แก่ทายาท ก็จะทำให้เห็นว่าเต็มไปด้วยคุณงามความดี ความน่านำภาคภูมิใจ และ

แน่นอนว่าสิ่งที่ดี สิ่งที่เป็นอุดมคตินั้นต้องยาก ต้องลำบาก ต้องเสียดสี แต่เราก็มีความสุขใจ มีความเข้มแข็งในจิตใจของเรา ที่เราจะเป็นแสงสว่างส่องทางให้โลกและต่อเทียนนี้ ส่องแสงจากตะเกียงนี้ให้เกิดประทีปแสงสว่างกว้างไกลไปเรื่อย ๆ ตามลำดับ

อาตมาภาพขออัญเชิญพุทธภาษิตที่ท่านอาจารย์ปรีดี และท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ยึดถือ คือ “ธรรมะย่อมรักษา ผู้ประพฤติธรรม” แต่การประพฤติธรรมในปัจจุบันนี้ยากเย็นเหลือเกิน ในทางเศรษฐกิจก็อาจจะพราวพวกเราไป เพราะเราเข้าใจว่าต้องหาเงินเยอะ ต้องมีเงินมากจึงจะมีความสุข แต่ที่จริงแล้ว พระพุทธเจ้าท่านก็วางแบบอย่างให้เห็นว่า บัจจัย ๔ เท่าที่เรามีเพียงพอ ให้เราหาบัจจัยที่ ๕ เลี้ยงชีวิต แต่บัดนี้เราลิ้มบัจจัยที่ ๕ ไป หาแต่บัจจัย ๔ ไม่รู้จักสิ้น แล้วก็เพิ่มบัจจัยที่ไม่จำเป็นเข้าไปอีก เพราะฉะนั้นชีวิตของเราทั้งหมดทุ่มเทไปกับการผ่อนส่งบ้าน รถยนต์ ตลอดจนต้องมีสิ่งที่คนอื่นเขามี แต่เราก็ไม่มีความสุขอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงควรกลับมาทบทวนที่เราต้องประพฤติปฏิบัติธรรมให้ร่วมสมัย สมสมัยกับสังคมที่จะมาถึง

บางที่อาจจะต้องมีชุมชนที่แม้จะไม่ได้อยู่ด้วยกันเป็นหมู่บ้าน แต่ก็ยังเป็นชมรม เป็นหมู่คณะ ที่สามารถมาพบปะกันทำประโยชน์ร่วมกัน ถามไถ่ทุกข์สุขด้วยกัน บางที่การป่วยเป็นเอดส์ การเป็นมะเร็ง กลับทำให้เกิดชุมชน เกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนร่วมชะตามากขึ้น และเรื่องราวในการเกิดสงครามทุกครั้งก็จะเป็นเรื่องสะเทือนใจ ในด้านหนึ่ง สงครามโหดร้าย โหดเหี้ยม นำมาซึ่ง

ความยากจน ความทุกข์ ความพลัดพราก ความสูญเสีย ซึ่งคนทั่วไปก็ไม่ต้องถาม แต่อีกด้านหนึ่งสงครามก็เป็นบทเรียนให้เราเห็นความเสียสละ เห็นความรัก ซึ่งมีอยู่ในจิตใจของผู้คนในเวลานี้

ประเทศเกาหลีถูกมหาอำนาจแยกออกเป็น ๒ ประเทศตามลัทธิการเมือง พี่น้องครอบครัวเดียวกันต้องพลัดพรากจากกัน ยามที่ได้มาพบกัน เราก็จะเห็นความดีใจและความเสียใจอยากจะรวมกัน อยากจะอยู่ด้วยกัน แต่ยังไม่เกิดขึ้น มีพระรูปหนึ่งท่านพูดว่าถ้าคนเกาหลีรักกัน รวมชาติกันได้ คงจะมีความสุขกว่านี้ ถ้ารัฐบาลไม่มีนโยบายรวมชาติ เราต้องเปลี่ยนรัฐบาล แสดงว่าท่านมีเป้าหมายชัดเจนว่าจะอะไรเป็นคุณค่าสูงสุด ลัทธิการเมืองหรือรัฐบาลไม่สำคัญ เปลี่ยนได้ ถ้าเป็นประชาธิปไตยเราก็เปลี่ยนแบบประชาธิปไตย ถ้าเป็นประเทศที่ใช้ระบอบการปกครองอื่น เราก็เปลี่ยนด้วยวิธีอีกแบบหนึ่ง แต่ว่าเป้าหมายสูงสุดคือให้เกิดความรัก ความเมตตา การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

เพราะการแบ่งแยก ความขัดแย้ง ความหวาดระแวง นำมาซึ่งความวุ่นวายใจ เดียวนี้เราก็ไม่สบายใจกับเพื่อนต่างศาสนา มีการยุแหย่ ยุยง ให้เราระแวงกันและกัน พุทธกับคาทอลิกที่ทำงานด้วยกันก็ถูกเรียกว่าเป็นพุทธทอลิก พุทธกับมุสลิมที่ร่วมงานกันก็อาจจะถูกมองในทางเข้าใจผิด แต่อาตมาเชื่อว่าแนวทางการสร้างสันติสุข อย่างอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

เคยทำก็คือว่า ให้พลังทางศาสนาต่าง ๆ ได้กลับมาร่วมมือกัน เพื่อให้ศาสนิกของตนเข้าถึงหัวใจของธรรมะในศาสนาของตน เมื่อประพฤติปฏิบัติตามแล้วยกย่องศาสนาอื่น เห็นศาสนาอื่นเป็นเพื่อน แล้วร่วมมือกันทำให้โลกเราเป็นอิสระจากวัตถุนิยม จากบริโภคนิยม ตามที่อาจารย์พุทธทาสท่านได้แนะนำก็เป็นหนทางเดียวที่ทำให้เกิดสันติสุขในโลกของเรา ในประเทศไทยของเราในวันข้างหน้า

อาตมาหวังว่าการที่ได้มารำลึกถึงท่านผู้เสียสละทั้งทางโลกและทางธรรมที่ล่วงลับไปแล้ววันนี้ จะทำให้เราคิดต่อ ทำต่อในเรื่องที่ทำให้เกิดสันติสุขขึ้นในจิตใจ ในสังคมของเรา

ท่านนัท ฮันท์ ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณยิ่งใหญ่ ท่านหนึ่ง ท่านได้พูดถึงที่เวียตนามว่า ถ้าต้องเลือกระหว่างการมีพุทธศาสนาอยู่ในสังคมกับให้สังคมมีสันติภาพ ท่านต้องเลือกอย่างหลัง เพราะถ้าสังคมมีพุทธศาสนาแต่สังคมมีสงคราม ผู้คนจะปฏิบัติธรรมไม่ได้ พระเจ้าก็อยู่ไม่ได้ ญาติโยมก็เดือดร้อน ในสงครามรักชาติ ๕ ก็ไม่ได้

อาตมาเคยคุยกับบางท่าน เขาบอกว่าในสงครามทุกคนต้องเอาตัวรอด บางที่เรายิงคนอื่นด้วยความกลัวตาย กลัวเขาจะยิงเรา เราก็อิงเขาก่อน ทั้งที่เราก็ไม่ต้องการจะชนฆ่า แต่เราต้องป้องกันตนเอง เพราะฉะนั้นความขาดแคลนก็เหมือนกัน ทำให้เราต้องลักขโมย ต้องเอาสิ่งของที่จำเป็นไว้ก่อน ไม่สามารถแบ่งปันคนอื่นได้ ต้องโกหก ต้องว่าร้าย ต้องขายเพื่อนเพื่อเอา

ตัวรอด ในสภาพสงคราม สัญชาตญาณของสัตว์จะมีมากเหนือความเป็นมนุษย์ของเรา แต่ในยามที่เรามีสันติสุข ผู้คนจะปฏิบัติธรรมได้ เพราะฉะนั้นในสภาวะสงคราม แม้มีพุทธศาสนาเราก็ปฏิบัติธรรมไม่ได้ แต่ในภาวะที่ทุกคนมีความสุข เศรษฐกิจไปได้ ทุกคนมีกินมีใช้ เขาจะโยยหาอาหารทางจิตวิญญาณ ถึงเวลานั้นพุทธศาสนาจึงกลับมามีความหมาย เพราะตอบสนองความต้องการส่วนลึกของมนุษย์ได้

คนเราไม่ได้เกิดเพียงเพื่อมีอาหารกิน มีความสุขสำราญไปวันๆ หนึ่ง เรามีความคิด มีจิตวิญญาณที่ต้องการสิ่งที่สูงกว่านั้น และสิ่งที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะไปเข้าถึงก็คือเรื่องศาสนธรรม ดังนั้น อาตมาคิดว่าข้อเสนอที่ท่านเห็นว่าควรจะต้องสร้างสันติภาพให้ได้ก่อน ศาสนาจะงอกงามตามมาจึงเป็นเรื่องสำคัญ

แต่ในมุมมองพุทธศาสนานั้น สันติภาพกับศาสนาเป็นไวพจน์กันและกัน คือเป็นสิ่งเดียวกัน ถ้าเรามีพุทธศาสนาอย่างแท้จริง สันติภาพก็จะเกิดขึ้น เพราะชาวพุทธไม่เคยสั่งสอนหรือส่งเสริมให้มีการเบียดเบียนกัน ทั้งกาย วาจา และใจ ถ้าเป็นชาวพุทธที่แท้ เป็นสังคัมพุทธที่แท้ สังคัมของเราต้องมีความสุข แต่ถ้าเราคิดแต่มุมมองนี้ฝ่ายเดียว เราก็ต้องยอมรับความจริงว่าบางคนไม่ได้นับถือศาสนาพุทธหรือบางคนก็ไม่ได้เป็นพุทธอย่างแท้จริง ดังนั้น ในบ้านเราก็จะมีบางคนที่ต้องการเอาชนะ ต้องการครอบครอง ต้องการความยิ่งใหญ่ ใช้ทุน ใช้วาทกรรม หรือใช้สิ่งที่ตนเองมี เพื่อที่จะได้ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ

โดยไม่ถามว่าความสำเร็จ การเป็นผู้มั่งคั่ง ผู้ยิ่งใหญ่ นั้น ทำลายครอบครัว ชุมชน และสันติสุขของผู้อื่นอย่างไร

การทำให้ทุกคนกลับมาประพฤติปฏิบัติธรรม มาเข้าใจคุณค่าและเป้าหมายของชีวิตจึงเป็นเรื่องสำคัญ หากเราทำให้คนอื่นมีธรรมะไม่ได้ เราก็ต้องทำให้ตัวเองมีธรรมะให้มากเข้าไว้ และยิ่งจำเป็นต้องทำให้มากขึ้นเมื่อทุกคนทอดทิ้งธรรมะ ถ้าเราทิ้งธรรมะ ธรรมะจะไม่สามารถคุ้มครองเราได้ การชักชวนให้ผู้อื่นมีธรรมะ โดยที่เราทำตัวเป็นตัวอย่าง ให้ความร่มเย็น ให้ความเป็นมิตรกับคนอื่น จึงเป็นหนทางเดียวที่เราจะช่วยกันสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้

วันนี้เป็นวันสันติภาพไทย อาตมาคิดว่าประเทศไทยในความคิดหวังของคนจำนวนมาก น่าจะเป็นที่มั่นพุทธศาสนา แต่วงเล็บในความเป็นจริง เราด้อยกว่าศรีลังกา ด้อยกว่าพม่า ด้อยกว่าเขมร ลาว เพราะประเทศเหล่านี้ประชากรของเขารักษาศีล ๕ ได้เกือบครบทุกวันและทุกข้อ แต่มีวันไหนบ้างที่พวกเรารักษาศีล ๕ ได้ครบทุกข้อหรือรักษาได้ทุกวัน เราเลือกรักษาศีลแบบข้อบปั๋ง คือเราชอบอะไรเราก็รักษาข้อนั้น ซึ่งไม่ได้ขัดเกลากิเลสอะไรของเราเลย

ท่านอาจารย์พุทธทาสสอนว่า ปฏิบัติธรรมข้อเดียวก็พอ ให้มีความจริงใจ ถือศีลข้อเดียวก็พอ คือข้อที่เราถือไม่ได้มันทำให้เรามีความจริงจัง จริงใจ และเมื่อเราทุ่มเท เอาชนะใจตนเองได้ในเรื่องนั้น ๆ เราก็จะสามารถเอาชนะทุกอย่างได้

การปฏิบัติธรรมที่ว่ามีสติ ระลึกรู้ อยู่ อะไรเกิดขึ้นในตัวเรา เรากำลังทำอะไร เป็นอะไร เราจะพลิกสถานการณ์แก้ไข พลิกจิต พลิกใจของเราอย่างไร เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ หากเราทุกท่านทั้งหลายสนใจปฏิบัติตามนี้ก็จะสามารถดำรงรักษาพุทธศาสนาไว้ต่อไปได้

พุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาประจำชาติก็ไม่ใช่เป็นไร แต่เป็นศาสนาประจำใจของเราทุกคนให้ได้ก่อน แล้วความเป็นศาสนาของชาติก็จะตามมา แต่ที่เป็นของชาติ แท้จริงในจิตใจของเรานั้นเป็นของปลอม แล้วก็จะส่งผลเสียตามมาในหลายกรณี อย่างที่เราทำโครงการใหญ่ ๆ ระดับชาติ มีการฉ้อฉลหลอกลวง โกหกปิดบัง ปิดเบือนตลอดเวลา เพราะฉะนั้นเราต้องกลับมาที่เรื่องสัจจะ ความจริงใจ แล้วก็ยืนยันความจริงเป็นสิ่งสำคัญ

คนพูดความจริงอาจจะถึงแก่ความตายได้ แต่ความจริงยังไม่ตาย และผู้ที่รักษาความจริงจะเป็นคนที่ไม่ตายด้วย เขาอาจตายในทางร่างกาย แต่คุณงามความดีเขายังอยู่ ตัวยตายแต่ชื่อยังเหมือนดังเสรีไทยในอดีตได้ทำไว้

ในท้ายที่สุดนี้อาตมาขอแนะนำพุทธพจน์ซึ่งพระบรมศาสดาสั่งสอน แต่เราอาจจะเข้าใจความหมายไม่ถูกต้อง เวลาที่เรามีความระลึกถึงผู้ที่จากไป เรานำปัจจัยไทยทานไปถวายพระสงฆ์ ท่านก็จะบังสุกุล แปลว่าเอาสิ่งที่ทิ้งแล้วมาทำให้เป็นประโยชน์ เอาผ้าห่อศพมาซัก มาเย็บ มาย้อม เป็นผ้าจีวร แล้วก็ใช้สอยในการปฏิบัติธรรม พระสงฆ์ไม่สามารถซื้อผ้าราคาแพง แหวว

เป็นที่รำลือ หรืออิจจาริษาได้ มีวินัยห้าม แต่ผ้าบังสุกุลเต็มสติปัญญาเข้าไป สิ่งที่เป็นของเสียเหล่านี้ก็จะกลายเป็นคุณค่ามหาศาล เหมือนดังขยะอาจเป็นปุ๋ยให้ต้นไม้งดงามได้ แต่ถ้าเราไม่มีปัญญาหรือฉลาดเพียงพอ ของที่ทิ้งขว้างและหมักหมมก็จะเน่าเหม็นเป็นพิษ เป็นปัญหาของเราต่อไป

เมื่อถวายผ้าบังสุกุลนั้น พระคุณเจ้าท่านจะบังสุกุลว่า “อนิจจา ะตะ ลังขารา อุปปาทะวะยะธัมมิโน อุปัชชิตะวานิรุชฌันติ เตสัง วุปะสะโม สุโข” ท่านอาจารย์พุทธทาสสอนว่า คนทั่วไปเข้าใจแค่ตาเห็น ความหมายว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีเกิดขึ้นและดับไปเป็นธรรมดา การสงบระงับดับสังขารเป็นความสุข อย่างที่เราเคยเข้าใจว่าชีวิตไม่สิ้นต้องดิ้นไปจนกว่าจะสิ้นใจหรือสิ้นลม ปัญหาก็คือหมด

ในทางพุทธศาสนานั้นปัญหาไม่ได้หมดเมื่อเราสิ้นลมหรือตาย แต่ยังมีปัญหาไว้ให้คนอื่นอีกมากมาย แล้วตัวของเราเองก็ไม่หมดปัญหา เพราะว่าจิตของเรายังไม่ถูกต้อง ในทางที่ถูกแท้ เราดูจิตใจของเรา ทั้งที่จิตใจของเราถูกกระตุ้นเร้าให้มีความอยาก มีตัณหาอยากครอบครอง มีมานะถือตัว มีทิฐิ ความยึดติดในความคิดเห็นของเรา เราจะเกิดความทุกข์ แต่ความทุกข์นั้นเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อครู่แล้วก็ดับไปแล้ว การดับการปรุงแต่งของจิตได้อย่างแท้จริงที่เรียกว่านิพพานจึงจะเป็นบรมสุข นี่คือคำสั่งสอนที่สูงที่สุดในพุทธศาสนา

ไม่ใช่ว่าเกิดมาแล้วเป็นทุกข์ ทุกข์ตั้งแต่ร้องหาอาหารแม่จนถึงวันสุดท้าย ลึนลม เข้าโลง แล้วความทุกข์หมดไป นี่เป็นความทุกข์แต่เพียงเรื่องร่างกาย แต่ความทุกข์ทางจิตใจลึกซึ้งกว่านั้น และเป็นเบื้องหลังของการดิ้นรนทำให้โลกของเราเปลี่ยนแปลง หมุนวนวนายอยู่ทุกวันนี้

การฝึกจิตเพื่อที่เราจะได้พ้นจากการปรุงแต่ง เราสามารถให้ได้ในทุกศาสนา ในศาสนาที่มีพระเจ้าเราก็มีพระองค์เป็นที่พึ่ง ไว้วางใจในพระองค์ เราก็จะรู้สึกอบอุ่น มั่นคง ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า แต่เรามีสภาวะธรรมของธรรมชาติสอนเรา นั่นคือเรื่องของความตาย เรามีบทบังสุกุลเป็นอีกว่า “อะจิริงวะตะยัง กาโย ปะฐะวิง อะธิเสสสะติ จุทโท อะเปตะวิญญาโณ นิริตถังวะ กะลิงคะรัง” แปลว่าร่างกายนี้ไม่เที่ยง ถ้าปราศจากวิญญาณเขาก็ไปทิ้ง ถมทับแผ่นดิน ประจุจก่อนไม้และก่อนพินหาประโยชน์ไม่ได้

ชีวิตเราเกิดมาชาติหนึ่งหากว่าเราไม่ใช่ชีวิตให้มีคุณค่า เราดับไป จากไป ก็ถมทับไปเหมือนกับก่อนไม้ ก่อนพิน ตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าตรัสว่า “นะ ลียา โลกะวัฑฒะโน - จงอย่าทำโลกให้รกร” บางท่านว่าไม่พึงเป็นคนรกรโลก แต่ถ้าแปลตามจริงคือไม่พึงทำโลกให้รกรด้วยสิ่งที่ไม่มียุทธค่า รกไปด้วยสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัย ร่างกายของเรานั้นมีคุณค่ามากกว่าที่จะเป็นเพียงแค่ก่อนไม้ ก่อนพินฝังดิน คือถ้าเราเทียบกับสัตว์ทั้งหลาย หมูยังมีเนื้อ วัวยังมีหนัง ช้างยังมีงา ทุกสิ่งทุกอย่างมียุทธค่าใช้สอยได้ แต่

ศพมนุษย์ทำอะไรไม่ได้เลย จะมีคุณค่าเฉพาะแต่ญาติมิตรและผู้ที่เห็นความดีของเขาเท่านั้น ถ้าเราเป็นคนที่ทำคุณงามความดีไว้มาก แม้ร่างกายดับสลายไปแล้ว แต่คุณประโยชน์ที่เคยค้นคิดช่วยเหลือผู้คน ไม่ว่าจะในทางวิชาการหรือในทางอื่นใด ก็ล้วนแต่ทำให้ผู้อื่นมีความสุขยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสในพระสูตรหนึ่ง ว่า “ลัทธิเพ ลังขารา อะนิจจาติ ลัทธิเพ ลังขารา ทุกชาติ ลัทธิเพ อัมมา อะนัตตาติ ยะทา ปัญญาเย ปัสสະติ” เมื่อใดบุคคลเห็นด้วย ปัญญาว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งมวลเป็นอนัตตา “อะถะ นิพพินทะติ ทุกเข เอสะ มัคโค วิสุทฺธิยา” เมื่อนั้นย่อมเหนี่ยวนำในสิ่งที่是一切ทุกข์ที่ตนหลง นั้นแหละเป็นทางแห่งพระนิพพาน อันเป็นธรรมหมดจด “อัปปะกา เต มะนุสเสสุ เย ชะนา ปาระคามิโน” ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ผู้ที่ถึงฝั่งแห่งพระนิพพานมีน้อยนัก “อะถายัง อิตะรา ปะชา ตีระเมวานุชาระติ” มนุษย์นอกนั้นย่อมมีเลาะอยู่ตามฝั่งนี้เอง คือฝั่งสังสารวัฏ “เย จะ โช ลัมมะทักขาเต อัมเม อัมมานุวัตติโน” ก็ชนเหล่าใดประพาสสมควรแก่ธรรม ในธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้ว “เต ชะนา ปาระเมสสันติ มัจจุเธยยัง สุทฺตตะรัง” ชนเหล่านั้น จะถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน ข้ามพ้นบ่วงแห่งความตายที่ข้ามได้ยาก นั้น “กัณ्हัง อัมมัง วิปะหายะ สุกัง ภาเวละ ปัณทิตโต” จึงเป็น บัณฑิตละธรรมดำเสีย แล้วเจริญธรรมขาว “โอกา อะโนกะมา คัมมะ วิเวก ยัตตะ ทูระมัง ตัตตารามิระติมิจเจยยะ หิตวา กามะ

อะกิญจะโน” จงมาถึงที่ไม่มีน้ำ จากที่มีน้ำ จงละกามเสีย เป็นผู้
ไม่มีความกังวล จงยินดีเฉพาะต่อพระนิพพานอันเป็นที่สัจด์ ซึ่ง
สัตว์ยินดีได้ โดยยาก นี่คือนุททพจน์^๒

ความหมายก็คือว่ามนุษย์เราหลงในกามคุณ ซึ่งสมัยนี้
เราเรียกว่าวัตถุนิยม บริโภคนิยมก็ได้ ถ้าตรวจดูที่เรายังติดข้อง
อยู่ในสิ่งเหล่านี้ จนมองไม่เห็นทางออก โลกเราก็จะไหลไปสู่
ความหมกมุ่น ชัดแย้ง ท่านจึงสอนว่าจงมาถึงที่ไม่มีน้ำจากที่มีน้ำ
เมื่อเราแช่น้ำอยู่ตลอดเวลา ความหนาวเย็น ความเปียกยุ่ย และ
ความเหนียวล้า ก็ทำให้เราจมน้ำตายในที่สุด แต่ถ้าเราขวนขวาย
ขึ้นพ้นจากน้ำได้ เราจะมีความปลอดภัย สามารถทำประโยชน์ที่
กว้างขวาง ช่วยเหลือผู้อื่นได้ ไม่มีความกังวล ไม่มีผลประโยชน์
เป็นการส่วนตัว นี่แหละคือทางที่จะนำไปสู่สันติสุขและสันติภาพ
อย่างแท้จริงได้

อาตมาขออนุโมทนาแต่ท่านเสรีไทย ทั้งในอดีตที่
ล่วงลับไปแล้ว ท่านที่ยังอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นผู้ที่ทรงคุณค่า
ผู้ที่เป็นทายาทก็ควรจะภูมิใจในสิ่งที่บรรพชนของเรา ท่านได้ทำไว้
อาตมาภาพไม่มีญาติมิตรโดยสายโลหิตใดๆ เลยที่เกี่ยวข้องกับ
เสรีไทย แต่อาตมานับถือจิตใจของท่าน การเดินตามรอยปฏิบัติ
ของท่านชื่อว่าเราเป็นญาติของท่าน ญาติทางสายโลหิตไม่สำคัญ

---

^๒ ดู ตีลักขณาทีคาถา

เท่ากับญาติโดยทางวิสาสะ การที่เราศึกษา เดินตามรอยท่านก็
ถือเป็นญาติของท่าน

วันนี้เรามาประกาศความเป็นญาติกับท่านเสรีไทย
ทั้งหลาย มาประกาศคุณความดีของท่าน ว่าท่านเสียสละ
อย่างไร เราก็เป็นผู้ที่มีความกตัญญูตเวที ตอบแทนพระคุณท่าน
สืบทอดท่าน รวมทั้งมาร่วมกันฟังคำสอนของพระศาสนา
ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลามที่ท่านสอนให้เรา มีความศรัทธาในความ
ดีงาม อย่าเห็นความสุขเฉพาะหน้า ความสุขส่วนตัว ความสุขใน
โลกนี้ ยิ่งกว่าความสุขของผู้อื่น ความสุขทางจิตใจ และความสุข
นิรันดร

ขออนุโมทนาแต่ทุกท่านที่ได้มาร่วมกันในวันนี้ ขอ
ทุกท่านตั้งจิตที่เป็นกุศลจากการฟังธรรม จากการที่เราได้มา
ภาวนาร่วมกัน ขอน้อมบุญกุศลนี้ให้บรรพชนที่มีพระคุณทั้งหลาย
เจ้ากรรมนายเวร ผู้ที่มีความขัดแย้ง หากมีอยู่จริง ๆ ก็ขอให้อโหสิ
ต่อกัน ขอสรรพสัตว์มีความสุขโดยถ้วนหน้า

ทุกท่านขอให้มีความสุข มีอายุยืนนาน และผ่องใส
มีความสุขกายสบายใจ มีความเข้มแข็งทางกาย ทางใจ มีความรัก
สามัคคีในหมู่คณะ ร่วมกันทำความดี ให้มีความสุข มีผละกำลัง
ตลอดไป

**ภารกิจเพื่อสันติภาพ
และเอกราช
ของขบวนการเสรีไทย**

พศ. ดร.อนุสรณ์ ธรรมใจ^๑

^๑ รองประธานมูลนิธิปรีดี พนมยงค์

- ๑ -

“ขอให้เราอย่านึกถึงตัวตนของบุคคล ซึ่งย่อมร่วงโรยไปตามกาลเวลา แต่ขอให้นึกถึงงานอมตะของเขา บุคคลอาจจะแตกต่างกันด้วยกำเนิด ด้วยฐานะและการศึกษา แต่การเสียสละเป็นยอดแห่งคุณธรรมที่ยกให้มนุษย์อยู่ในระดับเดียวกัน”

นั่น คือ ข้อเขียนอันเปี่ยมไปด้วยพลังและสำนึกอันแรงกล้าจากนายฉันทนา หรือ มาลัย ชูพินิจ ให้คำอธิบายถึงบทบาทความเสียสละของการปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทยอย่างสิ้น ๆ

ขบวนการเสรีไทยเกิดจากการรวมตัวของคนไทยทุกชนชั้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีความมุ่งหมายในการต่อสู้เพื่อเอกราช อธิปไตยและสันติภาพของประเทศ ผู้ที่เข้าร่วมขบวนการทุกท่านต้องถือว่า มีความเสียสละและความกล้าหาญอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ได้เข้ามาปฏิบัติการในประเทศไทยภายใต้การยึดครองของกองทัพญี่ปุ่น

ความมุ่งหมายในการก่อตั้งขบวนการเสรีไทยนั้นเป็นไปเพื่อเอกราชอธิปไตยและไม่เห็นด้วยกับการทำสงครามรุกราน

เรื่องปฏิบัติการเสรีไทยนี้ควรจะได้มีการสืบค้นเพื่อนำไปเผยแพร่ให้อนุชนรุ่นหลังและสาธารณชนได้รับทราบกันมากขึ้น

- ๒ -

ครูฉลวยชัย พลังกูร ได้ตอบคำถามว่า ทำไมไม่ร้อง
คุณจำกัด พลังกูร ไว้ไม่ให้เดินทางไปเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร
ที่เมืองจุงกิง ประเทศจีน ทั้งๆ ที่รู้ว่าเสี่ยงอันตรายมากใน
สถานการณ์สงครามที่เกิดขึ้นทั่วทั้งเอเชีย ความว่า

“ฉันต้องสนับสนุนเขา เพราะเขาทำเพื่อชาติมา
ตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว ทุกอย่างทำเพื่อชาติมานาน
แล้ว มีใครถามว่า ทำไมไม่ร้องเขาไว้ ฉันร้องเขาไว้
ไม่ได้ ฉันต้องสนับสนุนเขา การที่เขาทำงานเสรีไทย
ทำให้เขามีโอกาสรับใช้ชาติ ถ้าเขาพลาดไป เขาคง
เสียใจมาก เพราะฉะนั้นฉันจึงไม่กล้าขัดหรือก ต้อง
คอยสนับสนุน”

และในที่สุด จำกัด พลังกูร ก็ได้สละชีพ “เพื่อชาติ
เพื่อ humanity” ในระหว่างปฏิบัติการทำให้ขบวนการเสรีไทยใน
ประเทศจีน

- ๓ -

เมื่อรัฐบาลไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและ
สหรัฐอเมริกา ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ จึงได้เรียกคนไทย

จำกััดและฉลบชลััยย์ พลงนุร
(ภาพจาก อัถชวีประวัตื ภาคม่ชฉฉิมว้ย (๒๕๕๗)
ของ ฉลบชลััยย์ พลงนุร)

ที่อยู่ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษกลับประเทศ แต่มีอยู่จำนวนหนึ่งไม่ยอมกลับและไม่เห็นด้วยกับนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลในการเข้าร่วมกับญี่ปุ่น จึงมีการจัดตั้งกลุ่มเสรีไทยขึ้นทั้งในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ

ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นสมาชิกเสรีไทยสายอังกฤษ คนแรกๆ ที่เข้ามาปฏิบัติการในประเทศไทย ความพยายามครั้งแรกในการเดินทางเข้ามาประเทศ คือ การเดินทางมากับเรือดำน้ำจากลังกาเข้าอ่าวไทย เพื่อขึ้นบกที่ไทยมาติดต่อกับ รุ้ธ (ท่านปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย) แต่ปฏิบัติการครั้งนี้ล้มเหลว ต่อมา ดร.ป๋วย เข้ามาทางอากาศยาน เพื่อจะกระโดดร่ม ครั้งแรก

ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์

ไม่สำเร็จ จนสำเร็จในอีกครั้งถัดมา ซึ่งลงที่บริเวณหมู่บ้านวังน้ำขาว อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท แต่ก็พลาดเป้าไป ทำให้ถูกจับกุมส่งทางการ ต้องเสี่ยงต่อการถูกเจ้าหน้าที่รัฐสังหาร แต่เคราะห์ดีที่รอดมาได้ จนในที่สุดสามารถพบท่านปรีดีได้และติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้เป็นผลสำเร็จ

- ๔ -

ดร.ปรีดี พนมยงค์ ในช่วงเริ่มต้นสงครามนั้น ท่านเป็นรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง ไม่มีอำนาจทางการทหารอยู่ในมือ แต่ในฐานะแกนนำสำคัญของคณะราษฎร จึงเป็นผู้มีบารมีทางการเมืองมาก ท่านรัฐบุรุษปรีดีเวลานั้นจึงเป็นจุดศูนย์กลางเป็นที่พึ่งสำหรับบุคคลที่ต้องการต่อต้านการยึดครองของญี่ปุ่น และคัดค้านการนำพาประเทศสู่สงครามของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ความขัดแย้งในคณะรัฐมนตรีเรื่องนโยบายต่อญี่ปุ่น ทำให้นายปรีดีพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีคลัง ไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

นายปรีดีได้บันทึกถึงเหตุการณ์ในเย็นวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ซึ่งเป็นวันกำเนิดของขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยหรือขบวนการเสรีไทย ว่า

“เมื่อข้าพเจ้ากลับถึงบ้านแล้วก็เพื่อนหลายคน
ที่มาคอยอยู่ อาทิ หลวงบรรณกรโกวิท นายสงวน

ตุลารักษ์ นายจำกั๊ด พลังกูร นายวิจิตร ลุฬิตานนท์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล ม.ล.กรี เดชาติวงศ์ เพื่อนที่มาพบก็ได้ชี้แจงถึงความรู้สึกของตนเองและของราษฎรส่วนมาก ที่ได้ประสบเห็นกองทัพญี่ปุ่นที่เป็นทหารต่างด้าวเข้ามารุกรานประเทศไทย เมื่อได้ปรึกษาหารือพอสมควรแล้ว ผู้ที่มาประชุมในวันนั้นได้ตกลงพลีชีพเพื่อชาติ เพื่อกอบกู้เอกราชประชาธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไทย เพื่อการนั้นจึงตกลงจัดตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่น ประกอบด้วยคนไทยที่รักชาติทุกชนชั้นวรรณะทั้งที่อยู่ในประเทศและต่างประเทศ ที่ประชุมได้มอบภาระให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าและกำหนดแผนปฏิบัติต่อไป ขบวนการเสรีไทยมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติ ๒ ด้านคือ หนึ่ง ต่อสู้ผู้รุกราน โดยพลังคนไทย ผู้รักชาติและร่วมมือกับพันธมิตรในสมัยนั้น สอง ปฏิบัติการเพื่อให้ฝ่ายสัมพันธมิตรรับรองว่า เจตนาารมณ์ที่แท้จริงของราษฎรไทยไม่เป็นศัตรูกับสัมพันธมิตร”

ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ได้เขียนบันทึกไว้ด้วยว่า

“รัฐบาลในขณะนั้น นอกจากยอมให้กองทัพญี่ปุ่นตั้งฐานทัพในประเทศไทยแล้ว ยังทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่นอีกด้วย และต่อมาเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม

๒๔๘๕ ได้ประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา นายปรีดีซึ่งเป็นหนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการฯ มิได้ลงนามร่วมด้วย คือขณะนั้นครอบครัวเราอพยพไปอยู่ธยา นายปรีดีจะไปเยี่ยมครอบครัวทุกสัปดาห์จึงไม่ได้อยู่ที่กรุงเทพฯ การที่ไม่ได้ลงนามกลับกลายเป็นผลดีเมื่อสงครามสิ้นสุดลงได้อ้างถึงการลงนามไม่ครบองค์คณะสำเร็จราชการ เป็นเหตุผลที่ถือว่า การประกาศสงครามกับสัมพันธมิตรเป็นโมฆะ”

ภาพถ่ายนายปรีดี-ท่านผู้หญิง
พูนศุข พนมยงค์
ปีพระนัดถ์พระบาทสมเด็จพระ
พระปรเมนทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช แต่ครั้งเป็นสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวยาเธอ
เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙
ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม
(ภาพจาก pridi-phoonsuk.com)

หลังสงครามสิ้นสุดลง ท่านรัฐบุรุษปรีดีและคณะ ยังคงต้องเจรจากับฝ่ายพันธมิตรเพื่อไม่ให้ไทยตกอยู่ในสถานภาพของผู้แพ้สงคราม และต้องจ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากสงครามให้กับฝ่ายสัมพันธมิตร

ขบวนการเสรีไทยจึงเป็น ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราช อธิปไตย และสันติภาพ ในขณะเดียวกัน

- ๕ -

อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์พระเจ้าช้างเผือก (๒๔๘๓) ได้กล่าวถึงภาพยนตร์เรื่องนี้ว่า

“เป็นการจำลองเรื่องราวในสมัยโบราณกาลของบรรดาประเทศแถบตะวันออก ในยุคที่คนทั้งชาติลุกฮือจับอาวุธ เพียงแต่พระเจ้าแผ่นดินมีบัญชาโดยไม่จำเป็นต้องรู้สาเหตุ นอกจากต้องปฏิบัติตามบัญชานั้น อาณาประชาชาติเหล่านี้แหละที่ปัจจุบันได้พบกับแสงสว่างจากคำสอนของพระพุทธองค์ และได้ตระหนักถึงความผิดพลาดโง่เขลาของบรรพบุรุษ พวกเขาได้ซาบซึ้งของการให้อภัย และการลืมเรื่องราวในอดีตกาล และไม่ว่าเป็นผู้ถูกรุกราน ผู้รุกราน ผู้ชนะ หรือผู้แพ้ ได้หันมา

ร่วมมือกันด้วยความรักสามัคคีกันพี่น้อง ช่วยกัน
ทำงานเพื่อผาสู่ร่วมกันของมนุษยชาติ”

ภาพยนตร์เรื่องนี้จึงเหมือนคำประกาศแห่งสันติภาพ
ที่ทำให้คนทั้งโลกรู้ว่า คนไทยส่วนใหญ่รักสันติ ในท่ามกลางไฟ
สงครามลูกกลมทั่วโลกในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ และตอกย้ำหลักคิดเรื่อง
ภราดรภาพที่มองว่า มนุษย์ไม่ว่าจะชาติใดภาษาใดล้วนเป็นพี่
เป็นน้องร่วมโลกกัน ยิ่งเป็นเพื่อร่วมชาติแล้วย่อมต้องถ้อยทีถ้อย
อาศัยกัน อยู่กันด้วยความเป็นธรรมและเสมอภาค สังคมก็จะเกิด
สันติธรรมขึ้น ความสงบสุขย่อมบังเกิด

- ๖ -

คนรุ่นใหม่ในยุคนี้จำนวนไม่น้อยอาจไม่รู้จัก “ขบวนการ
เสรีไทย” และ บทบาทของเสรีชนในการปฏิบัติอย่างกล้าหาญ
เพื่อต่อสู้การรุกรานของญี่ปุ่น เป็นผลมาจากการที่รัฐไทยตั้งใจ
ตัดต่อประวัติศาสตร์บางช่วงเพื่อลดทอนความสำคัญของ “ปรีดี
พนมยงค์” ในฐานะหัวหน้าขบวนการ

อำนาจรัฐที่ตัดต่อและละเลยต่อประวัติศาสตร์ในเรื่องนี้
สะท้อนให้เห็นถึงพลังของกลุ่มอนุรักษนิยมขวาจัดในสังคมไทย
ได้เป็นอย่างดี

ทั้งวันที่ ๑๖ สิงหาคมนั้นถือเป็นวันสันติภาพไทย เป็นการเตือนพวกเราให้รำลึกถึงความสำคัญของสันติภาพทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ

- ๗ -

ผมขอนำประวัติศาสตร์วีรกรรมของคนไทยที่ได้ร่วมเสียสละ นำสุนทรพจน์ของรัฐ อันสะท้อนถึงความเป็นตัวตน ความคิดเรื่องสงครามและสันติภาพ ของ **ปรีดี พนมยงค์** มาให้อ่านกัน

หากเราศึกษาสุนทรพจน์ที่เป็นการส่งสัญญาณถึงจุดสิ้นสุดของขบวนการเสรีไทย หลังจากได้เสร็จสิ้นภารกิจเพื่อชาติ เราก็จะเข้าใจเจตนารมณ์ของรัฐบุรุษอาวุโสผู้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยได้เป็นอย่างดี

“สหายทั้งหลาย

ข้าพเจ้าเชิญท่านมาร่วมสโมสรในวันนี้ ไม่ใช่ในฐานะตำแหน่งราชการของข้าพเจ้าหรือของท่าน ข้าพเจ้าเชิญท่านมาในฐานะสหายที่มาร่วมกันรับใช้ประเทศ ข้าพเจ้าจักต้องขอภัยสหายอื่นอีกมากมายที่ข้าพเจ้าไม่สามารถเชิญท่านมาในคราวเดียวพร้อมกันได้หมด เนื่องด้วยสถานที่คับแคบ

เกินกว่าจำนวน ฉะนั้น จึงร้องทันท่วงทีหลายช่วย
ติดต่อไปยังสหราชอาณาจักรตามหมวดหมู่ต่างๆ ให้ทราบถึง
คำปรารภของข้าพเจ้าในวันนี้โดยทั่วกันด้วย

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะแสดง
เปิดเผยในนามของสหราชอาณาจักรทั้งหลายถึงเจตนาอัน
บริสุทธิ์ ซึ่งเราทั้งหลายได้ถือเป็นหลักเป็นคติใน
การรับใช้ชาติครั้งนี้ว่า เรามุ่งจะทำหน้าที่ในฐานะที่
เราเกิดมาเป็นคนไทย ซึ่งจะต้องสนองคุณชาติ เรา
ทั้งหลายไม่ได้มุ่งหวังทองเอาตำแหน่งในราชการมา
เป็นรางวัลตอบแทน การกระทำทั้งหลายไม่ใช่ทำ
เพื่อประโยชน์ของบุคคลหรือหมู่คณะใด แต่ได้ทำ
ไปเพื่อประโยชน์ของคนไทยทั้งหมด

การกระทำคราวนี้มีได้ก่อตั้งเป็นคณะหรือ
พรรคการเมือง แต่เป็นการร่วมงานกันประกอบกิจ
เพื่อให้ประเทศชาติได้กลับคืนสู่สถานะก่อนวันที่
๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ แม้ว่าการดำเนินงานจะได้
จัดให้มีองค์การบริหาร คือกองบัญชาการสำนักงาน
หรือสาขาใดๆ ขึ้น ก็เพื่อความจำเป็นที่จะได้จัดให้
มีองค์การบริหาร คือกองบัญชาการสำนักงานหรือ
สาขาใดๆ ขึ้น ก็เพื่อความจำเป็นที่จะให้งานนี้ให้มี
ระเบียบอันนำมาซึ่งวินัยและสมรรถภาพ สมาคมซึ่ง
มีสมาชิกน้อยกว่าผู้ร่วมงานคราวนี้ต้องมีกรรมการ
ฉันใด ผู้ร่วมงานคราวนี้ซึ่งมีจำนวนมากก็ยิ่งจำเป็น
ต้องมีองค์การบริหารฉันนั้น เมื่อองค์การในการ

รับใช้ชาติจำเป็นต้องมีขึ้นดังกล่าวแล้ว ก็จำเป็นต้องมีนามสำหรับในการนี้ หม่อมมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชนชาวไทยอยู่ในต่างประเทศได้รับความรับรองตลอดมาก็มีความจำเป็นที่จะต้องเรียกองค์การและผู้ร่วมงานในต่างประเทศว่า “เสรีไทย” เพราะเวลานั้นต่างประเทศเข้าใจว่าประเทศไทยอยู่ภายใต้ครอบครองของญี่ปุ่น เสรีไทยไม่ใช่ผู้ที่อยู่ใต้ครอบครองของญี่ปุ่น ความหมายก็คือไทยที่เป็นเสรีไทยทั้งหลายที่ต้องการให้ประเทศของตนเป็นอิสระ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ต่างประเทศรับรองการกระทำของผู้ที่อยู่ในต่างประเทศ หากไร้เป็นคณะหรือพรรคการเมืองไม่ องค์กรต่อต้านภายในประเทศนั้น ในชั้นเดิมไม่มีชื่อเรียกองค์การว่าอย่างไร การชักชวนให้ร่วมงานตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นต้นมาก็ชักชวนเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นให้พ้นประเทศ และเมื่อองค์กรภายในและภายนอกประเทศได้ติดต่อกันแล้วในชั้นหลังสาส์นที่เจ้าหน้าที่ต่างประเทศได้มีมายังข้าพเจ้า เรียกขานองค์การที่เราร่วมงานระหว่างคนไทยทั้งภายในและภายนอกนี้ว่า Free Siamese Movement หรือขบวนการเสรีไทย เป็นนามสมญาที่ควรยอมรับ ข้าพเจ้าก็ถือเอานามนี้โต้ตอบกับต่างประเทศโดยใช้นามองค์การว่า

องค์การขบวนการเสรีไทย ซึ่งเราทั้งหลายก็จะเห็นได้ชัดอีกว่า ไม่ใช่เรื่องคณะพรรคการเมือง

วัตถุประสงค์ของเราที่ทำงานคราวนี้มีจำกัด ดังกล่าวแล้ว และมีเงื่อนไขเวลาสุดสิ้นกล่าวคือ เมื่อสภาพการณ์เรียบร้อยลงแล้วองค์การเหล่านี้ก็จะเลิก และสิ่งซึ่งจะเหลืออยู่ในความทรงจำของเราทั้งหลาย ก็คือมิตรภาพอันดีในทางส่วนตัวที่เราได้ร่วมรับใช้ชาติด้วยกันมา โดยปราศจากความคิดที่จะเปลี่ยนสภาพองค์การเหล่านี้ก็จะเลิก และสิ่งซึ่งจะเหลืออยู่ในความทรงจำของเราทั้งหลาย ก็คือมิตรภาพอันดีในทางส่วนตัวที่เราได้ร่วมรับใช้ชาติด้วยกันมา โดยปราศจากความคิดที่จะเปลี่ยนสภาพองค์การเหล่านี้ให้เป็นคณะหรือพรรคการเมือง และเพราะเหตุที่การกระทำคราวนี้เป็นการสนองคุณชาติ ผู้ใดจะรับราชการในตำแหน่งใดหรือไม่นั้น จึงต้องเป็นไปตามความสามารถตามกฎหมาย และระเบียบแบบแผนเหมือนดังคนไทยอื่นทั้งหลาย เราพึงพอใจด้วยความระลึกและด้วยความภูมิใจว่าเราได้ปฏิบัติหน้าที่ที่เกิดมาเป็นคนไทย จริงอยู่ในระหว่างที่สะสางให้สภาพของประเทศกลับเข้าสู่ฐานะเดิม ได้มีผู้ร่วมงานคราวนี้ บางคนรับตำแหน่งในราชการ แต่ทั้งนี้ขอให้เข้าใจว่าบุคคลเหล่านั้นเข้ารับหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายโดยพระบรม-

ราชอาณาจักรให้ปฏิบัติ หรือนัยหนึ่งเป็นการปฏิบัติ ตามคำสั่ง เพื่อจัดการเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่กับนานา ประเทศให้เสร็จสิ้นไปเท่านั้น หาใช่เป็นการเอา ตำแหน่งราชการมาเป็นรางวัลไม่

ผู้ที่ได้ร่วมงานกับข้าพเจ้าคราวนี้ ถือว่าทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้ชาติ มิได้ถือว่าเป็นผู้กู้ชาติ การ กู้ชาติเป็นการกระทำของคนไทยทั้งปวง ซึ่งแม้ ผู้ไม่ได้ร่วมในองค์การนี้โดยตรง ก็ยังมีอีกประมาณ ๑๗ ล้านคน ที่ได้กระทำโดยอิสระในการต่อต้าน ด้วยวิถีทางที่เขาเหล่านั้นสามารถจะทำได้ หรือ เอากำลังใจช่วยขับไล่ญี่ปุ่นพ้นไปจากประเทศไทย โดยเร็วก็มี หรือแม้แต่คนไทยที่หนึ่งอยู่โดยไม่ทำการ ชัดขวาง ผู้ต่อต้านญี่ปุ่นหรือผู้รับใช้ชาติ ซึ่งเท่ากับ เปิดโอกาสให้ผู้รับใช้ชาติทำการสะดวก ฯลฯ เป็นต้น คนไทย ทั้งปวงเหล่านี้ทุกคนร่วมกันทำการ กู้ชาติของตนด้วยกันทั้งสิ้น ส่วนผู้ที่คอยขัดขวางการ ต่อต้านของผู้รับใช้จะเป็นโดยทางกาย ทางวาจา หรือทางใจนั้น ก็มีบ้างเล็กน้อยเป็นธรรมดา แต่เขา เหล่านี้ในทางพฤตินัย ไม่ใช่คนไทย เพราะการ กระทำของเขาเหล่านั้นไม่ใช่การกระทำของคนที่เป็นคนไทย เขามีสัญชาติไทยแต่เพียงโดยนิตินัย คือ เป็นคนไทยเพราะกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น

ปรีดีรับการสวนสนามของสมาชิกขบวนการเสรีไทย

(ภาพจาก pridi-phoonsuk.com)

ข้าพเจ้าจึงกล่าวได้ในนามของสหായทั้งหลาย
ว่า ราษฎรทั้งปวงประมาณ ๑๗ ล้านคน ที่เป็นไทย
ทั้งโดยทางนิตินัยและพฤตินัยนั่นเอง เป็นผู้กู้ชาติ
ไทย ฉะนั้น ผู้ซึ่งข้าพเจ้าจะต้องขอขอบคุณอย่างสูง
ยิ่งก่อนอื่น ก็คือคนไทยทั้งปวงนี้

ในส่วนผู้ร่วมงานกับข้าพเจ้าในการรับใช้ชาติ
ข้าพเจ้าขอขอบใจหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
และขอขอบคุณคนไทยในสหรัฐอเมริกา คนไทยใน
อังกฤษ คนไทยในจักรภพของอังกฤษ และคนไทย
ในประเทศจีน ผู้ที่ได้ช่วยเหลือกิจการอยู่ในต่าง
ประเทศ

ส่วนภายในประเทศ ข้าพเจ้าขอขอบใจหัวหน้าผู้ใหญ่ในกองบัญชาการ คือ นายทวี บุญยเกษตร พลตำรวจเอก อตุล อตุลเดชจรัส พลเรือตรี สังวร สุวรรณชีพ นายดิเรก ชัยนาม พลโท สีนาด โยธารักษ์ นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย ซึ่งได้เป็นหัวหน้าบัญชาการในการต่อต้านให้ดำเนินไปด้วยดี ข้าพเจ้าขอขอบใจหัวหน้ารอง และผู้ที่ประจำในกองบัญชาการ ขอบใจหัวหน้าพลพรรคและพลพรรคอื่นทั้งหลาย ซึ่งถ้าจะระบุนามในที่นี้ก็จะเป็นการยืดยาว การกระทำของท่านเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในสมุดที่ระลึกซึ่งข้าพเจ้าจะสั่งให้รวบรวมขึ้น ข้าพเจ้าขอขอบใจทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และตำรวจ ที่ได้ร่วมมือร่วมใจกับข้าพเจ้าในงานรับใช้ชาติคราวนี้โดยทั่วกัน

ในงานปฏิบัติหน้าที่คราวนี้ได้มีสหายของเราเสียชีวิตไปหลายคน อาทิ พระองค์เจ้าจรัสศักดิ์ นายจำกัต์ พลาญกูร นายสมพงศ์ ศัลยพงศ์ นายการะเวก ศรีวิจารณ์ และพลพรรคอื่นอีกหลายคน ซึ่งหัวหน้าพลพรรคกำลังสำรวจรายนาม ขอให้สหายทุกคนซึ่งอยู่ ณ ที่นี้ตั้งจิตอธิษฐานให้วิญญาณของผู้ซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้วในงานนี้จงอยู่โดยผาสุกในสัมปรายภพ

ในที่สุดนี้ ขอให้สหายทั้งหลายจงพร้อมใจกัน
เปล่งเสียงชโย เพื่อสคู่ตคนไทยทั้งปวง โดยขอให้
คนไทยทั้งปวงเสวยความสุขเกษมสำราญใน
สันติภาพอันถาวร และอวยพรให้ชาติไทยตั้งมั่นเป็น
เอกราชอยู่ชั่วกาลปาวสาน”

สุนทรพจน์ของรัฐธรรมนูญในงานสโมสรที่มหาวิทยาลัยวิชา-
ธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๘๘ ขึ้นนี้
เป็นสุนทรพจน์ที่ชัดเจนด้วยจุดยืน ยุทธการอันมั่นคงเพื่อชาติ
และราษฎรไทย ความปรารถนาต่อสันติภาพอันถาวร

และหลักแห่งนิติธรรม ขันติธรรม เมตตาธรรม
มิตรภาพ ภราดรภาพ จะนำมาซึ่งสันติภาพและความสงบสุข
ร่วมเย็นบนพื้นแผ่นดินไทยและโลก

**บทละครเรื่อง
มังกรสลดเกล็ด
ฉบับพิเศษ
(เฉพาะจากเสรีไทย)**

ประดิษฐ์ ประสาททอง

หมายเหตุบรรณาธิการ

ในโอกาสที่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ยกย่องให้ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นบุคคลสำคัญของโลก ผู้มีผลงานดีเด่นด้านการศึกษา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในวาระ ๑๐๐ ปีชาตกาล ๙ มีนาคม ๒๕๕๙ ที่ผ่านมานั้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ร่วมฉลองวาระพิเศษนี้ด้วยการสนับสนุนการจัดแสดงละครเรื่อง *มังกรสลัดเกล็ด ฉบับพิเศษ* ขึ้นจำนวน ๒๐ รอบ ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ในวันที่ ๑๘ สิงหาคม-๔ กันยายน ๒๕๕๙ โดยที่ก่อนหน้านี้ในปี ๒๕๕๘ สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ได้ร่วมกับธนาคารแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. จัดการแสดง *มังกรสลัดเกล็ด เดอะมิวสิคัล* ขึ้นก่อนแล้ว ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

บทละครเรื่องนี้ เขียนจากความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ และจินตนาการเพื่อร้อยเรื่องราวให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดีในส่วนเหตุการณ์ที่ดำเนินไปนั้น ไม่ได้ผิดไปจากประวัติศาสตร์แต่อย่างใด โดยเฉพาะบทเจรจาต่างๆ ในเรื่อง อ้างอิงได้จากหนังสือ *อัตชีวประวัติ: ทหารชั่วคราว* ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดพิมพ์ ๒ ครั้ง จำนวนรวม ๑๗,๐๐๐ เล่ม เพื่อเฉลิมฉลองในวาระ ๑๐๐ ปี ของอาจารย์ป๋วย

และในวาระ ๗๒ ปี วันสันติภาพไทยในปี ๒๕๖๐ นี้ ขอคัดบทละครเรื่องเยี่ยมขึ้นดังกล่าวที่สามารถผสมผสานดนตรีไทย และบทกวี ที่อาจารย์ปวยริัก เป็นศิลปะร่วมสมัยได้อย่างน่าชม อย่างควรแก่การก้มหัวให้ มาตีพิมพ์รวมในหนังสือที่ระลึกเล่มนี้ด้วย โดยคัดมาแต่ในองค์ ๑ ฉากที่ ๑-๓ ซึ่งเกี่ยวกับเสรีไทย ส่วนในฉากถัดๆ ไปนั้น จะเป็นชีวิตในการรับราชการ ทั้งที่ธนาคารแห่งประเทศไทย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เรื่อยไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต แห่งชายผู้ที่เป็น “คนตรงในประเทศคด” “ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน” และ “ครูสุดบูชา” ของใครหลาย ๆ คน

กษิติศ อนันันทนาธร

องค์ ๑ มังกรเสรี

ดนตรี: “โหมโรงชายชาญ”

VTR ๑: ละครเรื่องนี้สร้างจากแรงบันดาลใจในชีวิตและ
อุดมการณ์ของ ป่วย อึ้งภากรณ์ ตัวละครและ
เหตุการณ์ในเรื่องล้วนเป็นสิ่งสมมุติไม่มีจริงใน
ประวัติศาสตร์

-เซาะเซ็งออกมุมหนึ่งของเวที-

VTR ๒: อาคาร ย่านตลาดน้อย ปี ๒๔๘๔

-หมู่มวลชนชาวตลาดน้อยออกเคลื่อนไหวฯ
แล้วชาวชัชนาทออกแทนที่-

ฉาก ๑

วัดวังน้ำขาว จังหวัดชัยนาท ปี ๒๔๘๕

SFX: หอเตือนภัย ตามด้วยเครื่องบินใกล้เข้ามา

ระพี: ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นประกาศสงครามกับ
อังกฤษและอเมริกา และเดินทัพผ่านประเทศไทยไป
ยังประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูล
สงคราม ลงนามยินยอมให้ทางเดินทัพแก่ญี่ปุ่น เกิด
กลุ่มผู้ต่อต้านทั้งภายในและนอกประเทศซึ่งเชื่อมโยง

กันเข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ จนต่อมาเรียกว่าขบวนการ “เสรีไทย”

SFX: เครื่องบินใกล้เข้ามาแล้วทั้งระเบิด

-เงาเครื่องบินพาดผ่านไป แสงระเบิดวาบตามเสียง-

เพลงนาคนาคู่

ชาวชัยนาท -

สงคราม สงคราม มหาสงคราม ดังไฟลาม รุกเร้า เข้าสู่สยาม
จะเลือกอยู่ ข้างใด ในสงคราม จึงพ้นความ หายนะ ชนะชัย

VTR ๓: ศาลาวิถิงหน้าชาว ชัยนาท ปี ๒๔๘๗

ระพี: ๒๔๘๗ นักศึกษาไทยในประเทศอังกฤษซึ่งไปประจำ
หน่วยช่างฝึกในประเทศอินเดียจำนวนหนึ่งได้รับ
มอบหมายให้ลอบเข้ามาส่งสารสำคัญกับเสรีไทยใน
สยาม แต่กระโดดร่มพลาดเป้าตกลงในเขตจังหวัด
ชัยนาทและถูกจับกุมโดยทางการไทยได้ทั้งหมด หนึ่งใน
ในสามคนนั้นใช้รหัสนามว่า “เข้ม”

- ป่วยถูกตำรวจจับกุม มีชาวบ้านชัยนาทห้อมล้อม -

เพลงรั้วสามชั้น

สร้อย - เราจะทำอะไร เราจะทำอะไร สงครามโจมตี
เราจะอยู่ข้างใคร (ข้า)

ตำรวจ ๑ - สายลับ บั่นใจ ฝ่ายศัตรู

ชาวชัยนาท ๒ - คือไทย ใจสู้ ไม่สุดสิ้น

ชาวชัยนาท ๑ - คือคน ชายชาติ ทาสอรินทร

ชาวชัยนาท ๓ - คือไทย ไม่สิ้น เสรีไทย

ตำรวจ ๑- ไส้ศึก สอดส่อง ทরยศ

ชาวชัยนาท ๒- จะว่าคน ใจคด ไม่มีเคঁา

ชาวชัยนาท ๑- ดีร้าย หมายถึง ทำลายเรา

ชาวชัยนาท ๓- อย่าเหมา ให้หมาง ระคาเงใจ

สร้อย - เราจะทำอะไร เราจะทำอะไร สงครามโจมตี
เราจะอยู่ข้างใคร (ข้า)

ป่วย- ผมเป็นคนไทย มิใช่ข้าศึก

มีมโนสำนึก รักบ้านเกิดเมืองนอน

อยู่ไหนใจหวง ห่วงไทยอาทร

ตั้งพญามังกร หวงเกล็ดคู่กาย

ผมเป็นคนไทย หัวใจอิสระ

มานะมุ่งมาด เพื่อชาติเพื่อชน

ไม่เสียดายชีวิต อุทิศยอมทน

จู่โจมประจัน เพื่อเอกราชชาติไทย

สร้อย - เราจะทำอะไร เราจะทำอะไร สงครามโจมตี
เราจะอยู่ข้างใคร (ซ้ำ)

-ป่วยถูกตำรวจ ๑ ผลักล้มลงและจะยิง-

ตำรวจ ๑: คนไทยชายชาติ ปล่อยไว้มิได้

ชาวชัชนาท ๓: ซ้ำก่อน อย่าเพิ่งตัดสินด้วยศาลเตี้ยเลย
ส่งตัวไปสอบสวนในบางกอกเถิด

ตำรวจ ๑: งั้นลากตัวมันไป

-ตำรวจและชาวบ้านพาป่วยขึ้นบนศาลาวัด,
ใส่โซ่ตรวนไว้กับเสาศาลาวัดแล้วหายไป-

เพลงร่ำสามชั้น

สร้อย - เราจะทำอะไร เราจะทำอะไร สงครามโจมตี
เราจะอยู่ข้างใคร (ซ้ำ)

-ป่วยหิบบองยาพิษออกจากกระเป่าเสื้อ-

เพลงจีนขวัญอ่อน

ป่วย - ยาพิษ ปลิดชีวิต หายวับ
เพื่อรักษา ความลับ ซ่อนเร้น

-ป่วยจะกรอกยาพิษใส่ปาก, เซาะแข็งออกห้าม-

เซาะเซ็ง: อาป่วย

ป่วย: นายแม่

เซาะเซ็ง: ลื้อคิดดีแล้ววี

ป่วย: หน่วยข้างเผือกถูกฝึกให้ยอมสละชีวิตเพื่อรักษาความ
ลับ

เซาะเซ็ง: แล้วถ้าลื้อยังเก็บความลับไว้ได้โดยไม่ต้องสละชีวิตจะ
ดีกว่ามัย ถ้าลื้อตาย ลื้อจะหมดโอกาสไปทุกเรื่อง

เพลงจีนขวัญอ่อน

ป่วย - ยาพิษ ปลิดชีวิต หายวัน
เพื่อรักษา ความลับ ซ่อนเร้น

เซาะเซ็ง- แต่ชีวี มีค่า ฝ่าลำเค็ญ
จะตายเป็น สุนัขเฒ่า นำเศร้าใจ
เส้นบางบาง ระหว่าง รักชาติ
กับขายชาติ นั้นอาจ เหนใจ
วีรชน กู้ชาติ อาจกลับกลายเป็น
เลวร้าย ทรมาน ให้จดจำ

-เซาะเซ็งหายไป กลายเป็นป่าคนหนึ่ง-

ป่วย: จริงของนายแม่ คนตายไร้ปากเสียงจะพิสูจน์ได้ ขึ้นอยู่
กับว่าคนเขาจะจดจำ ว่าอะไรใช่ หรือไม่ใช่

- ป้า: ไข่ม้อย นั่นเอ็งไข่ม้อย หรือว่าจะไม่ใช่
ป้า: ป้า...ใช่อะไรอีจ๊ะ ป้าเฝ้ามองฉันมาหลายครั้ง ป้าว่าฉันใช่
ใครอีจ๊ะ
ป้า: โถ่เอ๊ย เอ็งหน้าเหมือนลูกชายป้าเหลือเกิน
ป้า: แล้วลูกป้าเขาไปไหนเสียล่ะจ๊ะ
ป้า: ลูกป้านะเธอ...เขาถูกเกณฑ์ไปช่วยชาติ ก็ดีนะ เพื่อว่าวัน
หนึ่ง ชาติจะช่วยชวานาอย่างป้าบ้าง
ป้า: ป้าเดือดร้อนอะไรหรือจ๊ะ ถึงอยากให้ชาติมาช่วย
ป้า: โถ พ่อคุณไปอยู่ที่ไหนมา

เพลงจีนขวัญอ่อน

- ป้า - ชวานา ฟังพา (โชคชะตา) และฟ้าฝน
อยู่แต่ ในวังวน (ไม่เคยผุดพ้น) คนชั้นต่ำ
ลูกชาย ไปเป็นทหาร (ทิ้งนาเคยหวาน) ไถดำ
หมายหนูน จุนค้ำ (สิ้นเวรสิ้นกรรม) ให้จำเวร
แต่วันแล้ว วันเล่า (แม่นี้คอยเจ้า) ฝ้าคอยหาย
คอยลูกชาย เจ้าได้คืนมา (ตัดหน้าเทียมตา) พาสรรเสริญ
วันชื่นชม สมหวัง (เอย) ช่างไกลเกิน
ราวเดินหลง กลางคืนแรม (ไร้ดาววับแวม) แซมฟ้าหม่น
ป้า - ชาติล่องลอยอยู่ไหน หากมองไปไร้หวังที่วาด
มวลชนทุกข์ท่อนอนาถ จะช่วยชาติหรือประชาชน

ตำรวจ ๑: เอาละ ต้องพาตัวพลร่มเข้าบางกอกแล้ว

-ตำรวจพาป่วยลงจากศาลา, มวลหมู่เปลี่ยนฉาก-

เพลงจีนขวัญอ่อนทางเปลี่ยน

มวลหมู่ชาย -

ชาติล่องลอยอยู่ไหน หากมองไปไร้หวังที่वाद

มวลชนทุกข์ทนอนาถ จะช่วยชาติหรือประชาชน

มวลหมู่ชายหญิง -

วีรชนแบบไทน์ จะยิ่งใหญ่เหนือใดในหล้า

เคียงข้างคนทุกข์ทนเบื้องหน้า หรือศรัทธาสิ่งเหนือค่าคน

-ทุกคนแยกย้าย-

ฉาก ๒

บ้านพักตำรวจ กองสันติบาล พระนคร

-พลตำรวจและพลทหารช่วยกันชุดลอกคูคลองอยู่ไกล ๆ,

ป่วยและตำรวจ ๒ หลบมาให้อาหารปลากัด-

ตำรวจ ๒: นี่นาย ถ้ามจริง ๆ เอะ นายเสียวมัย

ป่วย: อะไร เสีย

ตำรวจ ๒: ตอนโคตรมลงมานะ เสียวมัย

ป่วย: ก็ เสียวยอยู่

ตำรวจ ๒: จริงรึที่เขาว่านายโตดลงมาจากเรือบิน ๔ เครื่องยนต์

ป่วย: จริง

ตำรวจ ๒: แล้วไอ้เรือบินนะ ล่ามันโตแคไหน

ป่วย: ก็เท่าๆ โบสถ์ แต่ไม่สูงเท่า

ตำรวจ ๒: แล้วที่เขาว่านายเป็นทหารสังกัดอังกฤษนะจริงรึ

ป่วย: จริง

ตำรวจ ๒: โอ้โฮ นักเรียนไทยได้เป็นทหารอังกฤษ โก้จ้ง

ป่วย: โก้สิ อยู่ประจำกอง Pioneer Crops เสียวนะ แปลเป็นไทยว่า “กองโยธา”

ตำรวจ ๒: กองโยธานี้ ต้องคอยชุ่มโจมตีสู้ศึกด้วยอาวุธร้ายแรง ไซ้มัย

ป่วย: เปล่า คอยชุดหัวมันเทศ เหมือนที่นายชุดคูที่นี่แหละ
-พากันหัวเราะ, ระเบียบเข้ามาร่วมวงคุย-

ระเบียบ: แต่ชุดคูที่นี่สนุกกว่านะ พวกเยอะดี

ตำรวจ ๒: จริง นับวันผู้ต้องหาที่เอามาฝากขังที่สันติบาลก็ยิ่งเยอะ จนต้องแบ่งมาพักกันที่นี่ เป็นที่ครั้นแครง

ระเบียบ: แถมสะดวกด้วย กลางวันช่วยกันชุดคูคลอง พอกกลางคืนก็พากันส่งสัญญาณวิฑู

ตำรวจ ๒: จู้จู้

-ป่วยบู้ยใ้ให้พลตำรวจ ๒ หลบออกไปดูต้นทางรอบๆ-

ระพี: ไม่เป็นไร เราพวกเดียวกัน

ป่วย: พวกไหน?

ระพี: เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา และเดินทัพผ่านประเทศไทยไปยังประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ลงนามยินยอมให้ทางเดินทัพแก่ญี่ปุ่น เกิดกลุ่มผู้ต่อต้านทั้งภายในและนอกประเทศซึ่งเชื่อมโยงกันเข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ จนต่อมาเรียกว่าขบวนการ “เสรีไทย”

ป่วย: จู้ๆ

ระพี: นักศึกษาไทยในประเทศอังกฤษซึ่งไปประจำหน่วยช่างฝึกในประเศอินเดียจำนวนหนึ่งได้รับมอบหมายให้ลอบเข้ามาส่งสารสำคัญกับเสรีไทยในสยาม แต่กระโดดร่มพลาดเป้าตกลงในเขตจังหวัดชัยนาทและถูกจับกุมโดยทางการไทยได้ทั้งหมด หนึ่งในสามคนนั้นใช้รหัสนามว่า “เข้ม”

ป่วย: ใครส่งคุณมา

ระพี: ไม่สำคัญหรอก สำคัญที่ว่า เราถูกส่งมาเพื่อช่วยนาย

ป่วย: แต่คุณทำงานให้ญี่ปุ่น...

ระพี: นั่นมันแค่บทบาทที่ต้องแสดง ส่วนข้างในใจก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ป่วย: คนของรัฐฯล้วนสนับสนุนฝ่ายญี่ปุ่น

ระพี: แต่ล้ามที่ช่วยแปลเข้าข้างนายให้ญี่ปุ่นฟังในวันนั้นก็จบ อัสสัมชัญมาเหมือนกับนาย

ป่วย: เกี่ยวอะไรกับอัสสัมชัญ

ระพี: นายไม่ใช่แค่เรียนจบที่นั่นแต่ยังเป็นมาสเตอร์สอนภาษาฝรั่งเศสตั้งแต่อายุ ๑๘ อีกด้วย ในสถานการณ์อย่างนี้พี่น้องอัสสัมชนิกของนายจะไม่ปล่อยให้นายโดดเดี่ยว

ป่วย: คุณเป็นฝ่ายไหนกันแน่

ระพี: ฝ่ายเดียวกับพวกผู้ใหญ่ที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้นายส่งสัญญาณวิทยุนั่นแหละ

ป่วย: วิทยุอะไร

ระพี: ไม่เอาหน้า พวกเราก็เหมือนจีนเล่นจิ้งจิว รบกันสักหน่อย พอเลิกก็มากินข้าวต้มกัน

ป่วย: แล้วตอนนี้คุณพักกินข้าวต้ม หรือกำลังเล่นจิ้งจิวล่ะ

ระพี: เรารู้ว่ามันยากจะไว้วางใจกันได้ใญ่ยามนี้ แต่เราว่าเอกราชของประเทศมันเหนือกว่ามิตรหรือศัตรู

ป่วย: เหนือกว่าหน้าที่ด้วยไหม

ระพี: ก็อาจจะใช่ มิเช่นนั้นนายคงไม่รอดตั้งแต่ถูกสอบสวนวันนั้น

- ป่วย: ผมได้ให้การไปหมดแล้วในห้องสอบสวน
- ระพี: ไม่มีใครสนคำให้การพวกนั้นหรอก แต่สนใจว่าจะช่วยให้พันธกิจของนายลู่วังได้แค่ไหน
- ป่วย: พันธกิจของผมล้มเหลวไปแล้วตั้งแต่ถูกจับที่ชัยนาท
- ระพี: อาจะยังนะ トラบเท่าที่นายยังมีโอกาสติดต่อกับท่านผู้ประศาสน์การได้
- ป่วย: ท่านผู้ประศาสน์การคือใครกัน?
- ระพี: บัณฑิต ม.ธ.ก. รุ่นแรกมีไม่กี่คน และชื่อ “ป่วย” ก็ไม่ใช่ชื่อทั่วไปที่ใครๆ จะไม่จดจำ เมื่อท่านผู้ประศาสน์การได้รับรายงานว่าบัณฑิต “ป่วย” สอบปริญญาตรี เศรษฐศาสตร์ได้เกียรตินิยมสูงสุดจากมหาวิทยาลัยลอนดอน ก็ได้โทรเลขไปแสดงความยินดี และเพราะเหตุนี้ “นายป่วย” ถึงได้รับมอบหมายจากทางโน้นให้มาสื่อสารกับท่านผู้ประศาสน์การ หากแต่ “นายป่วย” กระโดดร่มพลาดเป้าและถูกจับได้เสียก่อน
- ป่วย: แหม คุณสืบเสียละเอียดดิบ
- ระพี: ไม่ต้องสืบ เพราะผู้ที่รายงานเรื่องของ “นายป่วย” ต่อท่านผู้ประศาสน์การในการครั้งนั้นคืออาจารย์ไพจิตร
- ป่วย: นายรู้จักอาจารย์ไพจิตรด้วยวิธีระพี...
- ระพี: ก็จำชื่อเราได้นี่นา นายป่วย
- ป่วย: ระพี นายรู้จักกับอาจารย์ไพจิตรด้วยรี

ระพี: อาจารย์โฝจิตรสนิทกับครอบครัวเรามาก เราไม่เคยคุยเรื่องนี้กับนายมาก่อนก็จริง แต่ถ้าเราส่งข่าวไปบอกภานายอยู่ที่นี่ อาจารย์ก็คงจะชักพานายไปพบกับ “รัฐ” ได้ไม่ยาก

ป่วย: เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับเราตรงไหน

เพลงต้นวารเชษฐ์

ระพี- หัวหน้า เสรีไทย สายสยาม
รหัสนาม ว่า “รัฐ” หรือมิใช่
ท่านคือผู้ ประศาสน์การ เกรียงไกร
รู้แก้ไข ในหมู่ เสรีชน
และนายคือ “นายเข้ม” ผู้เข้ามา
เจรจา ความสำคัญ ชันตัน
รับพันธกิจ สายอังกฤษ มาปลอมปน
ทำบ่นใบ้ ไซสือ ไม่อ้ออ

ระพี: เกี่ยวมัย

ป่วย: ก็...อาจจะเกี่ยวอยู่บ้าง

ระพี: นายนี้มันผู้ร้ายปากแข็งสมกับเป็นหน่วยข้างเผือก แต่
แน่ใจรึว่าไม่อยากจะเข้าพบกับรัฐ

ป่วย: อืม...แน่ใจ

เพลงต้นวาระเชษฐ

ระพี- เราไม่รู้ และไม่เห็น ไม่จำเป็นต้องรู้
ว่าทั้งคู่ คุยอะไร ในเนื้อหา
อยากจะมี ส่วนให้ ได้เจรจา
เสนอหน้า พร้อมช่วย ด้วยยินดี
ยังพอมี เวลา ตรองการ
พบอาจารย์ ไพจิตร เพื่อจุดจี้
อย่าลังเล บอกให้รู้ทันที
เรายินดี บริการ ถึงซานเรื่อน

ระพี: อ้อ สมาชิกข้างเผือกที่ไซร์ห้ส่วนนกเปิดน้ำฝากมาให้
นาย เปล่าเขาไม่ได้ถูกจับ แต่ถูกส่งมาเหมือนกับเรา

-ระพีออกไป-

ป่วย: (เปิดจดหมาย) มากาเร็ต

-ดนตรี transition-

-เปลี่ยนฉากเป็นสะพานริมแม่น้ำในอังกฤษ-

-เพื่อนป่วย เอาเสื้อคลุมและเป้มาให้ป่วย
แล้วขอตัวไปรอในเรือ, มากาเร็ตออกประจันหน้าป่วย-

ฉาก ๓

ริมแม่น้ำในอังกฤษ ปี ๒๔๘๕

ฤดูหนาว ป่วย (๒๖ ปี) มاکาเร็ต (๒๒ ปี)

เพลงจันทร์โลมทางแปลง

มวลหมู่หญิง- ฉันเป็นคนไกล

มাকাเร็ต- คนไกล เป็นได้ แค่แปลกหน้า
เราเกิดมา ไกลห่าง ฟ้ำกางกัน
หลายสิ่งต่าง เกินเรา เข้าใจกัน
เพียงเพราะฉัน เป็นคนไกล ในสายตา

มวลหมู่หญิง- ฉันเป็นคนไกล

บางสิ่ง เหมือนจะใกล้ แต่ไกลลิบ
บางครั้ง ราวจะหยิบ ใส่มือคว้า
บางครั้ง เหมือนฟ้าสั่ง กลับร้างรา
เพียงเพราะว่า เธอเห็น เป็นคนไกล

ป่วย: มাকাเร็ต ผมจำเป็นต้องไป

มাকাเร็ต: สงครามมันมีความหมายกับลูกผู้ชายอย่างเธอนักใช้มัย
ป่วย

ป่วย: ผมเกิดคนเดียว ตายคนเดียว ผมขอตายอย่างมีความ
หมาย

เพลงชายชาญ

ป่วย- ภูเขาชาญชาติเชื้อ ชาตรี
 ภูเกิดมาก็ที่- หนึ่งเฮ้ย
 ภูคาค่าก่อนสิ้นชี- วาอาตม์
 ภูจักไว้ลายเว้ย โลกให้ แลเห็น
 ป่วย/เพื่อน- ภูเป็นชาย เกิดแล้วตายได้เพียงหนเดียว
 ใจหนักแน่นเหนียว ขอเด็ดเดี่ยวอุดมการณ์
 โลกจะต้องระบือ ว่าภูคือชายชาญ
 ลือกล่าวเล่าขาน ชื่อภูนั้นมีลือลือเลย

มากาเร็ต: ความมุ่งมั่นของเธอกับของฉันช่างต่างกันนัก

ป่วย: เธอไม่เข้าใจคนพลัดถิ่นอย่างผมหรอก ผมอาสาเป็นทหารเพื่อให้รัฐที่นิยมรับขบวนการกู้ชาติของเรา

มากาเร็ต: ในสงครามไม่มีมิตรแท้หรือก นำเข้าที่ฉันสู้ยอมขึ้นศาลเพื่อหลุดพ้นจากการร่วมสงครามบ้าง นี่ในฐานะพลเมืองอังกฤษ แต่เธอกลับอาสาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของมัน

ป่วย: ไม่มีใครอยากให้มันเกิดขึ้นเราก็คู่กับมันให้ได้ ยามนี้ประเทศชาติของผมต้องการความร่วมมือ และก็เป็นที่ของผมที่ต้องผดุงเอกราชของชาติไว้

มากาเร็ต: ชาติสำคัญที่สุดสำหรับเธอนั้นหรือ

ป่วย: ใช่ และน่าจะสำหรับคนไทยทุกคน

มากาเร็ต: แล้วฉันล่ะ

ป่วย: ผมรักคุณเสมอไม่ว่าจะมีสงครามหรือไม่มีสงคราม...ให้
ผมไปเกิดนะ...มากาเร็ต...

SFX: หูดเรือเดินสมุทร

-มากาเร็ตหันหลังให้ ป่วยตัดใจลงเรือไปกับเพื่อนๆ-

ป่วย: ผมจะกลับมา ผมสัญญา

มากาเร็ต: ป่วย! ไม่รู้ว่าจะได้เจอกันอีกไหม แต่ฉันจะรอเธอ

เพลงชายชาญ

มวลหมู่ชาย- กุชายชาญชาติเชื้อ ชาตรี

กุเกิดมาก็ที่- หนึ่งเฮ้ย

กุคาคก่อนสิ้นชี- วาอาตม์

กุจักไว้ลายเว้ย โลกให้ แลเห็น

มวลหมู่หญิง- บางสิ่ง เหมือนจะใกล้ แต่ไกลลิบ

บางคราว ราวจะหีบ ใส่มือคว่ำ

บางครั้ง เหมือนฟ้าสั่ง กลับร้างรา

เพียงเพราะว่า เธอเห็น เป็นคนไกล

-มวลหมู่เปลี่ยนฉาก-

ระพี: ป่วยแต่งงานกับมากาเร็ตในปี ๒๔๘๙ เขารับราชการในสังกัดกระทรวงการคลัง และธนาคารแห่งประเทศไทย ด้วยความเป็นคนตรงของเขาทำให้ต้องหลบภัยจากผู้มีอำนาจไปเป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจการคลัง ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอนอยู่พักหนึ่ง จนกระทั่งปี ๒๕๐๑ ได้รับเชิญให้กลับมาช่วยงานด้าน เศรษฐศาสตร์ในสมัยรัฐบาลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงการคลัง และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย รวมทั้งสอนหนังสือและเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ป่วยมีส่วนสำคัญในการวางรากฐานเศรษฐกิจของไทยให้มีความเข้มแข็งในเวลาเพียงไม่กี่ปีด้วยความซื่อสัตย์เที่ยงตรง จนเป็นที่มาของสมญานาม “คนตรงในประเทศคด”

กคพคช

ก.

พระราชบัญญัติ
กำหนดหน้าที่ของคนไทยในเวลารบ
พุทธศักราช ๒๔๘๕^๑

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร
ลงวันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐)
อาทิตยทิพอาภา
พล.อ. พิชยนทรโยธิน
ตราไว้ ณ วันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๔
เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรกำหนดหน้าที่
ของคนไทยในขณะที่ยังประเทศไทยต้องเข้าทำการรบขึ้นไว้ เพื่อ

^๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๘/-/หน้า ๑๑๔๓/๑๑ กันยายน ๒๔๘๔.

ปฏิบัติการให้ถูกต้องตามแผนการของราชการและเพื่อความ
เป็นไทให้คงอยู่ตลอดไป

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้
โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราช
บัญญัติกำหนดหน้าที่ของคนไทยในเวลารบ พุทธศักราช ๒๔๘๔”

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศใน
ราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ เมื่อประเทศไทยต้องทำการรบกับประเทศ
หนึ่งประเทศใดประชาชนชาวไทยทั้งมวล มีหน้าที่ต้องปฏิบัติใน
ทุก ๆ ทางที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยและที่ขัดต่อประโยชน์
ของประเทศที่ทำการรบประเทศไทย

นอกจากหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ คนไทย
ทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายอื่นที่กำหนดไว้อีกด้วย

มาตรา ๔ คนไทยคนใดล่วงรู้แผนการ ฐานที่ตั้ง การ
เคลื่อนไหวเกี่ยวกับกำลังคน กำลังอาวุธ การเงินหรือการอื่นใด
ทำนองที่กล่าวมานี้ของข้าศึก ให้ผู้นั้นรายงานต่อเจ้าหน้าที่ฝ่าย
ทหารหรือฝ่ายปกครองโดยมิชักช้า

มาตรา ๕ คนไทยทุกคนต้องทำการต่อต้านข้าศึกทุกวิถีทางด้วยกำลังอาวุธ กำลังทรัพย์ หรือกำลังอื่นใดตามคำสั่งของราชการ

แต่เมื่อตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถทราบคำสั่งของราชการได้ ก็ต้องจัดการต่อต้านต่อไปตามวิถีทางที่ทำได้จนถึงที่สุด ถ้าไม่สามารถต่อต้านไว้ได้ ให้ทำการขัดขวางหรือก่ออุปสรรคต่างๆ เพื่อมิให้ข้าศึกได้รับความสะดวก และให้ทำลายเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย วัสดุพาหนะ และสิ่งของต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นของตน ของผู้อื่นหรือของราชการอันจะอำนวยความสะดวกให้แก่ข้าศึกนั้นเสียให้สิ้น

มาตรา ๖ ในการปฏิบัติการณ์ต่อต้าน หรือการป้องกันมิให้ข้าศึกได้รับความสะดวก หรือประโยชน์นั้น ให้พึงถือว่าเป็นกรณีที่ข้าศึกได้บังอาจกระทำการอันไม่เป็นธรรมต่อประเทศไทย ฉะนั้นสิ่งใด ๆ ที่สามารถเป็นประโยชน์ในการทำลายข้าศึกผู้อธรรมได้แล้ว ย่อมชอบที่จะใช้สิ่งนั้น ๆ ได้

มาตรา ๗ ผู้ใดฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๔ หรือมาตรา ๕ มีความผิด ต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต

ทรัพย์สมบัติส่วนตัวของผู้ที่กระทำความผิดตามวรรคก่อนให้ริบเสียสิ้น

มาตรา ๘ การฟ้องขอให้ลงโทษผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ลบล้างความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญาหรือกฎหมายอื่น

มาตรา ๙ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

๒.

แถลงการณ์

เรื่อง หน้าทีของคนไทยในเวลารบ^๒

การที่รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติกำหนดหน้าทีของคนไทยในเวลารบไปยังสภาผู้แทนราษฎร จนสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วย และได้ลงมติให้ใช้เป็นกฎหมายได้นั้นก็เพราะเหตุว่า รัฐบาลได้เห็นว่า อันบุคคลที่เกิดมามีชีวิตอยู่ร่วมกันประกอบขึ้นเป็นชาติหนึ่งนั้น แต่ละคนต่างก็มุ่งหวังในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ในอันที่จะประกอบกิจการงานและบำเพ็ญตนเพื่อให้ชาติบ้านเมืองรุ่งเรืองเจริญตามสติปัญญาและกำลังของตน ในเวลาที่สภาพการณ์ของบ้านเมืองเป็นปกติ ต่างคนต่างก็มุ่งที่จะประกอบอาชีพตามความรู้ความสามารถช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง และอำนวยความสะดวกให้แก่ทุกคนซึ่งเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นชนชาติเดียวกันหรือต่างชาติ เมื่อสภาพบ้านเมืองอยู่ในฐานะคับขัน ต่างก็รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อช่วยกันคลี่คลายฐานะการณณ์คับขันนั้นให้กลับคืนสู่สภาพปกติด้วยวิถีทางต่าง ๆ

---

^๒ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๘/-/หน้า ๑๑๖๐/๑๑ กันยายน ๒๔๘๔.

อันชาติซึ่งได้มีกำเนิดเกิดขึ้นมาแล้วนั้น ต่างมุ่งหวังที่จะทำนุบำรุงรักษาชื่อเสียงและเกียรติศักดิ์ให้เจริญรุ่งเรืองอยู่เสมอ และให้อยู่ในฐานะที่เคารพนับถือและสรรเสริญอยู่เป็นเนืองนิตย์ แต่ละชาติมุ่งจะเป็นมิตรและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ควรชาติไทยและประชาชนชาวไทยก็ได้ถือหลักนี้และได้ปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมาจนทุกวันนี้ ชาติต่างๆ ที่ติดต่อกับชาติไทย ได้รู้นิสัยของชาวไทยในการให้ความต้อนรับเป็นอย่างดีแก่ชาวต่างประเทศนั้นอยู่แล้ว ประชาชนชาวไทยได้เคยปฏิบัติอยู่อย่างไรก็จักปฏิบัติอย่างนั้นต่อไป แต่ทั้งนี้ ชาติอื่นก็ต้องปฏิบัติตอบแทนแก่ชาติไทยอย่างเดียวกัน และต้องไม่ก่อผลเสียหายอย่างไรให้แก่ชาติไทย

แต่เหตุการณ์ของโลกในสมัยปัจจุบันผันแปรและเรรวนไม่แน่นอน ความรู้สึกและความคิดเห็นของแต่ละชาติก็เปรียบเสมือนความคิดเห็นของบุคคลธรรมดาได้แปรปรวนไปตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ด้วย การปะทะ การต้องใช้กำลัง การต่อสู้ ตลอดจนการรบและการสงครามก็ได้เกิดขึ้นและได้ยืดเยื้อมาช้านาน และก็ยังไม้อาจคาดคะเนได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด เพื่อรักษาความเป็นมิตรที่ดีของทุกๆ ชาติ ชาติไทยได้ดำรงอยู่ในความเป็นกลาง และปฏิบัติกิจด้วยความเที่ยงธรรม ถ่อมมั่นในความสงบและในการที่จะไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ชาติหนึ่งชาติใด แต่ทั้งนี้ ชาติต่างๆ ที่เป็นมิตรกับชาติไทย มีความสัมพันธ์สนิทกันมานับเป็นเวลานานนั้น ก็ต้องเห็นใจชาติไทยและไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ชาติไทยด้วย แต่ดังที่ได้ทราบกัน

อยู่แล้วทุกสิ่งทุกอย่างไม่เป็นที่แน่นอน และถ้าจะสมมติกรณีให้ร้ายแรงที่สุด การณ์ก็อาจเป็นได้ว่าชาติไทยอาจถูกชาติอื่นบีบคั้นและเข้ามารุกรานในบ้านเมือง ในกรณีอันร้ายแรงเช่นนี้ ซึ่งเป็นกรณีเกี่ยวกับความเป็นความตายของชาติ ประชาชนชาวไทยก็ตกอยู่ในฐานะจำเป็นที่จะต้องต่อสู้จนกว่าจะหมดลมหายใจ ถึงศัตรูจะมีอำนาจอย่างใหญ่หลวงเพียงใดก็ตาม เมื่อเกิดมาเป็นไทยแล้ว ต้องสู้จนสิ้นกำลัง ชาติไทยย่อมรู้สึกอยู่ว่าเป็นชาติเล็ก ไม่มีกำลังอำนาจมากมาย แต่ก็ยินดีที่จะยอมตายด้วยความเป็นไท ดีกว่าอยู่ด้วยความเป็นทาส เมื่อจำเป็น ถึงชาติไทยจะต้องสู้จนสิ้นชาติ ชื่อของไทยก็คงดำรงอยู่ตลอดชั่วกาลปาวสานว่าเป็นชาตินักสู้จนตัวตาย ดังได้มีตัวอย่างของบางชาติที่ถึงบัดนี้จะได้สูญสิ้นนับเป็นเวลาตั้งพันปี แต่ชื่อก็ยังดังก้องอยู่ไม่รู้ลืม

ชาติไทยตั้งมั่นอยู่ในสันติธรรม และแสวงหาสันติภาพอยู่เสมอ แต่จะต้องไม่ประมาท ถ้าหากบังเอิญต้องเผชิญต่อ การรบ และต้องต่อต้านกับศัตรูผู้รุกรานโดยธรรมชาติเช่นนี้ ก็ควรตระหนักชื่อของประชาชนชาวไทยทั้งมวลอันรู้อยู่โดยทั่วกันนั้นไว้ให้เป็นที่แน่นอนเสียแต่บัดนี้ และให้ทุกคนสังวรในกิจที่ตนพึงปฏิบัติ ในการรบต่อต้านไว้โดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการตรากฎหมายเรื่องนี้ขึ้นไว้

ค.

ประกาศสันติภาพ^๓

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ ๑ สิงหาคม
พุทธศักราช ๒๔๘๗)
ปรีดี พนมยงค์

โดยที่ประเทศไทยได้เคยถือนโยบายอันแน่วแน่ที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและจะต่อสู้การรุกรานของต่างประเทศทุกวิถีทาง ดังปรากฏเห็นได้ชัดจากการที่ได้มีกฎหมายกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๔ อยู่แล้วนั้น ความจำนงอันแน่วแน่นี้ได้แสดงให้เห็นประจักษ์ชัดแล้ว ในเมื่อญี่ปุ่นได้ยাত্রาทัพเข้าในดินแดนประเทศไทย ในวันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ โดยได้มีการต่อสู้การรุกรานทุกแห่ง และทหาร ตำรวจ ประชาชนพลเมืองได้เสียชีวิตไปในการนี้เป็นอันมาก

^๓ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๒ ตอนที่ ๔๕ /๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘.

เหตุการณ์อันปรากฏเป็นสักขยพยานนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า การประกาศสงครามเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๕ ต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา ตลอดจนทั้งการกระทำทั้งหลายซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อสหประชาชาตินั้น เป็นการกระทำอันผิดจากเจตจำนงของประชาชนชาวไทย และฝ่าฝืนขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายบ้านเมือง ประชาชนชาวไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือสนับสนุนสหประชาชาติผู้รักที่จะให้มีสันติภาพในโลกนี้ ได้กระทำการทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือสหประชาชาติตั้งที่สหประชาชาติส่วนมากยอมทราบอยู่แล้ว ทั้งนี้เป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนชาวไทยอีกครั้งหนึ่ง ที่ไม่เห็นด้วยต่อการประกาศสงคราม และการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาติดังกล่าวมาแล้ว

บัดนี้ ประเทศญี่ปุ่นได้ยอมปฏิบัติตามคำประกาศของสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่ จีน และสหภาพโซเวียต ซึ่งได้กระทำ ณ นครปอตสדםแล้ว สันติภาพจึงกลับคืนมาสู่ประเทศไทย อันเป็นความประสงค์ของประชาชนชาวไทย

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงขอประกาศโดยเปิดเผยแทนประชาชนชาวไทยว่า การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่ เป็นโมฆะไม่ผูกพันประชาชนชาวไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับสหประชาชาติ

ประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะให้กลับคืนมาซึ่งสัมพันธไมตรีอันดีอันเคยมีมากับสหประชาชาติในการสถาปนาเสถียรภาพในโลกนี้

บรรดาดินแดนซึ่งญี่ปุ่นได้มอบให้ไทยครอบครอง คือ รัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ปะริต เชียงตุง และเมืองพานนั้น ประเทศไทยไม่มีความปรารถนาที่จะได้ดินแดนเหล่านี้ และพร้อมที่จะจัดการเพื่อส่งมอบในเมื่อบริเตนใหญ่พร้อมที่จะรับมอบไป

ส่วนบรรดาบทกฎหมายอื่น ๆ ใด อันมีผลเป็นปฏิปักษ์ต่อสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่และเครือจักรวรรดิก็จะได้พิจารณายกเลิกไปในภายหน้า บรรดาความเสียหายอย่างใด ๆ จากกฎหมายเหล่านั้น ก็จะได้รับชดใช้โดยธรรม

ในที่สุดนี้ ขอให้ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย ตลอดจนชนต่างด้าวซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรไทย จงตั้งอยู่ในความสงบ และไม่กระทำการใด ๆ อันจะเป็นการก่อกวนความสงบเรียบร้อย พึงยึดมั่นในอุดมคติ ซึ่งได้วางไว้ในข้อตกลงของสหประชาชาติ ณ นครซานฟรานซิสโก

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ทวี บุณยเกตุ

รัฐมนตรี

**THAI
PEACE DAY**

วันสันติภาพไทย

72nd Anniversary of Thailand's Peace Declaration

พิมพ์ที่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์
โทรศัพท์ ๐-๒๘๗๙-๙๑๕๕ ถึง ๖
ผู้พิมพ์โฆษณา: อนันต์ ศรีจำพันธ์